

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

**Економічний факультет
Кафедра міжнародної економіки**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Інтеграційне співробітництво України та ЄС в сфері збереження довкілля

Студенки 2 року навчання
заочної форми навчання
спеціальності 051 «Економіка»
освітньо–професійної програми
«Міжнародна економіка»
Палій Єлизавети Андріївни

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Софіщенко І.Я.

Засвідчую, що в цій дипломній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань
Студентка

Роботу допущено до захисту перед Екзаменаційною комісією рішенням кафедри
міжнародної економіки та маркетингу від «24» квітня 2025р., протокол №11.

Завідувач кафедри _____ **Володимир ВІРЧЕНКО**

Київ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	8
1.1 Сутність та форми інтеграційного співробітництва в міжнародній економіці.....	8
1.2 Організаційно–економічні особливості форм міжнародної співпраці в сфері охорони навколишнього середовища	27
Висновки до 1 розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІНТЕГРАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС В СФЕРІ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ.....	39
2.1 Розвиток співпраці України та ЄС в сфері охорони навколишнього середовища	39
2.2 Процес імплементації європейських стандартів упродовж регулярної конвергенції в сфері охорони середовища.....	70
2.3 Проблеми інтеграційного співробітництва України та ЄС.....	78
Висновки до 2 розділу.....	86
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ УДОСКОНАЛЕНИХ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ВИДІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ УКРАЇНИ З ЕС В СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ.....	88
3.1 Формування механізмів щодо міжнародного фінансування інтеграційного співробітництва за рахунок європейських фондів спільних проектів.....	88
3.2 Формування заходів підвищення ефективності співробітництва України та ЄС в сфері охорони середовища з застосуванням технології «Twinning»	97
3.3 Формування механізмів спільних проектів удосконалення якості кадрового забезпечення міжнародного співробітництва та підвищення його кваліфікації.....	111
Висновки до розділу 3.....	119

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121
ДОДАТКИ.....	144

ВСТУП

У сучасних умовах проблема забруднення довкілля набуває особливо гострого характеру, що обумовлює необхідність перегляду традиційних моделей економічного зростання та впровадження принципів сталого розвитку. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щороку забруднення повітря спричиняє близько 7 мільйонів передчасних смертей, що свідчить про серйозність екологічної кризи та її негативний вплив на здоров'я населення і якість життя. Інтенсивна індустріалізація, зростання транспортного потоку та збільшення споживання енергоресурсів значною мірою сприяють підвищенню концентрації шкідливих речовин у повітрі, воді та ґрунтах. Ці тенденції створюють невідкладну потребу у переході до нових моделей розвитку, що поєднують економічну ефективність з екологічною відповідальністю.

Сталий розвиток, як стратегічна концепція сучасної політики, передбачає баланс між економічними, соціальними та екологічними інтересами, що є ключовою умовою збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. На фоні зростаючого впливу глобалізаційних процесів, інтеграція держав у міжнародні економічні та екологічні структури стає необхідною для вирішення транснаціональних екологічних проблем.

Україна, як країна з розвиненою промисловістю та значними екологічними проблемами, особливо потребує міжнародної підтримки у сфері охорони довкілля. У рамках співробітництва з Європейським Союзом Україна активно працює над приведенням своєї екологічної законодавчої бази у відповідність до європейських стандартів. Проєкт APENA 2, фінансований ЄС, спрямований на підтримку України у сфері якості повітря та управління відходами, забезпечуючи розвиток відповідної законодавчої бази та інституційних систем. Крім того, Україна та Німеччина розвивають двостороннє співробітництво у сфері охорони

довкілля, зокрема щодо впровадження європейських стандартів та боротьби з наслідками війни.

Міжнародне співробітництво дозволяє країнам обмінюватися досвідом, технологіями та ресурсами для розробки ефективних стратегій охорони довкілля та сталого розвитку. Прикладами успішної міжнародної співпраці є Паризька угода щодо зміни клімату та Монреальський протокол щодо охорони озонового шару, які продемонстрували можливість досягнення значних результатів у сфері охорони довкілля завдяки спільним зусиллям країн світу. Таким чином, об'єктивна необхідність міжнародного співробітництва у вирішенні екологічних проблем є ключовим аспектом сучасної політики сталого розвитку.

Європейський Союз, з його розвиненими механізмами екологічного регулювання, є яскравим прикладом того, як координація державних політик та спільні інвестиції у «зелену» економіку можуть сприяти значному зниженню екологічного навантаження та стимулювати впровадження інноваційних технологій з охорони довкілля. Україна, яка активно інтегрується до європейського простору, стикається з низкою викликів, пов'язаних із модернізацією національної екологічної політики. Згідно з даними Державної служби статистики, протягом останнього десятиліття в окремих регіонах країни спостерігається тенденція до погіршення екологічних показників, що потребує негайного впровадження сучасних європейських стандартів у сфері збереження довкілля. Інтеграційне співробітництво з ЄС відкриває перед Україною широкі можливості для обміну досвідом, технологіями та кращими практиками у сфері екологічного управління. Участь у спільних програмах та проектах, зокрема у рамках реалізації «Європейського зеленого курсу», сприятиме гармонізації нормативно-правової бази, розвитку інфраструктури та підвищенню екологічної свідомості серед населення.

Економічна інтеграція визначається як процес формування єдиного економічного простору, що дозволяє оптимізувати рух товарів, послуг,

капіталів та робочої сили через національні кордони. В умовах глобалізації та регіоналізації інтеграційні процеси набувають особливого значення для країн, що прагнуть посилити конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Для України інтеграція до економічного простору ЄС не лише створює нові можливості для економічного зростання, але й вимагає розробки спеціальних стратегій адаптації національної економіки до європейських стандартів.

Забруднення довкілля, кліматичні зміни та зростаючий попит на ресурси створюють серйозні виклики для економічної стабільності та соціального благополуччя України, тому інтеграційне співробітництво з ЄС у сфері охорони довкілля є стратегічно необхідним. Гармонізація екологічних стандартів, впровадження сучасних технологій та залучення інвестицій у «зелену» економіку дозволяють не лише знизити негативний вплив антропогенних факторів на довкілля, а й стимулювати розвиток нових високотехнологічних секторів, що сприяють створенню робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. За даними міжнародних досліджень, країни, що впроваджують принципи сталого розвитку, демонструють стабільне економічне зростання, що є важливим аргументом на користь посилення співпраці з ЄС, який виступає глобальним лідером у сфері екологічних інновацій та ефективного управління природними ресурсами.

Водночас, успішна інтеграція вимагає врахування специфіки національних економічних систем, зокрема адаптації законодавства до європейських стандартів та створення ефективних інституційних механізмів.

Таким чином, актуальність теми магістерського дослідження «Інтеграційне співробітництво України та ЄС в сфері збереження довкілля» зумовлена необхідністю розробки ефективних механізмів співпраці для вирішення гострих екологічних проблем. Загострення забруднення довкілля, необхідність переходу до сталого розвитку та досвід

ЄС у впровадженні екологічних стандартів створюють передумови для проведення ґрунтового аналізу сучасних тенденцій та формування рекомендацій щодо удосконалення екологічної політики України. Дослідження цієї проблематики є важливим кроком на шляху до забезпечення стабільного та безпечного майбутнього для всієї європейської спільноти.

Дослідження акцентує увагу на інституційних та фінансових інструментах, що є вирішальними для побудови стабільної економічної системи в контексті євроінтеграції. Розробка стратегії інтеграційного партнерства через залучення європейських фондів та «твіннінг»-технологій дозволить не лише мінімізувати ризики трансформації, але й максимально використати можливості, надані статусом країни-кандидата до ЄС.

Об'єктом дослідження є міжнародне співробітництво у розв'язанні екологічних проблем між Україною та Європейським Союзом.

Предметом дослідження є механізми інтеграційного співробітництва України та ЄС в сфері збереження довкілля.

Метою дослідження є систематизація теоретичних засад міжнародного співробітництва та створення практичних пропозицій щодо формування стратегії інтеграційного співробітництва України та Європейського Союзу у сфері охорони довкілля та впровадження європейських екологічних стандартів.

Досягнення мети дослідження зумовило необхідність постановки і вирішення таких завдань:

- узагальнити сутність та форми інтеграційного співробітництва в міжнародній економіці;
- виявити організаційно-економічні принципи форм міжнародної співпраці в сфері охорони навколишнього середовища;
- дослідити методологічні підходи до оцінки ефектів інтеграційного співробітництва;

- оцінити особливості організаційних форм та динаміки співпраці України та ЄС в сфері охорони навколишнього середовища ;
- оцінити процес регулярної конвергенції в сфері охорони середовища;
- виявити проблеми інтеграційного співробітництва України та ЄС;
- розробити заходи підвищення ефективності співробітництва України та ЄС в сфері охорони середовища ;

Методи дослідження: системний підхід – для визначення об’єкта та предмета дослідження; абстрактно–логічний – при теоретичних узагальненнях праць вітчизняних та зарубіжних вчених; методи формування нових напрямків розвитку стратегії інтеграційного співробітництва України та ЄС в сфері збереження довкілля; графічний та табличний методи – при наданні наочності матеріалу дослідження.

Інформаційна база дослідження відображає перелік законодавчих та нормативних документів з організації систем інтеграційного співробітництва України та ЄС в сфері збереження довкілля, статистична інформація Державної служби статистики України по діяльності в сфері збереження довкілля, монографії та статті в науковій періодиці щодо систем інтеграційного співробітництва України та ЄС в сфері збереження довкілля.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3–х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи складає 143 стор., список використаних 147 джерел на 23 стор., 18 додатків на 39 стор.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1 Сутність та форми інтеграційного співробітництва в міжнародній економіці

Зростання взаємозалежності світу, виникнення та загострення глобальних проблем надзвичайно збільшили об'єктивні потреби посилення багатостороннього співробітництва [8]. У міжнародних відносинах конфлікти та співпраця є найбільш суттєвими їх характеристиками, які розглядаються як процес, і є нерозривно зв'язаними сторонами взаємодії їхніх учасників. Міжнародні економічні відносини, які складаються між учасниками регіональних інтеграційних об'єднань країн є формами такого співробітництва, по суті - інтеграційним співробітництвом.

При вивченні міжнародної економіки сутність поняття «інтеграційне співробітництво в міжнародних економічних відносинах» розглядається в наступних термінах: «міжнародний інтеграційний процес», «міжнародна економічна інтеграція», «міжнародне співробітництво».

Сутність інтеграції як явища в системі міжнародної економіки визначається у чисельних роботах зарубіжних та вітчизняних фахівців, які досліджували процеси її розвитку (див. табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Теоретичні підходи до визначення поняття «інтеграція»

Підходи до визначення	Автори	Сутність підходу
1. Інтеграція як процес	Р. Марьолін [129], Ф. Мачлуп [130], В. Молле [134], О.С. Мороз [33], В. Репке [144]	Процес інтеграції у цілому, а особливо міжнародної інтеграції зокрема є дуже багатограним процесом, а центральною ланкою цього процесу є міжнародна економічна інтеграція – економічне зближення держав і поступове переплетення структур їхніх економік

2. Інтеграція як результат (кінцева ціль)	Ж.Пелкманс [136], [137].	Інтеграція передбачає результат у вигляді встановлення міжнародних інституцій, скасування торгових бар'єрів
3. Інтеграція як стан суб'єктів (інтегрованість)	О.Г. Білорус [2], [3].	Інтеграція являє собою вже теперішній стан національних економік (відкрита чи закрита), наявність в ній дискримінацій щодо інших
4. Інтеграція як поєднання процесу та результату	Б. Менніс [133], Б. Баласа [103], А.С. Філіпенко [96], [97], Ж.Пелкманс [138].	Інтеграція є як процесом об'єднання та взаємоприспосовування, так і результатом цього процесу у вигляді створення більш комплексних економічних систем (єдиних регіональних економічних угруповань)

Джерело: складене за автором за [103], [96], [33]

Підходи провідних дослідників міжнародної економічної інтеграції, серед яких Р. Марьолін, Ф. Мачлуп, В. Молле, О.С. Мороз, В. Репке, Б. Менніс, Б. Баласа, А.С. Філіпенко та Ж. Пелкманс, свідчать про формування концептуальних засад, що визначають принципи ефективного функціонування інтеграційних процесів. Як відображено у табл. 1.1, серед ключових принципів розбудови міжнародної економічної інтеграції, які мають забезпечити її результативність, можна виокремити декілька фундаментальних положень. По-перше, інтеграція розглядається не як самоціль, а як інструмент реалізації національних стратегічних інтересів, спрямований на досягнення довгострокових соціально-економічних цілей кожної з країн-учасниць. По-друге, інтеграційні процеси повинні мати послідовний, логічно структурований і плановий характер, що виключає хаотичність та безсистемність рішень. Такий підхід передбачає чітко визначену етапність дій і дотримання встановлених послідовностей у реалізації інтеграційних заходів. По-третє, успішна інтеграція потребує наявності ефективного організаційного та інституційного механізму, який забезпечуватиме координацію рішень, імплементацію спільних ініціатив та моніторинг виконання затверджених планів. По-четверте, інтеграція

повинна сприяти підвищенню загальної економічної ефективності, продуктивності та результативності функціонування національних економік, забезпечуючи при цьому зростання добробуту країн-учасниць і посилення їх позицій на світових ринках.

У цьому контексті особливу увагу заслуговує концептуалізація форм інтеграції, запропонована видатним угорським економістом Белою Балассою, який у 1961 році окреслив п'ять базових рівнів економічної інтеграції. На першому рівні знаходиться зона вільної торгівлі, що передбачає скасування митних бар'єрів між країнами-членами для вільного переміщення товарів. Наступним етапом є митний союз, у межах якого створюються уніфіковані зовнішньоторговельні тарифи стосовно третіх країн при збереженні внутрішньої свободи переміщення товарів і послуг. Третім рівнем виступає загальний ринок, що включає не лише вільну торгівлю, але й усунення перешкод у переміщенні факторів виробництва, таких як робоча сила та капітал. Далі розвивається економічний або валютний союз, який характеризується уніфікацією економічної політики, координацією монетарної політики та запровадженням єдиної валюти. Найвищим ступенем інтеграції є політичний союз, що передбачає гармонізацію внутрішньої та зовнішньої політики держав-учасниць, створення спільних політичних інститутів і формування наднаціональних органів управління. Така систематизація форм інтеграції дозволяє не лише класифікувати ступені поглиблення співпраці між країнами, але й визначити стратегічні орієнтири для подальшого розвитку інтеграційних процесів у світовому просторі. За ствердженням вітчизняного науковця Д. Лук'яненка, до початкової форми інтеграції відносять преференційну торговельну угоду (зона преференційної торгівлі), в рамках якої встановлюється відносно нижчі, ніж стосовно третіх країн, тарифні або нетарифні бар'єри у відносинах з країнами – членами регіонального угруповання. Ця форма інтеграції разом із зоною вільної торгівлі та митним

союзом об'єднується в один тип торговельної зони, а спільний ринок, економічний союз і політичний союз утворюють інший тип – виробничої інтеграції [26], [27], [31].

Окремі дослідники (А. Філіпенко) виокремлюють стадії «промислової зони вільної торгівлі» та «повної зони вільної торгівлі», замість концепції «економічного союзу» застосовуються «економічний і валютний союз», у рамках концепції якого ці дві сторони інтеграції розвиваються паралельно [96], [97].

За висновками Ж. Пелкманса Спільні ринки стосуються «вищого» рівня економічної або ринкової інтеграції, ніж широко поширені «нижчі» етапи, такі як угоди про вільну торгівлю (ЗВТ) і митні союзи, засновані на торгівлі. лише лібералізація. Договір про ЄЕС запровадив поняття «чотирьох свобод», які часто називають «чотирма свободами»: спільний ринок, вільний транскордонний рух товарів, послуг, осіб, вільний рух працівників, вільний рух капіталу між державами-членами [138].

З самого початку слід усвідомити, що всі спільні ринки побудовані на нижчих етапах ринкової інтеграції, такої як ЗВТ (зона вільної торгівлі) і митні союзи. При зіставленні спільних ринків швидко виявляється, що потрібне значуще порівняння включати набагато більше, ніж просто чотири свободи.

П'ять основних принципів мають значення для формування ефективних механізмів співпраці та управління у сфері охорони довкілля:

- політичний структура;
- довгострокові правові зобов'язання;
- рівень розвитку (або нерівність у розвиток) у групі країн;
- ролі ринків і уряду чи держави великий (господарський порядок);
- комплексність проти вибіркової обов'язкових зобов'язань [138].

В етапах економічної інтеграції ідея спільного ринку розується як вища стадія економічної інтеграції. На етапах економічної інтеграції

застосовується підхід, започаткований Бела Баласса (1961), але на сьогодні неминуче використовувати адаптовану версію, що розроблена Ж. Пелкмансом у 2016 році [92], [136], [137], [138] .

Центральне питання при спробі сформулювати послідовний погляд на етапи економічної інтеграції полягає в поєднанні «негативної» та «позитивної інтеграції». Термін «негативна інтеграція» позначає транскордонну лібералізацію доступу до ринку всередині групи, що включає усунення дискримінації або інших бар'єрів на національних ринках, ускладнюючи таким чином вільний обіг товарів і послуг. Натомість «позитивна інтеграція» охоплює спільні дії держав-членів групи, що являють собою процеси створення корисних ініціатив для інтеграційного процесу. Це може включати економічне співробітництво, спільні зовнішні інструменти, такі як спільний зовнішній тариф митного союзу, спільне регулювання або правила еквівалентності, спільний бюджет чи фонди, а також створення спільних інститутів для реалізації групової політики або прийняття обов'язкових офіційних рішень.

Одним з ключових упущень на етапах Баласси було те, що «спільний ринок» було визначено суто в термінах «негативної інтеграції», тобто усунення бар'єрів. Для з економічних причин, а також з соціальної та політичної економії, стабільний і надійний спільний ринок вимагає значного ступеня позитивної інтеграції, окрім негативної інтеграція для безперешкодного доступу до ринку [103].

Регіональна економічна інтеграція (RMG) – це процес усунення дискримінації у відносинах між країнами, а також поєднання економічних систем країн регіону в більш складний господарський комплекс. У загальному вигляді, економічна інтеграція приймає вигляд економічних угод між країнами, що спрямована на поглиблення та пришвидшення процесів розвитку економіки та характеризується ліквідацією торгових бар'єрів між країнами та уніфікацією різних видів економічних політик, які

передаються у сферу наднаціонального управління [103].

Процеси формування економічних інтеграційних угруповань мають чітко виражену регіональну специфіку. При створенні інтеграційного угруповання необхідні певні політико–правові, економічні, соціально–культурні та інфраструктурні умови. Для політико–правових умов принциповим значенням є сумісність політичних устроїв та законодавства країн, що інтегруються.

До ключових економічних передумов інтеграції відносять такі критерії:

- рівень розвитку країни, її ресурсні та технологічні потенціали;
- ступінь зрілості ринкових відносин, зокрема національних ринків товарів, капіталу і праці;
- масштаби й перспективи економічних взаємозв'язків країн;
- інфраструктурна та соціально–культурна сумісність.

Сучасним процесам міжнародної економічної інтеграції властиві певні особливості, серед яких динамізм цих процесів, зумовлений як дією об'єктивних факторів, так і реакцією країн світу на розвиток окремих інтеграційних угруповань. Водночас спостерігається нерівномірність розвитку та реалізації форм міжнародної економічної інтеграції, що зумовлено очевидними відмінностями в економічному розвитку країн і регіонів світу. Крім того, разом з інтеграційними процесами розвиваються дезінтеграційні процеси, які мають глибоке коріння в історичних, політичних та соціальних закономірностях світового розвитку [29].

Поняття «міжнародне співробітництво» відображає такий процес взаємодії двох або декількох учасників міжнародної економіки, у якому домінують спільні пошуки реалізації спільних інтересів. Всупереч звичайному розумінню, співпраця – це не відсутність конфлікту, а позбавлення його крайніх, кризових форм. Традиційно відносини співпраці включають двосторонню і багатосторонню дипломатію, укладення різного

роду союзів і угод, що передбачають взаємну координацію політичних ліній: наприклад, з метою спільного врегулювання конфліктів, забезпечення спільної безпеки або вирішення інших питань, що становлять спільний інтерес для всіх сторін – учасниць [8].

Міжнародне співробітництво — це співпраця двох або більше учасників міжнародної економіки у будь-якій сфері (науковій, соціальній, промисловій) з метою вирішення спільних проблем.

Фахівці Інституту порівняльних регіональних інтеграційних досліджень (Університет ООН - UNU-CRIS) застосовують наступні підходи типологізації рівнів міжнародної співпраці (рис. див. в додатку 1.1.). Зображення демонструє багаторівневу структуру міжнародної співпраці, де виділено глобальний, регіональний і національний рівні. Це підкреслює важливість комплексного підходу до вирішення проблем, що потребують міжнародних зусиль.

Глобальний рівень управління (GMG), згідно з висновками науковців Літера І. та Пеку А., розуміється як багаторівневий процес прийняття рішень, що включає участь багатьох зацікавлених сторін, і є актуальним для регулювання транснаціональних питань, які виходять за межі держави і не можуть бути розглянуті лише урядами. Цими фахівцями визначено три моделі GMG. По-перше, є формальні багатосторонні механізми, що регулюють певні сегменти міжнародних міграційних потоків. Такі режими, як правило, дозволяють державам і недержавним суб'єктам співпрацювати в певних питаннях, тим самим зменшуючи витрати, пов'язані з відмовою від співпраці; вони зазвичай поєднуються з нормами та інституційними акторами для їх реалізації. По-друге, GMG спирається на різноманітні правила, норми та принципи, які не утворюють окремого режиму або незалежного органу міжнародного права, але є «вбудованими» в інші сфери політики. Згідно з висновками Літера І. та Пеку А., регіональні міжнародні управління (RMG) стали важливою проблемою політики та досліджень.

Перше ключове питання стосується взаємовідносин між RMG та національною міграційною політикою, з одного боку, та глобальним управлінням міграцією (GMG), з іншого. Друге питання пов'язане з точним визначенням природи RMG і різноманітністю досвіду по всій планеті з точки зору цілей і практик. Третє питання стосується міжрегіональної динаміки, оскільки регіони не є ізольованими утвореннями, а одні з найбільш актуальних питань управління міграцією стосуються людей, які переїжджають з одного регіону в інший [107].

Регіональне міжнародне співробітництво (RMG) є ширшим поняттям, яке охоплює різноманітні прояви. По-перше, існують як короткострокові регіональні проекти, так і довгострокові зусилля, що спрямовані на досягнення різних цілей. По-друге, діють різні логіки співпраці, зокрема міжурядові, наднаціональні чи гібридні моделі, що залежно від контексту та характеру співпраці можуть бути орієнтовані на різні рівні взаємодії. Регіональне співробітництво також може мати міждержавний або багатосторонній характер, залежно від кількості учасників і їхніх інтересів. Крім того, проекти регіонального розвитку часто включають технократичні, політичні та ідеологічні аспекти, що визначають їхні особливості та сприяють різноманітним підходам до реалізації співпраці в конкретних регіонах, таких як: [107]: регіональне управління міграцією [127], лібералізація регіональної торгівлі [128], аналіз загальних спільних ринків [138], регіональне цифрове управління [146], регіональне фінансове співробітництво та регіональні фінанси аранжування [125], регіональна валютна інтеграція (багатосторонні валютні союзи в експлуатації) [138], співробітництво у сфері регіональної безпеки [114], захист регіональної демократії [139], регіональний захист прав людини та навколишнього середовища [142], регіональне податкове управління [126], регіональна соціальна політика (прагнення, вернакуляризація, чи нові форми солідарності) [123], регіональне співробітництво у вищій освіті [105],

регіональне культурне співробітництво [149], регіональна співпраця для охорони здоров'я [100], регіональна наукова та інноваційна політика [145], регіональне управління викинутими вуглеводневими активами та перехід енергії [113], транскордонне управління водними ресурсами [104].

Спостерігається високий рівень інтернаціоналізації виробництва, що обумовлений розвитком глибоких та стійких взаємозв'язків і поділу праці між національними господарствами. У результаті цього формується міжнародний господарський комплекс, що має свою структуру та органи управління, при цьому умови господарської діяльності визначаються і узгоджуються на різних рівнях: національному, міждержавному та наддержавному. Одночасно зростає можливість об'єднання різноманітних ресурсів для спільного вирішення соціально-економічних проблем, що відкриває нові перспективи для розвитку співпраці між країнами. Основу інтеграційних процесів складає не лише зовнішньоторговельний обмін, але й тісна взаємодія у галузі виробничої та наукової діяльності, причому на пільгових умовах порівняно з іншими країнами. Інтеграційне співробітництво має комплексний та довготривалий характер, що сприяє стійким змінам у міжнародних економічних відносинах.

Для створення економічного інтеграційного угруповання двох чи кількох країн необхідні певні політико-правові, економічні, соціально-культурні та інфраструктурні умови. З політико-правової точки зору принципове значення мають сумісність політичних устроїв та основного законодавства країн, що інтегруються.

Ключовими щодо економічних умов інтеграції є такі критерії: рівень розвитку країн, їх ресурсні та технологічні потенціали; ступінь зрілості ринкових відносин, зокрема національних ринків товарів, послуг, капіталу та праці; масштаби та перспективи розвитку економічних взаємозв'язків країн тощо; важлива також інфраструктурна та соціально-культурна сумісність. При цьому процеси формування економічних інтеграційних

угруповань країн мають яскраво виражену регіональну специфіку.

Проведене в кваліфікаційній роботі дослідження термінів «економічна інтеграція», «міжнародна економічна інтеграція» та «міжнародне співтовариство» дає можливість сформулювати наступний висновок:

Економічна інтеграція (утворення цілісної економічної системи) - це процес зближення національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через національні кордони, а національні економіки, спеціалізуючись на певних товарах та послугах, водночас доповнюють одна одну в системі світового господарства.

Глобальна економічна інтеграція (GMG) - це утворення світового ринку товарів та послуг, світового фінансового ринку, глобальної інформаційної системи; це також діяльність транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків, утворення й функціонування міжнародних економічних організацій. Найбільш виразно глобальний вимір економічної інтеграції якраз проявляється у формі міжнародних економічних організацій, які є регуляторами міжнародних економічних відносин і суттєво впливають на їх характер, напрямки, механізм здійснення.

У сучасних умовах інтеграційне співробітництво України з Європейським Союзом у сфері збереження довкілля слід розглядати як частину ширшого процесу міжнародної економічної інтеграції, що охоплює не лише економічні, але й екологічні, соціальні та інституційні виміри. Формування регіональних економічних об'єднань ґрунтується на спільності економічних інтересів, взаємозалежності, наявності сталих зв'язків і спільного бачення майбутнього розвитку. Саме в цьому контексті співпраця України з ЄС розглядається як прагнення до поглибленого економічного, екологічного та інституційного зближення [3].

Ключовими передумовами інтеграції є порівняльний рівень розвитку країн, їх ресурсно-технологічний потенціал, ступінь зрілості ринкових

відносин, включаючи ринки товарів, послуг, капіталу та праці, а також перспективи поглиблення взаємодії. У випадку України йдеться про прагнення адаптуватися до стандартів ЄС, зокрема в екологічній сфері, через впровадження політики сталого розвитку, модернізацію законодавства та інтеграцію до європейських ринків у межах Угоди про асоціацію.

Міжнародна економічна інтеграція у цьому контексті розглядається як вищий рівень інтернаціоналізації, що проявляється у взаємному пристосуванні національних господарств, координації політик, гармонізації регуляторного середовища, включаючи екологічне право. Особливе значення для співпраці Україна–ЄС має не лише економічна взаємозалежність, але й соціально-культурна сумісність, а також спільне розуміння викликів, пов'язаних зі зміною клімату, охороною навколишнього середовища та переходом до зеленої економіки.

Інтеграційні об'єднання, зокрема Європейський Союз, є прикладом макрорегіонального рівня співробітництва, в межах якого здійснюється системна екологічна політика на основі єдиних цілей і стандартів. Україна, прагнучи до членства в ЄС, інтегрується у ці механізми, впроваджуючи екологічне законодавство, що відповідає вимогам *acquis communautaire*, а також беручи участь у відповідних ініціативах та програмах ЄС.

Для системного аналізу інтеграційного співробітництва у сфері охорони довкілля доцільно виділити три ключові компоненти: процесуальний, інституційний та результативний. Процесуальний компонент охоплює конкретні заходи, динаміку змін та структурні перетворення, спрямовані на інтеграцію. Інституційний аспект включає політико-правові зобов'язання, участь у спільних інституціях, впровадження екологічних директив і регламентів ЄС. Результативний компонент оцінює кінцеві наслідки інтеграції — зниження екологічного

навантаження, зближення підходів до управління природними ресурсами, зменшення бар'єрів для співпраці в галузі охорони довкілля [91].

Таким чином, інтеграційне співробітництво між Україною та ЄС у сфері збереження довкілля є багатограним процесом, що поєднує економічні, екологічні та правові аспекти, спрямоване на сталий розвиток і екологічну безпеку обох сторін.

Складаємо таблицю структури поняття «економічна інтеграція», в якій розкладено наявні визначення на три компоненти (додток Б.1 в Додатку Б).

Аналіз наведених визначень свідчить про багатогранність цього явища та його поступову еволюцію. Існує кілька підходів до його тлумачення: одні дослідники (Б. Баласа, Ж. Пелкманс, В. Молле) акцентують увагу на ліквідації економічних бар'єрів і поступовому зближенні господарських систем різних країн, інші (П. Стріттен, Лук'яненко Д.Г., Жеваго Д.В.) наголошують на необхідності координації економічної політики, включаючи фіскальну, монетарну та зайнятості. Водночас А. Маршалл і Філіпенко А.С. трактують інтеграцію як структурне переплетення економік та формування цілісного економічного простору.

Спільним для всіх визначень є те, що економічна інтеграція розглядається як процес, що відбувається у певній послідовності та супроводжується змінами в економічних і політичних відносинах між країнами. Вона сприяє зростанню мобільності факторів виробництва, розвитку єдиного ринку, гармонізації регуляторної політики та зміцненню міжнародних зв'язків.

Таким чином, економічна інтеграція є важливим інструментом зміцнення економічних зв'язків між країнами та підвищення конкурентоспроможності національних економік у глобальному середовищі. Це підтверджує необхідність подальших досліджень у цій

сфері, особливо у контексті адаптації національної економіки до умов міжнародного співробітництва.

Економічна інтеграція характеризується рядом суттєвих ознак, що в сукупності відрізняють її від інших форм економічної взаємодії між країнами. По-перше, це взаємопроникнення і переплетення національних виробничих процесів, що створює умови для глибшої інтеграції економік. По-друге, широко розвивається міжнародна спеціалізація та кооперація у виробництві, науці та техніці, що базується на найбільш прогресивних і глибоких формах цих процесів. Крім того, економічна інтеграція призводить до глибоких структурних змін в економіках країн-учасниць, що сприяє їхньому подальшому розвитку та адаптації до нових умов. Зближення національних законодавств, норм і стандартів є важливою складовою інтеграційного процесу, оскільки це дозволяє усунути бар'єри, які стримують економічну співпрацю. У свою чергу, інтеграція вимагає цілеспрямованого регулювання процесів, розробки скоординованої економічної стратегії та політики, що сприяє ефективному управлінню інтеграційними процесами. Важливим аспектом є координація та узгодження економічної політики країн-учасниць, що дозволяє забезпечити стабільність та прогнозованість в межах інтеграційних угруповань. Крім того, інтеграція має регіональний характер, оскільки її передумови в першу чергу складаються між країнами, що мають тісні господарські зв'язки [83].

За змістом інтеграція являє собою переплетення, взаємопроникнення та зрощування відтворювальних процесів країн регіону. Аналіз свідчить, що головними передумовами економічної інтеграції можна вважати:

- близькість рівнів економічного розвитку та ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються;
- географічна близькість країн, що інтегруються, наявність у більшості випадків загального кордону й історично сформованих економічних зв'язків;

– спільність економічних та інших проблем, що постають перед країнами в області розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва [83].

Міжнародна економічна інтеграція розглядається як процес і стан тісного зближення та об'єднання національних економік, що передбачає поступове усунення торговельних бар'єрів, уніфікацію юридичних, економічних і політичних умов, а також координацію внутрішніх і зовнішніх політик країн-учасниць. Відповідно до класифікації Бели Баласи, інтеграція проходить через послідовні етапи — від преференційної торгівлі і зони вільної торгівлі до митного союзу, спільного ринку, економічного союзу й політичного союзу, що відображає зростаючий рівень лібералізації, координації і глибини взаємодії. Загальне визначення підкреслює формування спільного ринку з вільним рухом товарів, капіталу, робочої сили, а також транснаціональний розвиток регіонів на основі спільного використання виробничих факторів і підвищення рівня розвитку менш розвинених територій. Інтеграція розглядається як процес взаємопроникнення національних господарств, що змінює їх структуру, підвищує конкурентоспроможність держав у глобальному масштабі та активізує конкуренцію між інтегрованими економіками і регіональними угрупованнями. Вона також визначається як система міжнародних економічних відносин, спрямованих на підвищення ефективності відтворення учасників і усунення будь-якої дискримінації іноземних партнерів у національних економіках. Факторами розвитку інтеграції є поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток продуктивних сил під впливом науково-технічного прогресу, розширення комунікацій та необхідність спільного розв'язання глобальних проблем. Таким чином, міжнародна економічна інтеграція є складним багаторівневим процесом, що охоплює як економічні, так і політичні аспекти співробітництва,

спрямований на створення єдиного спільного ринку і, в кінцевому підсумку, на повну економічну та політичну єдність країн-учасниць. [2], [3].

Сформовано визначення категорії «міжнародна економічна інтеграція» (економічний аспект) та категорії «міжнародне співробітництво» (економічний аспект), які наведені в табл. Б.2 Додатку Б.

Згідно з результатами, наведеними в таблиці Б.2 в додатку по структурі категорії «міжнародна економічна інтеграція» (економічний аспект), можна зробити кілька важливих висновків. По-перше, міждержавне регулювання економічної взаємозалежності та господарського комплексу, орієнтованого на потреби регіону в цілому, полягає в створенні єдиного внутрішнього ринку, що сприяє зростанню продуктивності праці та підвищенню рівня життя в країнах угруповання. По-друге, міжнародна економічна інтеграція є новою формою економічної співпраці, яка базується на високому рівні взаємозалежності та взаємодоповнюваності учасників. По-третє, цей процес звільняє від національних бар'єрів, забезпечуючи вільний рух капіталів, товарів, послуг і робочої сили. І, нарешті, міжнародна економічна інтеграція передбачає створення єдиного внутрішнього ринку, зростання продуктивності праці та рівня життя, а також формування економічного союзу, що включає уніфікацію функціонування всіх аспектів господарської діяльності, координацію економічної політики держав-членів союзу та створення урядів, відповідальних за виконання цих функцій.

Таблиця 1.3

**Структура категорії «міжнародна економічна інтеграція»
(економічний аспект)**

Категорія	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
Міжнародна економічна інтеграція.	1) Міждержавне регулювання економічної	1) Процес, що звільняє від національних бар'єрів рух капіталів,	1) Створення єдиного внутрішнього

взаємозалежності та господарського комплексу, орієнтованого на потребу регіону.	товарів, послуг, робочої сили;	ринку; зростання продуктивності праці та рівня життя в країнах угруповання.
2) Формування спільного ринку з уніфікацією юридичних та економіко-промислових умов торгівлі, переміщення грошових коштів та робочої сили, формування валютного та економічного об'єднань.	2) Нова форма економічної співпраці на основі високого рівня взаємозалежності та взаємодоповнюваності	2) Економічний союз враховує уніфікацію функціонування всіх областей господарської діяльності, координацію економічної політики держав-членів союзу та формування урядів від відповідних функцій.

Джерело: побудовано автором самостійно

Аналізуючи структуру категорії «міжнародна економічна інтеграція» з економічної точки зору, можна виділити її ключові характеристики, що визначають зміст, суть і наслідки цього явища.

По-перше, міжнародна економічна інтеграція є інструментом міждержавного регулювання економічної взаємозалежності та створення господарських комплексів, орієнтованих на регіональні потреби. Це підкреслює важливість координації економічної політики на наднаціональному рівні та необхідність узгоджених дій для забезпечення сталого розвитку.

По-друге, інтеграція передбачає усунення національних бар'єрів у русі товарів, послуг, капіталів та робочої сили, що сприяє підвищенню

ефективності економіки через зростання конкуренції, залучення інвестицій і технологічний обмін. Крім того, уніфікація юридичних та економічних норм створює передумови для функціонування єдиного ринку, що сприяє економічному зростанню всіх країн-учасниць.

По-третє, результатом міжнародної економічної інтеграції є формування єдиного внутрішнього ринку, підвищення продуктивності праці, зростання рівня життя та розвиток інституційної основи для економічного управління на наддержавному рівні. Угрупування країн у рамках економічного союзу передбачає координацію макроекономічної політики, уніфікацію регуляторних норм та спільне управління окремими економічними сферами.

Отже, міжнародна економічна інтеграція є багатовимірним процесом, що включає політичну, правову, соціально-економічну та фінансову складові. Вона сприяє економічному розвитку, посиленню конкурентоспроможності країн-учасниць та стабільності міжнародної економічної системи, що особливо актуально в умовах глобалізації.

На другому етапі конструювання терміну «міжнародне співробітництво» складено перелік визначень співробітництво, міжнародне співробітництво (табл. Б.3 Додатку Б).

Складаємо повну таблицю структури поняття «міжнародне співробітництво», в якій викладанено 15 пунктів міжнародної програма підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» на 2024 – 2027 рр., а також Закон України про міжнародне територіальне співробітництво, транснаціональне співробітництво та транскордонне співробітництво (2024 рік), які розкладені на три компоненти (табл. Б.3 Додатку Б) [47], [62].

Згідно з табл. Б.3 Додатку Б Закон України «Міжнародне територіальне співробітництво» з 2024 року визначає правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва

України з іноземними державами, що спрямоване на налагодження міжнародної територіальної співпраці між державами, регіонами і територіями з метою збалансованості соціально–економічного розвитку, забезпечення державних інтересів і безпеки шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів і територій [62].

Європейське об'єднання територіального співробітництва – це форма міжнародного територіального співробітництва, що здійснюється шляхом об'єднання суб'єктів міжнародного територіального співробітництва України і відповідних суб'єктів держав – членів Європейського Союзу та інших держав.

Таблиця 1.4

Структура категорії «міжнародне співробітництво» (економічний аспект)

Категорія	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
Міжнародне співробітництво	Правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва України з іноземними державами, що спрямоване на налагодження міжнародної територіальної співпраці між державами, регіонами і територіями з метою збалансованості соціально–економічного розвитку, забезпечення державних інтересів і безпеки шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з	Міжтериторіальне співробітництво здійснюється шляхом: 1) реалізації спільних проектів та програм; 2) укладання угод про міжтериторіальне співробітництво в окремих сферах; 3) утворення або приєднання до об'єднання євро регіонального співробітництва; 4) приєднання до європейського об'єднання	Європейське об'єднання територіального співробітництва – форма міжнародного територіального співробітництва, що здійснюється шляхом об'єднання суб'єктів міжнародного територіального співробітництва України і відповідних суб'єктів держав – членів Європейського

	членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів і територій.	територіального співробітництва.	Союзу та інших держав
--	--	----------------------------------	-----------------------

Джерело: побудовано автором самостійно.

Потенціал практичного використання визначень «міжнародна економічна інтеграція» та «міжнародне співробітництво» обумовлений кількома чинниками. По-перше, ці терміни забезпечують можливість функціонального використання для проведення досліджень в галузі інтеграційного співробітництва. По-друге, вони дозволяють чітко відокремити поняття «міжнародна економічна інтеграція» та «міжнародне співробітництво» в контексті наукових досліджень, що сприяє більш точному аналізу та розумінню цих процесів.

Отже, надано власне визначення поняття «інтеграційне співробітництво»:

«Інтеграційне співробітництво» – це вид міжнародних економічних відносин між учасниками процесу регіональної економічної інтеграції (RMG), який ефективно використовується для інтеграційного потенціалу та конкурентних переваг країн, що інтегруються, а інтеграційні об'єднання формують стратегію інтеграційного співробітництва.

Під стратегією «Інтеграційного співробітництва» (моделлю реалізації інтеграційного потенціалу) розуміється сукупність напрямів, а також умов і механізмів взаємодії держав-членів у галузях і секторах економіки, спільний розвиток яких дасть додатковий економічний ефект країнам об'єднання.

У міжнародній практиці алгоритм формування стратегії

«Інтеграційного співробітництва» залежить від економічних особливостей країн, що інтегруються, а також від цілей, які прагнуть досягти країни, котрі створюють інтеграційне об'єднання. Для реалізації сформованої стратегії визначається набір необхідних умов, що виражається в лібералізації й гармонізації законодавства, що регулює діяльність галузей і сфер економіки, скасування наявних бар'єрів і обмежень, що перешкоджають реалізації моделі, а також узгоджуються механізми та форми взаємодії в цих секторах.

1.2 Організаційно–економічні особливості форм міжнародної співпраці в сфері охорони навколишнього середовища.

У міжнародній практиці існує кілька форм інтеграційного співробітництва, які допомагають країнам досягати спільних цілей та розвивати взаємодію у різних сферах. Зокрема, це можуть бути зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки, економічні та валютні союзи, а також політичні союзи. Кожна з цих форм відрізняється глибиною інтеграції та ступенем взаємного зобов'язання між державами-учасниками. Таке співробітництво дозволяє країнам не лише усувати бар'єри в торгівлі та інвестиціях, а й координувати політики в галузях охорони довкілля, енергетики, транспорту, інновацій та соціального розвитку. У контексті співпраці України з ЄС домінують форми асоціативної інтеграції, що базуються на Угоді про асоціацію та передбачають поступову адаптацію українського законодавства до європейських стандартів, зокрема в екологічній сфері, що є важливим кроком до реалізації спільної політики сталого розвитку.

Співробітництво в науковій сфері передбачає спільну роботу вчених та дослідників з різних країн над спільними науковими проектами. Це може включати обмін досвідом, спільне фінансування досліджень та публікацію результатів у міжнародних виданнях. Таке співробітництво сприяє розвитку

наукових знань та технологій і часто здійснюється через спільні дослідницькі програми та гранти.

Спільні проекти є організаційно-фінансовою формою міжнародного співробітництва, яка передбачає спільну роботу країн над конкретними проектами. Ці проекти можуть охоплювати різні галузі, такі як освіта, охорона довкілля чи економічний розвиток. Упродовж спільних проектів країни обмінюються досвідом, ресурсами та технологіями для досягнення спільних цілей. Прикладами таких проектів можуть бути програми типу Erasmus+, які підтримують освітню співпрацю між країнами Європи та іншими країнами світу.

Фінансовою формою міжнародного співробітництва є фінансова допомога, яка передбачає добровільний перехід капіталу від однієї країни чи міжнародної організації до іншої країни з метою підтримки економічного розвитку, зменшення бідності або досягнення сталого розвитку. Фінансова допомога може надаватися у вигляді грантів, позик чи інших фінансових потоків. Гранти є безповоротними ресурсами, призначеними для фінансування конкретних проектів у країнах-реципієнтах, тоді як позики є повертними фінансовими переказами, часто умовними щодо внутрішніх політичних реформ.

Технічна допомога є технічною формою міжнародного співробітництва, яка передбачає надання експертної допомоги, технологій та інфраструктури країнам-реципієнтам для підтримки їхнього розвитку та реформ. Це може включати навчання, консультації та передачу технологій для підвищення інституційної спроможності країн-партнерів.

Твіннінг — це технологічна форма міжнародного співробітництва, яка передбачає інституційне будівництво шляхом надання публічної експертизи країн-членів ЄС країнам-партнерам для підтримки процесів реформ. Твіннінг-проекти тривають від 12 до 36 місяців і передбачають співпрацю між публічними адміністраціями країн ЄС та країн-партнерів для

досягнення конкретних результатів. Ця форма співробітництва сприяє обміну досвідом та передовим досвідом між країнами, підтримуючи реалізацію Цілей сталого розвитку та інших міжнародних ініціатив.

Тайлекс (Twinning Light) — це короткострокова форма твіннінгу, яка використовується для вирішення обмежених інституційних питань, наприклад, впровадження конкретної заходу. Такі проекти мають обмежений бюджет та тривають не більше 8 місяців [111].

Програмно-цільовий принцип у фінансуванні спільних програм означає застосування методу управління бюджетними коштами, спрямованого на досягнення конкретних результатів за рахунок коштів, виділених для реалізації певної програми. Цей підхід передбачає визначення чітких цілей, шляхів їх досягнення та засобів, необхідних для реалізації програми. Основна ідея полягає в тому, щоб забезпечити прямий зв'язок між виділенням коштів та отриманим результатом, що підвищує ефективність використання коштів та прозорість процесу фінансування.

Програмно-цільовий принцип фінансування суттєво відрізняється від традиційних підходів до бюджетного розподілу тим, що він орієнтований не стільки на виділення коштів за статтями витрат, скільки на досягнення конкретних, заздалегідь визначених цілей і результатів. Такий підхід дозволяє концентрувати фінансові ресурси на вирішенні пріоритетних завдань державної та міжнародної політики, забезпечуючи більш ефективне, цільове та результативне використання коштів у межах реалізації проєктів і програм [34].

У контексті фінансування спільних проєктів, що впроваджуються за участі Європейського Союзу та України, застосовуються різні механізми розподілу фінансових ресурсів. Зокрема, одним із ключових інструментів виступає грантове фінансування, що передбачає безповоротне надання коштів на реалізацію конкретних цілей і завдань, визначених у межах відповідного проєкту. Іншим поширеним механізмом є спільне

фінансування, коли фінансове забезпечення реалізації ініціатив здійснюється одночасно з бюджету Європейського Союзу та державного бюджету України у відповідному співвідношенні, що узгоджується на міжурядовому рівні. Крім того, використовуються комбіновані моделі, зокрема кредитне фінансування з грантовим компонентом, яке дозволяє поєднувати позикові ресурси з безповоротною фінансовою допомогою з метою зменшення боргового навантаження на національний бюджет.

У сфері екологічного співробітництва між Україною та ЄС програмно-цільовий принцип набуває особливої ваги, оскільки він реалізується через системну підтримку низки спеціалізованих фінансових інструментів та програм. Однією з ключових ініціатив у цій сфері є Програма LIFE, що функціонує як фінансовий інструмент Європейського Союзу для підтримки заходів, спрямованих на охорону довкілля та боротьбу зі зміною клімату. На програму передбачено бюджет у розмірі приблизно 5,4 мільярда євро на період 2021–2027 років, що свідчить про значний масштаб її дії та стратегічну важливість для політики сталого розвитку. Водночас важливим джерелом фінансування екологічних та кліматичних проєктів є Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI), який забезпечує реалізацію проєктів у країнах-партнерах, включаючи Україну, та спрямований на підтримку комплексних ініціатив у сферах охорони навколишнього середовища, кліматичної адаптації, декарбонізації та впровадження принципів зеленої економіки.

Таким чином, програмно-цільовий підхід у межах екологічного співробітництва ЄС з Україною виступає не лише ефективним механізмом фінансування, але й важливим інструментом стратегічної інтеграції екологічних пріоритетів у політику сталого розвитку. Програма EU4Green Recovery East є програмою, яка спрямована на підтримку країн Східного партнерства, у сфері сталого розвитку та відновлення після війни. Бюджет програми становить 21,3 мільйона євро на період 2025–2028 років [2].

Джерелом фінансових ресурсів для фінансування міжнародного співробітництва ЄС є спеціальні фінансові установи, серед яких провідною є Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). ЄІБ — фінансова установа Європейського Союзу, яка з 2004 року надає довгострокові кредити та гарантії для реалізації важливих інфраструктурних, енергетичних та природоохоронних проєктів [4].

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) здійснює фінансування екологічно орієнтованих ініціатив з метою покращення якості життя населення, охорони довкілля та сприяння сталому розвитку. Одним із пріоритетних напрямів діяльності банку є покращення якості життя в міських територіях, що реалізується через підтримку транспортних проєктів, спрямованих на зниження рівня забруднення повітря та підвищення ефективності функціонування систем міського транспорту.

Одночасно банк активно підтримує ініціативи, що сприяють захисту навколишнього середовища та охороні здоров'я населення, зокрема шляхом зменшення промислових викидів, забезпечення населення якісною питною водою та модернізації систем очищення стічних вод. Значну увагу ЄІБ приділяє боротьбі зі зміною клімату шляхом інвестування у проєкти, спрямовані на підвищення енергоефективності та розвиток відновлюваних джерел енергії, що у сукупності сприяє зниженню викидів парникових газів та формуванню передумов для переходу до низьковуглецевої економіки.

Водночас банк підтримує ініціативи з охорони біорізноманіття, зокрема фінансування заходів, спрямованих на збереження та відновлення природних екосистем, флори й фауни. У сфері управління природними ресурсами та відходами ЄІБ сприяє реалізації проєктів, що передбачають раціональне використання природних ресурсів, зниження обсягів утворення відходів, розвиток інфраструктури їх переробки, а також впровадження принципів циркулярної економіки.

У межах реалізації своєї фінансової політики ЄІБ пропонує три основні види послуг. По-перше, це кредитування, яке здійснюється для фінансування життєздатних проєктів як у державному, так і в приватному секторах. При цьому банк співпрацює з великими корпоративними структурами, органами місцевої влади, а також з малими та середніми підприємствами. По-друге, технічна допомога, що надається у вигляді залучення експертів-економістів, інженерів та фахівців у відповідних галузях з метою забезпечення ефективного планування та реалізації проєктів. По-третє, гарантії, які ЄІБ надає банкам, лізинговим компаніям та іншим фінансовим установам для зниження кредитних ризиків і стимулювання залучення додаткових інвестицій.

Фінансування з боку ЄІБ може покривати до 50% загальної вартості проєкту, причому банк часто діє у співпраці з іншими міжнародними фінансовими інституціями, зокрема з Європейським банком реконструкції та розвитку. Підтримка надається як напряду, якщо вартість проєкту перевищує 25 мільйонів євро, так і опосередковано — через систему банків-партнерів, які здійснюють фінансування менш масштабних проєктів. Такий комплексний підхід забезпечує ефективну реалізацію інвестиційних ініціатив, спрямованих на екологічну трансформацію та сталий економічний розвиток. Співпраця Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) у секторі охорони навколишнього природного середовища зосереджується на підтримці ініціатив, спрямованих на сталий розвиток урбанізованих територій та збереження екологічної рівноваги. Зокрема, діяльність банку орієнтована на покращення якості життя в міських агломераціях шляхом інвестування у проєкти, що сприяють розвитку екологічно чистого та енергоефективного міського транспорту, зменшенню заторів і поліпшенню стану атмосферного повітря. У межах цієї діяльності ЄІБ фінансує будівництво та модернізацію систем громадського транспорту, велосипедної інфраструктури та пішохідних зон. Водночас

значну увагу приділено питанням захисту довкілля та охорони здоров'я населення, зокрема підтримці проєктів, спрямованих на зниження рівня промислових викидів, покращення якості систем водопостачання, а також впровадження сучасних технологій очищення стічних вод. Такі заходи сприяють не лише збереженню природних екосистем, а й загальному підвищенню стандартів життя населення, створюючи основу для екологічно відповідального урбаністичного розвитку [4, 8].

Європейський інвестиційний банк активно долучається до боротьби зі зміною клімату шляхом фінансування проєктів, спрямованих на підвищення енергоефективності та розвиток відновлюваних джерел енергії, зокрема вітрової, сонячної та гідроенергетики. Такі ініціативи сприяють зниженню обсягів викидів парникових газів і формуванню основ для переходу до низьковуглецевої економіки. Одночасно значна увага приділяється збереженню біорізноманіття шляхом інвестування в охорону та відновлення природних середовищ існування, підтримку заповідних територій і заходи щодо збереження видів, які перебувають під загрозою зникнення. У межах екологічної політики банк також підтримує проєкти, пов'язані з ефективним управлінням природними ресурсами та відходами. Це охоплює раціональне використання ресурсів, зменшення обсягів відходів, розвиток сучасних систем переробки та утилізації, а також впровадження принципів циркулярної економіки, що сприяє сталому розвитку й екологічній безпеці.

Для реалізації цих завдань ЄІБ надає різноманітні фінансові інструменти, включаючи довгострокові кредити, технічну допомогу та гарантії. Співпраця з ЄІБ дозволяє країнам та організаціям отримувати необхідні ресурси для впровадження екологічно спрямованих проєктів, що сприяє сталому розвитку та покращенню екологічної ситуації на міжнародному рівні.

Механізмом інтеграційної співпраці виступає *twinning*. Концепція

навчання TWINNING EUWD базується на спільних зусиллях міжнародних консультантів та національних експертів:

- навчання національних експертів у субрегіональних практикумах з елементами практичного навчання;
- загальний посібник з відбору проб поверхневих вод та спеціальний план відбору проб, протоколи передачі, шаблони оцінки та звітності, шаблони ESCS Excel надають вказівки для польових робіт та аналізу даних;
- допомога в проведенні польових робіт національними експертами EUWD, що супроводжують перші дні польових робіт під час досліджень;
- детальні цикли зворотного зв'язку (письмово, по скайпу та під час місцевих робочих зустрічей) щодо результатів досліджень та звітів.

Економічний механізм міжнародної технічної допомоги (МТД) в Україні регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги». Цей механізм передбачає надання ресурсів та послуг країнам-донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України у різних сферах економіки та суспільного життя.

Твіннінг є формою міжнародного співробітництва, яка передбачає інституційну взаємодію між державними органами різних країн. Цей механізм спрямований на обмін досвідом, знаннями та найкращими практиками з метою підтримки реформ, підвищення ефективності управління та розвитку інституційної спроможності. В рамках твіннінг-проектів експерти з однієї країни надають консультаційну та практичну допомогу своїм колегам в іншій країні для впровадження нових підходів та стандартів у відповідній сфері. Такий вид співпраці сприяє гармонізації нормативно-правової бази, обміну інформацією та підвищенню кваліфікації фахівців, що в кінцевому підсумку забезпечує сталий розвиток та інтеграцію країн-партнерів у міжнародні структури .

Економічний механізм міжнародної технічної допомоги (МТД) охоплює сукупність організаційних, фінансових та правових інструментів, що забезпечують ефективне функціонування процесу надання та використання допомоги в межах міждержавної співпраці. У структурі цього механізму ключовими складовими виступають різноманітні форми ресурсного забезпечення, серед яких міжнародна технічна допомога може надаватися у вигляді матеріальних активів (майна), виконання робіт або надання послуг, прав інтелектуальної власності, фінансових ресурсів у формі грантів як у національній, так і в іноземній валюті, а також у вигляді інших нематеріальних ресурсів, включно зі стипендіями, що забезпечують підтримку освітніх і наукових ініціатив. Така багатокomпонентність економічного механізму сприяє гнучкості та ефективності реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку держави-реципієнта.

Проекти міжнародної технічної допомоги, що реалізуються на території України, підлягають обов'язковій державній реєстрації, яка є юридичною передумовою для подальшої акредитації виконавця проєкту. Державна реєстрація виступає інструментом забезпечення прозорості та узгодженості діяльності міжнародних партнерів з національними стратегічними цілями розвитку, а також створює правові засади для належного моніторингу, контролю й координації впровадження відповідних ініціатив.

Моніторинг реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги здійснюється Секретаріатом Кабінету Міністрів України у взаємодії з національними бенефіціарами, а також з уповноваженими представниками партнерів з розвитку, які забезпечують зовнішній нагляд за відповідністю виконання проєкту заявленим завданням. Такий підхід дозволяє забезпечити як міжвідомчу координацію, так і дотримання міжнародних стандартів у процесі реалізації технічної допомоги.

У контексті звітності важливою вимогою є регулярне подання інформації про хід реалізації проєкту. Зокрема, реципієнти зобов'язані готувати піврічні та річні звіти, у яких висвітлюється стан виконання завдань, дотримання графіків реалізації, використання ресурсів, а також досягнуті результати. Така звітність дозволяє здійснювати оперативний аналіз ефективності використання наданої допомоги та своєчасно виявляти потенційні ризики чи відхилення.

Крім поточної звітності, передбачено подання щорічного звіту, що містить узагальнену інформацію про реалізацію проєкту протягом календарного року, а також підсумкового звіту, який подається після завершення проєкту. Останній документ є важливим джерелом інформації для оцінки загальної ефективності проєкту, аналізу досягнутих результатів та формування висновків щодо доцільності, стійкості та впливу реалізованих заходів на соціально-економічний розвиток країни. Усі ці елементи в комплексі формують прозору, підзвітну та результативну систему управління міжнародною технічною допомогою в Україні. Таким чином, економічний механізм міжнародної технічної допомоги в Україні забезпечує систематизоване залучення, використання та моніторинг іноземної допомоги для підтримки економічного та соціального розвитку країни [4].

Економічний механізм міжнародної технічної допомоги (МТД) передбачає надання країнами-донорами та міжнародними організаціями ресурсів та послуг Україні на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки її соціально-економічного розвитку. Цей механізм регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 153, яка визначає процедуру залучення, використання та моніторингу МТД. Міжнародна технічна допомога може надаватися у вигляді майна, робіт і послуг, прав інтелектуальної власності та фінансових ресурсів у вигляді грантів. Процес реалізації проєктів МТД включає реєстрацію, моніторинг

та звітність, що забезпечує прозорість та підзвітність використання коштів. Реципієнти проектів зобов'язані подавати періодичні звіти щодо стану реалізації проекту, а після його завершення — підсумковий звіт про досягнуті результати.

Висновки до 1 розділу

Узагальнення теоретичних підходів до вивчення міжнародної співпраці за умов регіональної економічної інтеграції дозволяє сформулювати наступні висновки:

Економічна інтеграція визначається фахівцями як процес зближення національних економік шляхом створення єдиного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і робочої сили. Вона сприяє спеціалізації країн та їх взаємодоповнюваності у світовому господарстві.

Глобальна економічна інтеграція охоплює формування єдиного світового ринку товарів і послуг, фінансових потоків, інформаційної системи та діяльність міжнародних економічних організацій, що регулюють економічні процеси.

Регіональні економічні угруповання створюються між країнами, що мають спільні економічні характеристики, інтенсивні торговельні зв'язки та подібні цілі розвитку. Їх успішність визначається рівнем економічного розвитку, технологічним потенціалом, ринковими відносинами та соціально-культурною сумісністю.

Міжнародна економічна інтеграція є якісно новим етапом інтернаціоналізації економіки, що передбачає взаємоприспосовування та переплетення національних господарств. Вона досягає найвищого рівня розвитку, коли країни координують свою торговельно-економічну політику та діють спільно у відносинах із третіми державами.

Регіональні інтеграційні об'єднання відрізняються за територіальним охопленням та рівнем інтеграції – від макрорегіональних до мікрорегіональних.

Міжнародне співробітництво передбачає взаємодію країн у різних сферах – економічній, науковій, промисловій тощо.

На основі аналізу сформульовано поняття «інтеграційне співробітництво» як механізм ефективного використання інтеграційного потенціалу та конкурентних переваг країн-учасниць. «Інтеграційне співробітництво» – це вид міжнародних економічних відносин між учасниками процесу регіональної економічної інтеграції (RMG), який ефективно використовується для інтеграційного потенціалу та конкурентних переваг країн, що інтегруються, а інтеграційні об'єднання формують стратегію інтеграційного співробітництва.

Його стратегія визначає напрями, умови та механізми взаємодії держав у певних секторах економіки для досягнення спільного економічного ефекту. Реалізація цієї стратегії потребує гармонізації законодавства, усунення бар'єрів та створення ефективних механізмів співпраці.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІНТЕГРАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС В СФЕРІ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ.

2.1 Розвиток співпраці України та ЄС в сфері охорони навколишнього середовища.

Міжнародна співпраця в сфері охорони довкілля України та ЄС стала відповіддю на загострення глобальних проблем, зокрема погіршенням стану довкілля в наслідок прискореного розвитку процесів індустріалізації в країнах світового господарства. Виклики, які постали, потребували об'єднання зусиль учасників міжнародної економіки на різних її рівнях, як на глобальному, так і на регіональному. Упродовж розвитку двостороннього співробітництва України та ЄС в зазначеній сфері можна виокремити декілька етапів (див.табл.2.1).

Таблиця 2.1

Розвиток співробітництва України та ЄС в сфері охорони довкілля

Етап	Мета	Правова основа
1998-2014 рр.	Налагодження співпраці щодо боротьби з погіршенням стану довкілля	Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною
2015 р. до т.ч.	Сприяння реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки через імплементацію норм в сфері охорони довкілля відповідно до досягнутих домовленостей	Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом
2019 року.	Запровадження стратегічних цілей та інструментів стратегії ЄС «Європейський зелений курс»	Угода ЄС про перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року (European Green Deal)
2023 р. до т.ч.	Перехід на стандарти ЄС в сфері охорони довкілля.	З 1 січня 2023 року Україна отримала статус афілійованого члена <u>CEN-</u>

		<u>CENELEC</u> . Цей статус надається національній організації стандартизації країни, офіційно визнаної кандидатом або потенційним кандидатом на членство в ЄС.
2024 -2027 рр.	Відновлення економіки України на засадах сталого розвитку, забезпечення зеленого переходу та охорони довкілля	План для Ukraine Facility

Джерело: складено автором за [36], [21] [1].

Згідно даним таблиці можна зробити висновок, що розвиток екологічного співробітництва України та Європейського Союзу відбувався поетапно, від початкового налагодження взаємодії до імплементації стратегічних ініціатив ЄС та переходу на європейські екологічні стандарти.

Співробітництво України та ЄС у сфері охорони довкілля еволюціонувало від налагодження взаємодії (1998–2014) до імплементації європейських екологічних норм (з 2015). Запровадження стратегічних цілей «Європейського зеленого курсу» (2019) визначило перехід до кліматичної нейтральності.

Основні напрями співпраці між Україною та Європейським Союзом розподіляються на наступні напрямки:

Основні напрями співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері екологічної політики охоплюють кілька взаємопов'язаних тематичних блоків, зокрема боротьбу зі зміною клімату, управління водними ресурсами, збереження біорізноманіття та управління лісами, а також систему поводження з відходами. У контексті протидії кліматичним змінам співробітництво реалізується через інвестиційні, наукові та інституційні механізми. Європейський Союз, зокрема за підтримки Європейського інвестиційного банку та фонду EU4Environment, інвестує в проєкти декарбонізації економіки України, загальний обсяг яких у 2023–2024 роках становить близько 30 млн євро. Значну роль відіграє участь українських наукових установ у програмі «Горизонт Європа», в межах якої

створено 12 дослідницьких консорціумів для вивчення адаптаційних механізмів до зміни клімату. Додатково технічна допомога надається у впровадженні системи торгівлі викидами, зокрема через механізм Twinning, в рамках якого 23 фахівці з країн ЄС провели консультації для Міністерства захисту довкілля України. Також активно використовується інструмент TAIEХ, за підтримки якого організовано 15 навчальних семінарів для 220 українських посадовців, присвячених питанням кліматичної політики.

У сфері управління водними ресурсами співпраця орієнтована на модернізацію інфраструктури, науково-дослідну діяльність та інституційну підтримку. Так, у межах програми «Чисте довкілля» інвестовано 45 млн євро у реконструкцію водоканалів у п'яти містах України. За підтримки інструменту LIFE реалізуються сім спільних проєктів моніторингу транскордонних річкових басейнів, загальна вартість яких сягає 12 млн євро. Упровадження європейської моделі інтегрованого управління водними ресурсами здійснюється за участі 18 експертів з держав-членів ЄС, а процеси підвищення кваліфікації працівників басейнових управлінь включають проведення 25 тренінгів, у яких взяли участь 310 фахівців.

У галузі збереження біорізноманіття та управління лісовими ресурсами співпраця охоплює як природоохоронну, так і технічну компоненти. ЄС інвестує 15 млн євро з фонду LIFE у створення нових природоохоронних територій. У межах програми Copernicus здійснюються спільні наукові дослідження щодо стану карпатських лісів та степових екосистем. Впровадження системи сертифікації деревини підтримується в рамках проєкту EU4Environment із загальним бюджетом 5,2 млн євро. Додатково експерти з п'яти країн ЄС надають технічні консультації щодо формування екологічної мережі Emerald.

Ще одним важливим напрямом співпраці є вдосконалення системи управління відходами. Європейський банк реконструкції та розвитку інвестує 28 млн євро у будівництво сучасних сміттєпереробних заводів.

Паралельно реалізуються 12 пілотних проєктів із сортування та переробки відходів у різних регіонах України, на загальну суму 18 млн євро. Технічна допомога охоплює розробку регіональних планів управління відходами, в межах якої залучено експертів з Німеччини, Польщі та Швеції. Значна увага приділяється підготовці кадрів – у межах спеціалізованих вебінарів навчання пройшли понад 500 представників муніципальних підприємств.

Міжтериторіальне співробітництво між Україною та Європейським Союзом реалізується через низку форм, серед них: реалізація спільних проєктів і програм, укладання двосторонніх угод у сфері міжтериторіального партнерства, створення або приєднання до об'єднань єврорегіонального співробітництва, а також долучення до європейських об'єднань територіального співробітництва. Такий підхід сприяє поглибленню інтеграції України у європейський простір сталого розвитку, а також забезпечує послідовне впровадження європейських стандартів у сфері охорони довкілля [42].

Згідно з табл. Б.3 Додатку А Закон України «Міжнародне територіальне співробітництво» з 2024 року визначені види «Транскордонне співробітництво» та «Транснаціональне співробітництво»:

Транскордонне співробітництво – це вид міжнародного територіального співробітництва між суб'єктами і учасниками таких відносин у межах регіонів, прилеглих до державного кордону України, у тому числі відокремлених водними об'єктами, відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин сусідніх держав, у тому числі відокремлених водними об'єктами, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

Транснаціональне співробітництво – це вид міжнародного територіального співробітництва між Україною та іноземними державами в межах певних регіонів (макрорегіонів) та територій, у тому числі

відокремлених водними об'єктами, з метою встановлення і поглиблення соціально–економічних та інших відносин, а також пошуку ефективних рішень для вирішення спільних територіальних, економічних і соціальних проблем, які потребують розв'язання на державному рівні;

Транснаціональне співробітництво дає змогу суб'єктам і учасникам транснаціонального співробітництва в Україні співпрацювати з іноземними державами на рівні макрорегіонів, у межах значних територій та з урахуванням стратегічних документів іноземних держав та Європейського Союзу [62].

Згідно з результатами, наведеними в таблиці 1.5 щодо структури категорії «міжнародне співробітництво» в економічному аспекті, можна дійти висновку, що об'єднання територіального співробітництва становить одну з форм міжнародного співробітництва, яка реалізується шляхом взаємодії суб'єктів територіального співробітництва України з відповідними суб'єктами держав — членів Європейського Союзу та інших країн. Така форма співпраці передбачає створення спільних структур або участь у вже існуючих об'єднаннях задля досягнення спільних соціально-економічних, екологічних чи інфраструктурних цілей. Міжнародне територіальне співробітництво України з іноземними державами базується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права та враховує історичні, економічні, екологічні, географічні й демографічні особливості регіонів і територій, що дозволяє адаптувати підходи до співпраці відповідно до локального контексту та сприяє сталому розвитку прикордонних і суміжних регіонів.

Отримання статусу афілійованого члена CEN-CENELEC (2023) підтвердило європейську інтеграцію України у сфері стандартів. На 2024–2027 рр. заплановано завершення переходу на екологічні стандарти ЄС та відновлення економіки на принципах сталого розвитку.

Загалом, Україна здійснює системний екологічний перехід, що сприятиме як покращенню довкілля, так і економічній інтеграції з ЄС.

На першому етапі співробітництво між Україною та ЄС у сфері охорони навколишнього середовища спрямоване на боротьбу з погіршенням стану довкілля. Двостороння співпраця з ЄС у цій сфері передбачала налагодження ефективного моніторингу забруднення та оцінку стану навколишнього середовища, створення системи інформування про стан довкілля, боротьби з локальним, регіональним та транскордонним забрудненням природних ресурсів, ефективне та екологічно безпечне виробництво та використання енергії, екологічної безпеки промислових підприємств, управління відходами, боротьби з впливом на довкілля сільського господарства, збереження біологічної різноманітності, раціонального використання біологічних ресурсів, а також виконання Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспоо) [1], [94].

На другому етапі співробітництво між Україною та ЄС у сфері охорони довкілля відбувається на основі домовленостей закріплених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Зокрема, Главою 6 «Навколишнє середовище» Розділу «Економічне та галузеве співробітництво» цієї Угоди передбачено, що сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки [1], [94].

На третьому етапі співробітництва між Україною та ЄС відбувається на основі ініціативи European Green Deal, яка охоплює широкий спектр секторів, від енергетики та промисловості до сільського господарства та транспорту, і має значний вплив на економічні та торговельні відносини ЄС з іншими країнами, включаючи Україну.

Україна активно співпрацює з Європейським Союзом у межах реалізації положень Європейського зеленого курсу, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на екологічну трансформацію суспільства та економіки. Одним із ключових напрямів цієї взаємодії є гармонізація національного законодавства України у сфері охорони довкілля з нормативно-правовими актами ЄС, що сприяє уніфікації екологічних стандартів і наближенню до європейських екологічних практик. Значна увага приділяється розвитку сталого сільського господарства, зокрема адаптації аграрного сектору до вимог ЄС щодо екологічно безпечного агропродовольчого виробництва та впровадження принципів розумного землеробства.

У контексті збереження морських екосистем Україна бере активну участь у реалізації Спільного морського порядку денного для Чорного моря, що спрямований на охорону біорізноманіття, покращення екологічного стану морського середовища та відновлення природних функцій екосистем. Водночас у рамках четвертого етапу європейської фінансової підтримки було започатковано ініціативу Ukraine Facility, затверджену Радою ЄС у лютому 2024 року, яка має на меті сприяння економічному розвитку, модернізації та поступовій інтеграції України до Європейського Союзу. Загальний обсяг фінансування в межах цієї програми становить 50 мільярдів євро на період 2024–2027 років.

Програма Ukraine Facility охоплює кілька стратегічних напрямів. Зокрема, передбачено пряме бюджетне фінансування у розмірі близько 39 мільярдів євро, з яких понад 5 мільярдів становлять гранти, що забезпечить підтримку макрофінансової стабільності та пом'якшить вплив зовнішніх і внутрішніх викликів на економіку країни. Частина коштів буде спрямована на стимулювання інвестиційної діяльності, зокрема через створення інвестиційного фонду, покликаного покращити інвестиційний клімат та активізувати розвиток підприємництва.

Окремий акцент зроблено на технічній та адміністративній підтримці, що включає експертну допомогу з боку ЄС у впровадженні реформ, адаптації європейських стандартів і практик. Програма також передбачає реалізацію комплексних реформ у сферах державного управління, боротьби з корупцією, розвитку бізнес-середовища та пріоритетних галузей економіки, що сприятиме відновленню, модернізації країни та поглибленню її євроінтеграційного поступу. Значна частина фінансових ресурсів буде спрямована на відбудову критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, систем водопостачання та транспортної мережі, які зазнали руйнувань унаслідок збройної агресії. Таким чином, Ukraine Facility є важливим інструментом комплексної підтримки сталого розвитку України в умовах поствоєнного відновлення та інтеграції до Європейського Союзу. Уряд України та Європейська Комісія спільно розробляють плани розвитку та пріоритети для використання коштів України Facility. Це забезпечує узгодженість дій та ефективність використання коштів [63].

До основних цілей співпраці України та ЄС у згаданій сфері слід віднести розвиток всеосяжної стратегії у сфері навколишнього середовища, яка включатиме заплановані інституційні реформи, розподіл повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; процедури прийняття рішень та їх виконання, процедури сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави, визначення необхідних людських і фінансових ресурсів, розвиток галузевих стратегій в галузях покращення якості повітря, якості води та управління водними ресурсами, управління відходами та ресурсами.

Згідно з Додатком в табл. Б.3 Угоди про асоціацію, Україна має адаптувати своє законодавство до 26 директив та 3 регламентів ЄС у таких секторах: управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики, якість атмосферного повітря, управління відходами та ресурсами, якість води та управління водними ресурсами, включаючи

морське середовище, охорона природи, промислове забруднення та техногенні загрози, зміна клімату та захист озонового шару, генетично модифіковані організми [93], [94].

Загалом міжнародна співпраця у сфері охорони довкілля за висновками науковців Купчака М.Я., Саміло А.В. повинна бути спрямованою на: безумовне, обов'язкове та повне виконання міжнародних зобов'язань відповідно до міжнародних договорів укладених між країнами ЄС та Україною; врахування рекомендацій всесвітніх самітів країн ЄС в екологічній галузі; забезпечення активної участі експертів з України у роботі міжнародних організацій природоохоронного та екологічного спрямування [24].

Головна ідея міжнародної співпраці полягає у боротьбі з погіршенням стану довкілля, а саме: реабілітація природного стану довкілля, ефективне та екологічно безпечне виробництво, безпека підприємств, зменшення обсягів, ліквідація та безпечне знищення відходів, боротьба з локальним, регіональним та транскордонним забрудненням води та атмосферного повітря, ефективний та раціональний моніторинг рівнів забруднення та оцінка стану довкілля, система інформування про стан довкілля, виконання Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті, яка була підписана в місті Еспоо [24].

Форми інтеграційного співробітництва України та ЄС в сфері охорони довкілля наведені в додатку, рис. 2.1.

Міжнародна співпраця країн ЄС та України в галузі охорони довкілля спрямована на реалізацію довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної та еколого-правової діяльності матиме позитивні наслідки для фізичних та юридичних осіб і України, і країн ЄС через збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держав, а також підвищення

рівня виробництва завдяки сучасним технологіям. Співпраця повинна здійснюватися з урахуванням інтересів Сторін на основі рівності та взаємної вигоди шляхом укладення багатосторонніх угод в екологічній галузі.

Загальний обсяг фінансування проєктів технічної допомоги ЄС у сфері довкілля та інвестиційних проєктів в Україні за період 2018-2024 років склав 251,3 млн євро.

Інтеграційний процес характеризується збиженням економічних просторів, що передбачає регуляторну конвергенцію та запровадження європейських принципів формування екологічної політики у політику в сфері охорони навколишнього середовища України (див.табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Принципи екологічної політики ЄС

Принцип	Зміст
Збереження біологічного різноманіття	застосування максимальних заходів, спрямованих на охорону біорізноманіття – екологічного, економічного, соціального, культурного, естетичного, наукового значення
Оцінка впливу на довкілля	зв'язок між господарською діяльністю суб'єктів господарювання та відповідними екологічними наслідками цієї діяльності
Урахування всіх чинників	недопустимість абсолютизації одних, ігнорування інших чинників, що так чи інакше впливають на прийняття рішень в галузі екології
Екологізації суспільної свідомості	вжиття всіх необхідних заходів щодо підвищення якості еколого-правової освіти
Принцип джерела	спрямований на виявлення джерела екологічної шкоди, виявлення причин та умов, що їй сприяли

Джерело: побудовано за даними [20, 21].

Принципи екологічної політики ЄС формують комплексний підхід до збереження довкілля, збалансовуючи екологічні, економічні та соціальні

аспекти. Принцип збереження біорізноманіття підкреслює значення екосистем для сталого розвитку. Оцінка впливу на довкілля забезпечує відповідальність господарських суб'єктів за екологічні наслідки їхньої діяльності.

Принцип урахування всіх чинників сприяє комплексному аналізу екологічних рішень, тоді як екологізація суспільної свідомості забезпечує підвищення екологічної культури через освіту. Принцип джерела спрямований на усунення першопричин екологічної шкоди.

Узагальнюючи, політика ЄС спрямована на превентивний підхід до екологічних проблем, що сприяє їхньому ефективному вирішенню та сталому розвитку.

Співпраця між ЄвроСоюзом та Україною характеризується обсягом проектів, які виконали організації України при участі в проектах ЄвроСоюзу «Горизонт – 2000» (2014 – 2020 рр.) та в новому проекті ЄвроСоюзу «Горизонт Європи» (2021 – 2027 рр.) [121], [122].

Аналіз охоплює аналіз даних про заявки та участь установ України у Програмі з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (8-ма Рамкова Програма ЄС) 2014-2020 рр. Механізми «Горизонт 2020» передбачали широкий спектр міжнародної співпраці, яка дає можливість установам, що брали участь у Програмі, бути залученими до передових досліджень, ефективно реалізувати науковий потенціал, сприяти економічному розвитку країни та стати додатковим джерелом фінансування своєї установи [122].

Діяльність у рамках Програми «Горизонт 2020» для України охоплює наступні підпрограми, дії та тематику (див. в додатку, табл. Б.3):

Аналіз проектних пропозицій, підписаних грантових угод, учасників, вартості проекту та внеску ЄС у рамках програми «Горизонт-2020» (2014-2020) показує важливу роль України в міжнародному науково-дослідницькому співробітництві. Українські установи брали активну участь

у проектах, зокрема в таких блоках, як «Передова наука», «Промислове лідерство» та «Соціальні виклики», з значними внесками у різноманітні науково-технологічні сфери, від ІКТ до екології та енергетики.

Загалом, Україна бере участь у 286 проектах з внеском ЄС у розмірі 37,56 млн євро. Це складає 7,88% від загальної кількості проектів та 1,52% від загального фінансування «Горизонт-2020» по всіх країнах. Особливо значний внесок надано в рамках проектів, пов'язаних із дослідженнями в галузі здоров'я, клімату та навколишнього середовища.

Ці дані підтверджують важливість програми «Горизонт-2020» для розвитку науково-технічного потенціалу України, сприяючи інтеграції в європейський науковий простір та реалізації інноваційних проектів, що мають стратегічне значення для розвитку національної економіки і суспільства.

Україна стала однією з шістнадцяти асоційованих до «Горизонт 2020» країн (АС) у березні 2015 року. З того часу українські організації могли брати участь у «Горизонт 2020» на рівних умовах з державами-членами ЄС. Асоціативний статус країни надає унікальний шанс радикально збільшити залучення до європейських досліджень, просувати необхідні структурні зміни сектора науки та інновацій, стимулюючи більш позитивний і конкурентоспроможний план дій, сприяючи досягненню цілей у відносинах Україна – ЄС. Вступ до Рамкової Програми означає, що асоційована країна та її об'єкти досліджень матимуть користь від однакових прав, обов'язків та умов з країнами-членами ЄС, зокрема участь у всіх заходах і тематичних пріоритетах програми, повний доступ до підпрограми наукової мобільності «Дії Марії Складовської Кюрі», «Інструменту для малого та середнього бізнесу».

У період з 2014 по 2020 роки в рамках 914 конкурсів Україна продемонструвала активну участь у програмі, подаючи загалом 2553 прийнятні проектні пропозиції, до підготовки яких було залучено 264

українські установи. З них 153 установи отримали фінансування, у результаті чого було підтримано 203 проєкти, що охоплювали 286 участей. Загальний очікуваний обсяг фінансового внеску з боку Європейської Комісії за цими проєктами становив 37,57 млн євро.

Крім того, Україна подала 739 проєктних пропозицій щодо координації (загалом 1480 участей), з яких 28 було підтримано на фінансування. Загальний бюджет українських установ у межах цих координованих проєктів досяг 8,095 млн євро. За кількісними показниками підтриманих проєктних заявок Україна посіла сьоме місце серед 16 асоційованих країн, поступившись Швейцарії, Норвегії, Ізраїлю, Туреччині, Сербії та Ісландії, і 35 місце серед усіх країн Європейського Союзу, кандидатів на вступ та асоційованих країн.

Аналіз структури установ, які брали участь у підготовці проєктних заявок і отримали фінансування, свідчить про домінування приватного сектора. Зокрема, 40 % становили приватні комерційні установи (PRC), 25 % – малі та середні підприємства (SME), 24 % – дослідницькі установи (REC), 15 % – вищі навчальні заклади (HES), і лише 5 % – державні або громадські установи (PUB). Така структура учасників відображає тенденцію до активного залучення недержавного сектору у сферу міжнародного наукового співробітництва та інноваційного розвитку [86].

Починаючи з 2024 року, між Україною та Європейським Союзом реалізується «Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу» (Ukraine Facility), затверджена відповідно до положень табл. Б.3 Додатку А. Програма охоплює період 2024–2027 років та передбачає загальний обсяг фінансування у розмірі 50 мільярдів євро. Ці кошти спрямовуються на фінансування державного бюджету України, стимулювання інвестицій, а також забезпечення технічної та адміністративної підтримки для реалізації реформ і розвитку інституційної спроможності.

Основна частина коштів — 38,27 млрд євро — передбачена як пряма підтримка державного бюджету. Вона надається у формі пільгових кредитів на суму 33 млрд євро та грантів у розмірі 5,27 млрд євро. Надання фінансування відбувається поквартально за умови виконання Україною визначених індикаторів у межах Плану для Ukraine Facility. Згідно з вимогами програми, 20% від грантового компоненту першої складової (1,05 млрд євро) має бути спрямовано на потреби регіонального розвитку. Водночас, забороняється використання фінансування на покриття військових витрат.

Другим важливим елементом програми є Інвестиційний фонд обсягом 6,97 млрд євро, створений з метою стимулювання інвестицій у пріоритетних секторах економіки. Його структура включає спеціальний інструмент, який забезпечує фінансову підтримку через такі міжнародні інституції, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та інші. Отримувачами допомоги можуть бути як українські приватні, так і державні компанії.

Третій компонент програми — технічна та адміністративна підтримка — передбачає фінансування у розмірі 4,76 млрд євро. Цей ресурс спрямовується на надання технічної допомоги уряду України у процесі гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу, впровадження структурних реформ, а також на розвиток інституційної спроможності органів влади на національному, регіональному та місцевому рівнях. Крім того, за рахунок цієї складової здійснюється покриття процентних платежів за пільговими кредитами, що надаються в межах програми [47].

Варто зазначити, що, відповідно до табл. 2.4, у межах участі України в програмі «Горизонт 2020» було підтримано 286 проєктних пропозицій, загальна сума виплаченої фінансової допомоги за якими становила 41,0 млн євро. Це свідчить про зростаючий рівень інтеграції України до європейського науково-інноваційного простору та ефективність співпраці з

ЄС у стратегічних сферах сталого розвитку.

Таблиця 2.4

Основні характеристики результатів інтеграційної співпраці в межах програми „Горизонт-2020” у 2014 – 2020 рр.

Категорія країн	Кількість аплікацій в прийнятих проектних пропозиціях	Кількість прийнятих до фінансування проектних пропозицій	Фінансовий внесок ЄС аплікантам в проектних пропозиціях прийнятих на фінансування, млн. євро
1. Країни ЄвроСоюзу- члени «Горизонт – 2020» (28)	792 027	123 395	52 430,2
2. Країни – кандидати в члени «Горизонт-2020»	13 913	1 612	388,2
3. Країни асоційовані до участі в «Горизонт – 2020»	59 063	9 406	4 786,8
4. «Треті країни»	32 460	6 081	619,0
Разом участь в «Горизонт-2020» у 2014 – 2020 рр.	897 484	140 495	58 224,5
Окремо Україна в асоційованих членах програми у 2014 -2020 рр.		286	41,0

Джерело: побудовано автором за даними [111, 112]

Дані таблиці відображають рівень участі різних категорій країн у програмі «Горизонт – 2020» у період 2014–2020 рр. та дозволяють зробити низку важливих висновків для розкриття інтеграційного співробітництва України та ЄС у сфері збереження довкілля:

Країни ЄвроСоюзу – члени (28 країн) демонструють найвищі показники як за кількістю аплікацій (792 027), так і за кількістю прийнятих проектних пропозицій (123 395) та фінансовим внеском ЄС (52 430,2 млн. євро). Це свідчить про високу інтегрованість і активну участь цих країн у спільних дослідницьких ініціативах.

Країни-кандидати відзначають менші об'єми аплікацій (13 913) та прийнятих проектів (1 612) із відповідним фінансовим внеском (388,2 млн. євро), що вказує на процес наближення їхніх економік та наукових спільнот до європейських стандартів.

Країни, асоційовані до участі, мають значний обсяг аплікацій (59 063) і прийнятих проектних пропозицій (9 406) із фінансовим внеском 4 786,8 млн. євро, що демонструє активну участь у програмі за умов менш тісної інтеграції порівняно з повноправними членами ЄС.

«Треті країни» показують найнижчі результати за аплікаціями (32 460) та проектними пропозиціями (6 081) із фінансовим внеском 619,0 млн. євро, що відображає їхню обмежену інтеграцію в європейське дослідницьке середовище.

Загальні результати участі в програмі «Горизонт 2020» демонструють масштабність інтеграційних процесів у європейському науково-дослідницькому просторі. Загальна кількість поданих аплікацій становила 897 484, з яких до фінансування було прийнято 140 495, а сумарний фінансовий внесок Європейського Союзу сягнув 58 224,5 млн євро. Такі показники засвідчують високий рівень науково-технічної взаємодії між державами з різним політичним та економічним статусом, що підтверджує важливість програмного фінансування для стимулювання інноваційного розвитку в масштабах усього регіону.

Щодо участі України, яка є асоційованим членом програми, спостерігається прийняття до фінансування 286 проектних пропозицій на загальну суму 41,0 млн євро. Попри те, що ці обсяги суттєво поступаються

показникам країн-членів ЄС, вони є свідченням наявного потенціалу та реальної здатності українських науково-дослідницьких установ інтегруватися в загальноєвропейський простір знань, технологій і сталого розвитку.

Аналіз цих даних дозволяє зробити висновок про безпосередній зв'язок між рівнем залученості країни до міжнародних дослідницьких програм і ступенем інтегрованості її економіки до європейських структур. Для держав ЄС висока кількість прийнятих аплікацій та обсяги фінансування свідчать про розвинені механізми інноваційного управління, ефективну наукову інфраструктуру та конкурентоспроможність на глобальному рівні.

Участь України у програмі «Горизонт 2020» має вагоме значення для модернізації національної економіки, оскільки сприяє наближенню до європейських стандартів інноваційного розвитку. Посилення активності в таких програмах є не лише інструментом реалізації наукового потенціалу, але й чинником, що здатен зміцнити економічну стабільність, підвищити експортний потенціал високотехнологічної продукції та забезпечити поступ до екологічної безпеки відповідно до європейського зеленого курсу. Загалом, аналіз даних таблиці дозволяє зробити висновок, що інтеграційні процеси у сфері досліджень і інновацій є важливим чинником розвитку економіки, а тісна співпраця між країнами ЄС та асоційованими державами, зокрема Україною, сприяє формуванню стійкого та конкурентоспроможного науково-технічного простору. На рис. 2.2 побудована діаграма обсягу кількості прийнятих та підтриманих пропозицій від країн-членів Горизонт-2020 у 2014 - 2020 рр. (на суму витрат 52 430 млрд євро), на рис. 2.3 - пропозицій від країн - кандидатів в програму «Горизонт-2020» у 2014-2020 рр. (на суму 388,2 млн євро) [86], (див. рис. 2.3 в додатку).

Згідно з результатами, наведеними на рисунках 2.3 та 2.4, можна прослідкувати динаміку участі країн-кандидатів і асоційованих держав у програмі Європейського Союзу «Горизонт 2020». Серед п'яти країн-кандидатів найбільшу активність продемонструвала Туреччина: її рівень подання проєктних пропозицій становив 62,13 %, а частка підтриманих до фінансування проєктів – 11,07 %. На другому місці опинилася Сербія з відповідними показниками 25,69 % та 12,93 %. У групі з одинадцяти країн-асоційованих учасників програми лідером за обсягами поданих та підтриманих проєктів стала Швейцарія – з рівнем подання 39,47 % і рівнем фінансування 17,93 %, далі йде Ізраїль з показниками 22,69 % і 13,0 % відповідно. Україна у цій групі посіла сьоме місце: рівень подання становив 4,32 %, а підтриманих для фінансування – 9,79 %, що свідчить про помірну, але перспективну участь у програмі.

У період 2015–2020 років до участі в поданні проєктних пропозицій у межах «Горизонт 2020» долучилися 286 українських організацій різних типів. Зокрема, серед тих, чиї пропозиції було підтримано: 36 — це дослідницькі організації, 38 — малі та середні підприємства (МСП), 62 — приватні установи, 28 — науково-дослідні інститути, а 16 — державні або громадські організації. Це вказує на достатньо широку репрезентацію секторів в українському науково-інноваційному середовищі.

Результати аналізу розподілу фінансових внесків ЄС українським установам за участь у тематичних напрямках програми засвідчують, що найбільше коштів було отримано за проєктами у сфері «Соціальні виклики» – 13,35 млн євро, що вказує на особливу увагу до екологічних, соціальних та суспільно значущих напрямів досліджень. Другою за обсягом фінансування стала категорія «Передова наука» з показником 11,24 млн євро, що свідчить про вагомий науковий потенціал українських учасників. Серед конкретних напрямів найбільше фінансування було спрямовано на проєкти у сфері транспорту (4,12 млн євро), безпечних міст (3,48 млн євро),

змін клімату та охорони довкілля (2,53 млн євро), продовольчої безпеки (1,17 млн євро) та розвиток дослідницьких інституцій за механізмом Twinning (0,84 млн євро).

Загалом, участь України в програмі «Горизонт 2020» демонструє поступову інтеграцію до європейського дослідницького простору, розвиток інституційної спроможності та формування сприятливого середовища для реалізації інноваційно-наукових ініціатив, що є важливою передумовою сталого економічного та екологічного розвитку країни [86].

Дані з рисунку 2.5 свідчать, що серед напрямів програми «Горизонт–2020», у яких брали участь українські установи, найбільший обсяг фінансування припав на проєкти з розділу «Соціальні виклики» (13,35 млн євро). Це вказує на високий пріоритет екологічних, соціальних та суспільно орієнтованих ініціатив. Другу позицію за обсягами фінансування посідає «Передова наука» (11,24 млн євро), що підкреслює значний потенціал українських дослідників у наукових розробках та інноваціях.

«Промислове лідерство» (6,49 млн євро) свідчить про зацікавленість українських установ у технологічному розвитку та модернізації виробництва. Порівняно менші внески, зокрема у категоріях «Розповсюдження передового досвіду» (0,87 млн євро) та «Наука для суспільства» (0,18 млн євро), вказують на перспективи для подальшого розширення участі в освітніх та інформаційних проєктах.

Таким чином, найбільш вагомі результати українські команди продемонстрували у вирішенні суспільно значущих проблем та впровадженні передових наукових розробок, що свідчить про наявний науково-технологічний потенціал та прагнення інтегруватися у європейський дослідницький простір для розв'язання актуальних екологічних і соціальних викликів. Як показують дані розподілу внесків, пріоритетні програми має група – транспорт. Про пріоритетність програм транспорту свідчить, що на нього припадає 10% фінансування.

З закінченням у 2020 році програми ЄвроСоюзу «Горизонт 2020» була відкрита в 2021 році в ЄС нова програма «Горизонт Європа», яка є ключовою програмою ЄС з фінансування досліджень та інновацій із бюджетом 95,5 млрд євро на період 2021 – 2027 рр. [122].

Програма «Горизонт Європа» є найбільшим дослідницьким та інноваційним інструментом ЄС, що охоплює широкий спектр напрямків діяльності, серед яких особливу увагу приділено екологічній сфері. Одним із ключових завдань є підтримка досліджень, спрямованих на збереження довкілля, зниження викидів парникових газів, розвиток відновлюваних джерел енергії та впровадження сучасних технологій екологічного моніторингу.

В умовах глобальних кліматичних змін та зростаючих екологічних ризиків ефективне використання фінансових ресурсів у рамках програми стає вирішальним фактором для досягнення цілей сталого розвитку. Аналіз діяльності програми за 2024 рік дозволяє визначити актуальні тенденції, проблемні аспекти та перспективи інтеграції українських дослідницьких та технологічних потенціалів у європейський простір.

Програма «Горизонт Європа» використовує створений персонал у всіх країнах Європи по програмі «Горизонт 2020» і створена для боротьби зі зміною клімату, допомагає досягти цілей ООН у сфері сталого розвитку та підвищує конкурентоспроможність та зростання ЄС.

Програма «Горизонт Європа» в сфері охорони довкілля зосереджена на наступних ключових напрямках:

У межах програми «Горизонт Європа» особлива увага приділяється дослідженням та інноваціям у сфері сталого розвитку, зокрема через підтримку наукових проєктів, орієнтованих на розробку технологій зі зниження викидів, розвиток відновлюваної енергетики та збереження біорізноманіття. Важливим напрямом фінансування є екологічний моніторинг і оцінка впливу на довкілля, що передбачає створення та

впровадження сучасних систем, здатних фіксувати та аналізувати наслідки виробничої й транспортної діяльності на екологічний стан навколишнього середовища.

У контексті глобальних кліматичних викликів значна роль відводиться реалізації проєктів, спрямованих на розробку стратегій адаптації до змін клімату, мінімізацію ризиків, пов'язаних із цими змінами, а також запровадження кліматично нейтральних технологій. Паралельно підтримується розвиток так званої зеленої інфраструктури, включаючи розширення екологічно чистого транспорту, удосконалення систем переробки відходів і раціональне використання природних ресурсів.

Заходи у сфері охорони навколишнього середовища в межах вказаної програми охоплюють збереження природних ресурсів, відновлення екосистем і зниження антропогенного навантаження. У цьому контексті особливу вагу має інтеграція екологічних стандартів, яка передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими нормами та сприяє формуванню єдиного екологічного простору управління і контролю. Це, своєю чергою, забезпечує поширення кращих практик та впровадження сучасних технологій моніторингу.

Фінансова підтримка також спрямовується на проєкти, пов'язані з відновленням природних екосистем, зокрема реабілітацією пошкоджених ландшафтів, охороною заповідників і збереженням біорізноманіття. Важливу роль відіграє впровадження систем раннього попередження про екологічні загрози, що дає змогу вчасно реагувати на потенційні небезпеки та мінімізувати негативні наслідки. Нарешті, значна увага приділяється підвищенню екологічної культури та освіти шляхом фінансування відповідних програм, які сприяють формуванню у суспільстві відповідального ставлення до природи й дотримання екологічних стандартів. В табл. 2.5 побудована структура програми «Горизонт Європа» (2021 – 2027 рр.) [122].

Таблиця 2.5

Структура програми «Горизонт Європа» (2021 – 2027 рр.)

Фокус напрямку I	Фокус напрямку II	Фокус напрямку III
1) Передова наука: - Європейська дослідницька рада - Дії Марії Склодовської-Кюрі - Дослідницькі інфраструктури	1) Глобальні виклики та промислова конкурентоспроможність Європи 2) Кластери: - Здоров'я - Культура, креативність та інклюзивне суспільство - Громадянська безпека для суспільства - Цифрові технології, промисловість і космос - Клімат, енергетика та мобільність - Продовольство, біоекономіка, природні ресурси, сільське господарство та навколишнє середовище - Прямі неядерні дії Об'єднаного наукового центру	1) Інноваційна Європа: - Європейська інноваційна рада - Європейські інноваційні екосистеми - Європейський інститут інновацій та технологій
Фокус напрямку IV	Фокус напрямку V	Фокус напрямку VI
1) Розширення участі та зміцнення Європейського дослідницького простору. 2) Реформування та вдосконалення Європейської системи досліджень та інноваційФ	1) Особлива програма: Європейський оборонний фонд Винятковий фокус на оборонних дослідженнях і розробках	1) Науково-дослідна та навчальна програма Євратом Дослідження і навчання в галузі ядерного синтезу та поділу

Джерело: побудоване за даними [24, 140]

Як свідчать дані таблиці 2.5, питання екологічного співробітництва присутнє в програмі за фокусом напрямку II.

Програма «Горизонт Європа» на 2021–2027 роки є стратегічною ініціативою Європейського Союзу, що спрямована на стимулювання наукових досліджень, інноваційного розвитку та трансформаційних змін у різних секторах суспільства з метою забезпечення сталого розвитку, конкурентоспроможності Європи та досягнення глобальних цілей. У структурі програми визначено кілька ключових напрямів. Зокрема, в межах

напряму «Передова наука» передбачено підтримку фундаментальних досліджень, що реалізуються за участі таких інституцій, як Європейська дослідницька рада та програма Марії Склодовської-Кюрі. Особливу увагу приділено розвитку дослідницьких інфраструктур і міжнародній мобільності науковців, що створює передумови для високоякісних наукових відкриттів [12].

Напрям «Глобальні виклики та промислова конкурентоспроможність Європи» охоплює широкий спектр тем, включно зі здоров'ям, культурою, цифровими технологіями, громадянською безпекою, кліматом, енергетикою, мобільністю та біоекономікою. Основна мета цього напряму полягає у вирішенні глобальних проблем і забезпеченні технологічної переваги європейської промисловості. У свою чергу, напрям «Інноваційна Європа» акцентує увагу на підтримці інноваційної діяльності через Європейську інноваційну раду, розвиток інноваційних екосистем і зміцнення співпраці між науковими установами, бізнесом та регіональними ініціативами, зокрема в межах діяльності Європейського інституту інновацій та технологій [24].

Ще одним важливим елементом програми є розширення участі та зміцнення Європейського дослідницького простору, що передбачає реформування національних систем досліджень та інновацій, а також формування відкритого та інклюзивного простору наукової співпраці. Програма також включає Європейський оборонний фонд, який забезпечує підтримку досліджень та розробок у сфері оборонних технологій, і науково-дослідну та навчальну програму Євратом, що зосереджена на питаннях ядерної енергетики, зокрема дослідженнях у галузі ядерного поділу та синтезу.

Особливе місце в програмі «Горизонт Європа» займають науково-дослідні та інноваційні місії, які мають чітко окреслені цілі й строки реалізації, спрямовані на посилення ефективності фінансування шляхом

досягнення конкретних результатів. Усього передбачено п'ять таких місій. Перша — «Адаптація до зміни клімату» — спрямована на підтримку регіонів, міст і місцевих органів влади у підвищенні їхньої стійкості до кліматичних змін. Її реалізація передбачає розвиток здатності до ідентифікації кліматичних ризиків, формування стратегій адаптації та впровадження інноваційних рішень на місцевому рівні. До 2030 року передбачається супровід щонайменше 150 європейських регіонів на шляху до кліматичної стійкості, що також сприятиме впровадженню Європейського зеленого курсу [6].

Друга місія — «Відновлення водних ресурсів» — має на меті досягти до 2030 року значного покращення якості океанів, морських та прісноводних екосистем шляхом проведення наукових досліджень, залучення громадськості та інвестування в «зелені» ініціативи. У межах реалізації цієї місії водні ресурси розглядаються як єдина інтегрована система, що відіграє вирішальну роль у досягненні кліматичної нейтральності та екологічного відновлення.

Особливу роль у досягненні цілей Європейського зеленого курсу також відіграє місія «Кліматично нейтральні та розумні міста». Ця ініціатива передбачає трансформацію 100 міст Європейського Союзу в кліматично нейтральні до 2030 року, що має стати зразком для подальшого поширення інноваційних підходів на всі міста ЄС до 2050 року. Враховуючи, що міста займають лише 4% території ЄС, але концентрують близько 75% населення, споживають понад 65% енергії та генерують до 70% глобальних викидів CO₂, їхня участь у реалізації кліматичних стратегій є критично важливою.

Четверта місія — «Угода про ґрунти для Європи» — спрямована на забезпечення переходу до здорових ґрунтів як основи для сталого сільського господарства, збереження біорізноманіття та підтримки екосистемних послуг. До 2030 року заплановано створення 100 «живих

лабораторій» та «маяків» для дослідження, тестування та демонстрації інноваційних рішень, а також розроблення гармонізованої системи моніторингу ґрунтів і підвищення обізнаності населення щодо їхнього критичного значення.

Таким чином, програма «Горизонт Європа» становить комплексний інструмент підтримки науково-технологічного прогресу Європейського Союзу, спрямований на ефективне реагування на глобальні виклики, досягнення кліматичних цілей, екологічну трансформацію та зміцнення конкурентних переваг ЄС у ХХІ столітті.

Програма «Горизонт Європи» прийняла особову підпрограму «Провиняткову підтримку України в сфері досліджень та інновацій» у 2022 -2027 рр. [122]. З огляду на загарбницьку війну з боку РФ, яка триває, українська науково-дослідницька інфраструктура продовжує зазнавати руйнувань, матеріально-технічних та фінансових труднощів, а також відтоку цінних вузькоспеціалізованих кадрів [12,124].

Управління програмою «Горизонт Європи» в Україні здійснює в місті Києві спеціальний «Офіс Горизонт Європа в Україні», що є амбітним проєктом, який фінансується Європейською комісією для підтримки проєктів на період дії програм Європейського Союзу з досліджень та інновацій, сприяння розширенню участі українських дослідників та інноваторів у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», забезпечення інтеграції українського сектору наукових досліджень та інновацій у Європейський дослідницький простір шляхом комунікації, поширення інформації та навчання [124].

Офіс «Офіс Горизонт Європа в Україні» сприяє участі українських дослідників та інноваторів у Програмі «Горизонт Європа», забезпечуючи досягнення таких цілей:

- підвищення рівня залученості українських дослідників та інноваторів до участі у Програмі;

- забезпечення стабільного розвитку та стійкості дослідницького та інноваційного потенціалу України;
- підтримка широкої та потужної мережі між дослідницькими та інноваційними установами України та ЄС;
- поглиблення інтеграції України до ЄДП [122].

Відповідно до «Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги», затвердженого Кабінетом Міністрів України, визначено правові та процедурні засади взаємодії між державними інституціями, донорами, виконавцями та реципієнтами. Зокрема, міжнародна технічна допомога трактується як фінансові, матеріальні, технічні ресурси чи послуги, які надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі відповідно до міжнародних договорів України з метою підтримки її сталого розвитку. Партнерами з розвитку визнаються іноземні держави, уряди, уповноважені ними органи, муніципальні інституції чи міжнародні організації, які забезпечують надання технічної допомоги в межах відповідних міжнародно-правових актів [39].

Координація проєктів технічної допомоги здійснюється через визначення координаторів — посадових осіб із боку бенефіціара, які відповідають за загальний нагляд за реалізацією проєкту, підготовку аналітичних матеріалів поточного та підсумкового моніторингу та їх подання до Секретаріату Кабінету Міністрів України. Представництво донорської установи — це організація, що діє в Україні в інтересах відповідної іноземної структури, забезпечуючи реалізацію та координацію допомоги. Реципієнтами виступають фізичні чи юридичні особи-резиденти України, які безпосередньо отримують ресурси в рамках реалізації програм чи проєктів технічної допомоги. Взаємовідносини між донорами або виконавцями і реципієнтами формалізуються через грантову угоду, яка

передбачає передачу фінансових ресурсів у національній чи іноземній валюті.

Важливу роль у процесі євроінтеграції та поглиблення співпраці з Європейським Союзом відіграє інструмент зовнішньої допомоги Європейської Комісії — TAIEX (Technical Assistance Information Exchange). Його мета полягає у розбудові інституційної спроможності державних органів країн-бенефіціарів для ефективного впровадження норм та стандартів ЄС. У межах цього інструменту надається технічна підтримка у вигляді короткострокових місій експертів, які надають консультації щодо розроблення законодавства та тлумачення *acquis communautaire*, організовуються навчальні візити для ознайомлення з кращими практиками держав-членів ЄС, а також проводяться семінари та робочі зустрічі, спрямовані на роз'яснення ключових аспектів права ЄС широкому колу зацікавлених осіб

Загалом, системна та інституційно організована взаємодія у сфері міжнародної технічної допомоги створює передумови для більш ефективного впровадження реформ, гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами та поглиблення інтеграційних процесів у контексті участі України в Європейському дослідницькому просторі [128, 129].

На сьогодні в Україні для спеціалістів в галузі охорони довкілля та розробників відкриті наступні доступи до програм Європейського Союзу в наступних напрямках (повна табл. 2.6 наведена в табл. В.2 Додатку В), які представляють назву програми, донорів – фінансистів програми та строк діяльності програми.

Програми Європейського Союзу, доступні для спеціалістів в галузі охорони довкілля та розробників України, представляють собою важливий інструмент для інтеграції країни в європейську екологічну політику, а також сприяють сталому розвитку та вирішенню екологічних проблем.

Зокрема, програми, такі як «Горизонт Європа» та EU4Environment, є основними для фінансування досліджень і впровадження інновацій у галузі екології, енергетики та зміни клімату.

Різноманітність програм, що охоплюють такі напрямки, як зелені інновації, енергоефективність, впровадження Паризької угоди і стале управління природними ресурсами, свідчить про гнучкість і адаптацію ЄС до потреб України в умовах змінного клімату і економічних викликів. Програми, такі як Net Zero World та Green Deal Ukraine, орієнтовані на досягнення кліматичних цілей, сприяючи інтеграції України в європейську зелену економіку.

Крім того, програми підтримують важливі ініціативи, що стосуються зеленого відновлення, зменшення викидів і екологічної політики, що є невід'ємною частиною модернізації екологічної інфраструктури в Україні та адаптації до змін клімату.

Загалом, ці програми сприяють посиленню співпраці між Україною та Європейським Союзом, забезпечуючи не тільки фінансову підтримку, але й обмін досвідом, знаннями та технологіями для вирішення глобальних екологічних проблем, таких як зміна клімату, забруднення та збереження біорізноманіття.

Інтеграційне співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля є важливим елементом стратегічного партнерства, спрямованого на вирішення екологічних проблем, забезпечення сталого розвитку та гармонізацію екологічної політики. Це співробітництво базується на принципах взаємної вигоди, спільної відповідальності та врахування специфіки національних економічних систем.

Співробітництво України та Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища ґрунтується на низці організаційно-економічних принципів. Перш за все, це принцип сталого розвитку, який

передбачає досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та збереженням довкілля, задля задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для майбутніх. Другим важливим є принцип запобігання, згідно з яким співпраця орієнтована на попередження виникнення екологічних проблем шляхом оцінки впливу на довкілля (ОВД), впровадження екологічно безпечних технологій та раціонального використання природних ресурсів.

Також важливим є принцип «забруднювач платить», згідно з яким підприємства або організації, що завдають шкоди довкіллю, повинні нести відповідальність за її компенсацію та реалізацію заходів з відновлення. Співробітництво враховує принцип участі громадськості, що передбачає залучення населення до процесу прийняття рішень у сфері охорони довкілля, зокрема через доступ до інформації, публічні консультації та участь громадських організацій у моніторингу. Принцип інтеграції екологічної політики означає включення екологічних міркувань у всі сфери державної політики — від енергетики до сільського господарства — для забезпечення комплексного підходу до захисту довкілля. Окремо слід виділити принцип транскордонного співробітництва, який охоплює спільні дії України та ЄС у вирішенні екологічних проблем, що мають транскордонний характер, як-от забруднення повітря, води чи поширення інвазивних видів [112].

Оцінка ефектів інтеграційного співробітництва України та ЄС у сфері охорони довкілля є важливим інструментом для аналізу ефективності реалізованих заходів та пошуку шляхів їх вдосконалення. Існує кілька ключових методологічних підходів до такої оцінки. Зокрема, аналіз витрат і вигод (Cost-Benefit Analysis) дозволяє порівняти екологічні, соціальні та економічні вигоди від співпраці з витратами на її реалізацію. Аналіз ефективності витрат (Cost-Effectiveness Analysis) дає змогу визначити найоптимальніший шлях досягнення екологічних цілей у межах наявних

ресурсів. Екологічний аудит слугує інструментом незалежної перевірки діяльності підприємств на предмет екологічної ефективності, виявлення ризиків та потенціалу для покращення. Метод оцінки життєвого циклу (Life Cycle Assessment) дозволяє дослідити вплив продукції або послуги на довкілля протягом усього її існування — від видобутку сировини до утилізації. Нарешті, індикатори сталого розвитку використовуються для кількісної оцінки прогресу в досягненні екологічних цілей, включаючи скорочення викидів парникових газів, підвищення частки відновлюваних джерел енергії та покращення стану водних і повітряних ресурсів.

Використання цих методологічних підходів дозволяє отримати комплексну оцінку ефектів інтеграційного співробітництва України та ЄС у сфері охорони довкілля, що є необхідною умовою для розробки ефективної екологічної політики та забезпечення сталого розвитку.

Програма України Facility є ключовим інструментом фінансової підтримки України від Європейського Союзу на період з 2024 по 2027 рік. Загальний обсяг фінансування становить 50 мільярдів євро, які будуть розподілені між трьома основними напрямками: пряма фінансова підтримка державного бюджету України, інвестиційний фонд та технічна допомога.

У рамках першого напрямку України Facility передбачено надання фінансової підтримки у розмірі 38,27 мільярдів євро. Ця підтримка складається з двох компонентів:

- пільгові кредити: 33 мільярди євро будуть надані у вигляді пільгових кредитів, які мають сприяти підтримці фінансової стабільності України та реалізації необхідних реформ;
- гранти: 5,27 мільярдів євро будуть надані у вигляді грантів, які будуть спрямовані на підтримку пріоритетних соціальних та гуманітарних видатків держави.

Інвестиційний напрямок України Facility передбачає залучення коштів у розмірі 6,97 мільярдів євро для стимулювання інвестицій у пріоритетних секторах української економіки. Ці кошти будуть спрямовані через Європейський банк реконструкції та розвитку та інші міжнародні фінансові інституції.

Третій напрямок України Facility передбачає надання технічної підтримки у розмірі 4,76 мільярдів євро. Ця підтримка буде спрямована на синхронізацію законодавства України з законодавством ЄС, структурні реформи та розвиток інституційних можливостей органів влади України на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Фінансування в рамках України Facility здійснюється за умов виконання певних індикаторів та реформ, передбачених Україною Планом. У 2024 році Україна вже отримала кілька траншів фінансування, зокрема 4,2 мільярди євро у серпні та 4,1 мільярди євро у грудні.

Загальний обсяг фінансування України Facility протягом чотирьох років (2024–2027) складає 50 мільярдів євро. Приблизно 76% цих коштів будуть спрямовані на пряму підтримку державного бюджету України, 14% — на інвестиційний фонд, а 9,5% — на технічну допомогу. Це свідчить про значну увагу до підтримки фінансової стабільності України та розвитку її інфраструктури.

Програма України Facility є важливим інструментом підтримки України в умовах війни та економічної нестабільності. Загальний обсяг фінансування у розмірі 50 мільярдів євро дозволить Україні не лише підтримати фінансову стабільність, але й приступити до відновлення та модернізації економіки, а також посилити інтеграцію в Європейський Союз.

2.2 Процес імплементації європейських стандартів упродовж регулярної конвергенції в сфері охорони середовища.

На сучасному етапі розвитку інтеграційного співробітництва, який розпочався після отримання Україною статусу країни кандидата у 2023 р., демонструючи рішучість якнайшвидше стати повноправним членом ЄС, КМУ 28 лютого 2024 р. запустив масштабний процес внутрішньої оцінки 5 стану наближення українського законодавства до законодавства ЄС (селф-скринінг), прийнявши відповідну постанову № 189 «Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС); [58].

Порядок проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) визначає процедуру та вимоги щодо проведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та державними органами первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) для проведення комплексного порівняльного аналізу законодавства України відповідно до права Європейського Союзу (acquis ЄС) і виявлення невідповідностей, які необхідно усунути до початку та в рамках переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу [58].

Первинна оцінка стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) (далі - первинна оцінка) – це комплексний порівняльний аналіз законодавства України щодо його відповідності праву Європейського Союзу (acquis ЄС) та практичного впровадження і застосування з метою підготовки до переговорів про вступ України до Європейського Союзу [58].

Переговорні розділи - 35 розділів, що співвідносяться з пріоритетними сферами права Європейського Союзу (acquis ЄС) та відповідно до яких організовується процес переговорів про вступ України до Європейського Союзу [58].

Метою проведення первинної оцінки є визначення стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) у розрізі переговорних розділів та підготовка з урахуванням її результатів проекту Національної програми імплементації законодавства України до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС). Первинна оцінка проводиться з дотриманням таких принципів, що передбачають:

- орієнтованість на результат - підготовка пропозицій щодо приведення галузевого законодавства України у відповідність з правом Європейського Союзу (*acquis* ЄС);
- ефективність - мінімізація кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для оперативної імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) у відповідній сфері;
- релевантність - проведення первинної оцінки поточних редакцій актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) у відповідній сфері [58].

Процес адаптації до законодавства ЄС базується на поетапному впровадженні екологічних норм і стандартів ЄС у законодавчу базу України, для чого на сьогодні за повідомленнями Європейської Комісії проведені та представлені в Україну наступні документи:

- щорічний огляд звіту «Україна 2022 – 2023» (8.11.2023 SWD(2023) [113];
- щорічний огляд звіту «Україна 2023-2024» (від 20.10.2024 № SWD(2024) [112].

На сьогодні в Україні в розробці по імплементації знаходяться плани 2024 року, які сформовані КМ України у 2024 році за щорічний огляд Комісії звіту «Україна 2022 – 2023» по розділу 27 – Довкілля та зміна клімату (2023).

Згідно з «Планом заходів 2024 року для виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року (розділ 27 – Довкілля та зміни клімату)», основними завданнями є інтеграція екологічних та

кліматичних заходів у процес відбудови країни, що включає визначення стратегії «зеленої» відбудови для ключових секторів, пріоритезацію відповідного законодавства та стандартів ЄС у Національній програмі адаптації законодавства України до права ЄС. Одним із ключових завдань є прийняття первинного та вторинного законодавства у сфері управління відходами, а також розробка та прийняття законодавчих актів у сфері управління водними ресурсами, екологічного контролю, промислових викидів та кліматичної політики. Особлива увага також приділяється розробці довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку відповідно до рамкової програми ЄС на період до 2030 року [130].

Аналіз виконання планів імплементації *Acquis communautaire* у сфері довкілля та охорони клімату показав, що ще не виконано кілька важливих законів України, серед яких: Закон про низьковуглецевий розвиток економіки України до 2030/2050 рр., Закон «Про управління промисловими викидами в Україні», Закон «Про відходи видобувної промисловості в Україні», Закон «Про електронне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання в Україні», Закон «Про батареї, акумулятори та відходи батарей і акумуляторів в Україні» та Закон про екологічну експертизу та екологічний контроль в Україні.

14 грудня 2024 року Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції України презентував звіт за результатами первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) — селф-скрінінгу. За результатами цієї оцінки, 2 739 актів права ЄС підлягають повній або частковій імплементації, з яких 1 625 актів уже імplementовано повністю, а 23 456 актів не потребують імплементації у ході переговорного процесу. Згідно з розділом 27 «Довкілля та зміна клімату» звіту, проведений селф-скрінінг показав значний прогрес в імплементації відповідних актів права ЄС у цій сфері [123].

Переговорний розділ «Довкілля та зміна клімату» охоплює право ЄС, що стосується забезпечення сталого розвитку, охорони навколишнього природного середовища, покращення якості довкілля, води, повітря, створення дієвої системи управління відходами, контролю за промисловим забрудненням, а також хімічними та генетично модифікованими організмами, збереження лісів, дикої флори і фауни та ефективне управління біологічними ресурсами, запобігання зміні клімату та збереження озонового шару, а також запобігання шумовому забрудненню [132].

Відповідно до статей 363 та 365 Угоди про асоціацію, поступове наближення до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища та імплементація політики з питань зміни клімату здійснюються відповідно до Додатку в табл. Б.3 Угоди про асоціацію.

Водночас зобов'язання України за Угодою про асоціацію охоплюють не усі положення Директив ЄС. Даний розділ включає наступні сфери:

- 03.30.60 Ліси та лісове господарство;
- 15.10.10 Загальні положення та програми;
- 15.10.20 Забруднення та негоди від забруднення;
- 15.10.30 Космос, довкілля та природні ресурси;
- 15.10.40 Міжнародне співробітництво.

Загальна кількість актів Європейського Союзу, переглянутих та імплементованих в Україні, становить 911, серед яких 13 актів було повністю імплементовано, а 717 актів ЄС не потребують імплементації в Україні. Крім того, 25 міжнародних конвенцій та протоколів були імплементовані. На кінець 2024 року 156 актів ЄС залишаються такими, що підлягають імплементації в Україні, з яких 64 акти ще не імплементовано, 10 актів знаходяться на етапі початкової імплементації (20%), 38 актів досягли 40% рівня імплементації, 14 актів імплементовано частково (60%),

12 актів мають добрий рівень імплементації (80%), а 15 актів вже імplementовано на значному рівні (понад 80%).

Згідно з оцінкою стану імплементації директивних актів ЄС у період 2022–2024 років, в Україні були здійснені важливі кроки щодо реалізації європейських екологічних стандартів. У сфері оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки було забезпечено повну імплементацію Директиви 2001/42/ЄС та Директиви 2011/92/ЄС, що передбачають оцінку впливу проектів та програм на навколишнє середовище. Це включало запровадження консультацій з уповноваженими органами та місцевими органами влади, а також оцифрування етапів процедури оцінки. Прийняття законодавчих актів забезпечило правові підстави для проведення громадських слухань у режимі відеоконференції під час воєнного стану.

У сфері якості атмосферного повітря та промислового забруднення було впроваджено систему моніторингу довкілля, що включає створення точок спостереження та розробку планів моніторингу якості повітря. Також було прийнято Закон України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від 9 липня 2022 року, а також впроваджено Директиву ЄС 2010/75/ЄС, яка регулює промислове забруднення. Однак, для подальшого покращення ситуації необхідно здійснити додаткові законодавчі заходи щодо запобігання промислового забрудненню.

У сфері управління водними ресурсами Україна схвалила стратегію моніторингу вод до 2026 року, а також розробила законодавчі ініціативи щодо водовідведення та очищення стічних вод, зокрема, розроблено законопроект про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Для відповідності стандартам ЄС щодо якості питної води Міністерство охорони здоров'я працює над оновленням відповідного законодавства.

Загалом, в Україні ухвалено новий рамковий Закон «Про управління відходами», що сприяє вдосконаленню системи поводження з відходами. Зокрема, триває розробка нормативних актів для виконання вимог щодо розширеної відповідальності виробників та регіональних планів управління відходами.

Щодо хімічної безпеки, Україна прийняла Закон «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» з метою запобігання небезпечному впливу хімічних речовин на довкілля та здоров'я людини, проте імплементація актів права ЄС у цій сфері ще потребує розвитку.

У лісовому господарстві Україна проводить реформи для забезпечення охорони лісів, а також працює над створенням ринку деревини. У галузі захисту природи розроблено законопроект щодо Смарагдової мережі, збереження біорізноманіття, та встановлення заповідних територій.

Україна активно працює над удосконаленням законодавства щодо шумового забруднення, однак ця сфера потребує значних зусиль для створення інституційної бази. Водночас у сфері зміни клімату були прийняті стратегії адаптації до зміни клімату, розробляється законодавство щодо національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів та моніторинг викидів парникових газів, що сприятиме досягненню цілей Паризької угоди. Загальний опис системних проблем в Україні з імплементацією актів права ЄС у 2022 – 2024 рр. [20].

Процес інтеграційної співпраці демонструє наявність проблем з імплементацією актів права ЄС до законодавства України у сфері довкілля та зміни клімату потребуватиме значних системних змін, розроблення та прийняття великої кількості нових законодавчих актів та системного перегляду існуючого законодавства, створення нових інституційних механізмів та кардинальної зміни низки існуючих, запровадження нових

інструментів та кола нових правовідносин, створення технічних передумов та впровадження цифрових рішень.

Основні системні проблеми, які ускладнюють імплементацію актів права ЄС в Україні, включають відсутність офіційних перекладів актів права ЄС на українську мову, що потребує термінологічної перевірки та узгодження технічних перекладів. Окрім того, спостерігається недостатня укомплектованість органів виконавчої влади фахівцями з питань адаптації українського законодавства до європейських актів, що вимагає підвищення кваліфікації кадрів та створення нових спеціалізованих органів для реалізації окремих напрямків. Крім того, для ефективного впровадження актів права ЄС необхідно залучати зовнішню експертну та технічну підтримку, що базується на досвіді країн-членів ЄС [142].

Ще однією важливою проблемою є необхідність регулярних консультацій з інституціями та організаціями ЄС з ключових питань, пов'язаних із захистом довкілля та боротьбою зі змінами клімату. Також варто зазначити обмеженість фінансових ресурсів державного бюджету, що обмежує можливості для ефективної імплементації актів права ЄС, що потребує залучення додаткових інвестицій і проектів міжнародної технічної допомоги. Враховуючи складність процесу адаптації, важливим є проведення оцінки впливу та витрат для реалізації актів права ЄС. Крім того, для забезпечення належного виконання європейських стандартів необхідно проводити переговори з ЄС щодо термінів виконання, перехідних періодів та можливого відтермінування впровадження деяких актів [143].

Загострення ситуації через збройне вторгнення Росії в Україну додало нових комплексних труднощів. Оскільки значна частина інфраструктури, яка є предметом моніторингу викидів парникових газів, зазнала руйнувань, зокрема внаслідок бойових дій або опинилася на тимчасово окупованих територіях, ускладнено забезпечення верифікації даних в рамках системи моніторингу та звітності. Додатково, імплементація Директиви 2010/75/ЄС

щодо промислового забруднення під час війни та в період відновлення країни призведе до значного фінансового навантаження на бізнес. Зокрема, в енергетичній галузі обсяг капіталовкладень на заміну пошкоджених об'єктів оцінюється в 4,13 млрд. євро до 2033 року, а в коксохімічній промисловості — в 2,4 млрд. доларів США для заміни близько 30 коксових батарей [145].

Ще однією складністю є реалізація заходів для імплементації Директиви ЄС 2008/56/ЄС про морське середовище, зокрема затвердження плану дій для досягнення «доброго» екологічного стану Азовського та Чорного морів на період 2022–2027 років. Через активні бойові дії в прибережних областях, зокрема Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській та Херсонській областях, реалізація цих заходів стала значно ускладненою [145].

Імплементація директив та регламентів ЄС у сфері захисту довкілля забезпечить створення комплексної системи доступу до екологічної інформації, раціонального використання природних ресурсів, збереження та відтворення природних екосистем та біорізноманіття, управління відходами та небезпечними хімічними речовинами, зменшення промислового забруднення.

Це створить передумови для дотримання права громадян на безпечне та чисте довкілля, повітря, водні ресурси.

У сфері зміни клімату, реалізації заходів щодо скорочення викидів парникових газів сприятиме поступовому переходу до низьковуглецевого розвитку, при цьому забезпечуючи активний економічний розвиток.

Впровадження заходів з адаптації забезпечить підвищення стійкості регіонів, що потерпають від підвищення температури, підняття рівня води або від екстремальних погодних явищ, а також підвищить якість життя населення.

2.3 Проблеми інтеграційного співробітництва України та ЄС.

Інтеграційне співробітництво України та Європейського Союзу у сфері охорони довкілля є одним із ключових напрямів сучасної міжнародної політики держави, яка перебуває у статусі країни-кандидата на вступ до ЄС. Незважаючи на позитивну динаміку розвитку відносин, їх ефективність у сфері збереження довкілля стримується комплексом проблем, які мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Наявність таких проблем потребує поглибленого аналізу задля формування цілісної стратегії адаптації до європейських стандартів і подолання бар'єрів у сфері екологічної політики.

Основні виклики інтеграції проявляються у сфері законодавчої гармонізації, інституційної координації, фінансування екологічних ініціатив, технологічного оновлення, а також соціально-інформаційної взаємодії між владою, бізнесом та громадськістю. Зокрема, на шляху до ефективної імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС існує значна розбіжність між нормами *acquis communautaire* та чинним українським законодавством, що обумовлює потребу в його постійному оновленні та вдосконаленні.

Гармонізація нормативно-правових актів у сфері довкілля є тривалим і складним процесом, що потребує як глибокої фахової експертизи, так і політичної волі. Бракує єдиного алгоритму імплементації директив ЄС на національному рівні, що призводить до фрагментарного та нерівномірного впровадження екологічних стандартів. Водночас, складність термінології, відсутність кваліфікованого кадрового забезпечення в екологічній сфері, обмеженість бюджетних ресурсів, а також нестабільна політична ситуація додатково ускладнюють інтеграційні процеси.

Інституційна спроможність державних органів, які відповідають за реалізацію екологічної політики, залишається недостатньою. Структури екологічного контролю не мають належного рівня автономності, ресурсів і

повноважень, що призводить до низької ефективності нагляду та моніторингу. Крім того, спостерігається відсутність належного горизонтального та вертикального координування між міністерствами, місцевими адміністраціями та громадянським суспільством.

Фінансування екологічних проектів відбувається переважно за рахунок зовнішньої допомоги, зокрема коштів Європейського Союзу, проте їх обсяг є обмеженим і не завжди адресно використовується. Економічні умови, зумовлені збройною агресією, інфляційним тиском і дефіцитом бюджету, значно звужують можливості України у співфінансуванні природоохоронних заходів. Це унеможлиблює реалізацію довгострокових інвестицій у сталу інфраструктуру, а також у розвиток технологій поводження з відходами, очищення води та повітря, енергетичної ефективності.

У цьому контексті технологічна відсталість проявляється у відсутності сучасних систем екологічного моніторингу, застарілому обладнанні, відсутності належного програмного забезпечення для аналізу та обробки даних, а також у слабкій диджиталізації екологічних сервісів.

Додаткову проблему становить низький рівень екологічної свідомості серед громадян, представників бізнесу та навіть місцевих органів влади. Соціальна інертність, брак доступу до достовірної інформації про стан довкілля, відсутність ефективної системи екологічної освіти та інформування громадськості негативно впливають на динаміку імплементації реформ [121, 135].

Для системного узагальнення виявлених проблем доцільно звернутись до комплексної класифікації викликів, що постають перед Україною в процесі інтеграції до екологічного простору ЄС.

Таблиця 2.7

Ключові проблеми інтеграційного співробітництва України та ЄС у сфері охорони довкілля

Категорія	Характеристика
Нормативно-правові	Невідповідність українського законодавства екологічним директивам ЄС; відсутність уніфікованих процедур імплементації
Інституційні	Слабка координація між органами влади, обмежена автономність екологічних інституцій, брак кадрів
Фінансові	Недостатнє внутрішнє фінансування; складнощі із залученням та освоєнням зовнішньої допомоги
Технологічні	Застаріла інфраструктура, відсутність системи електронного моніторингу, брак екоінновацій
Соціальні та інформаційні	Низька екологічна культура, дефіцит прозорості інформації, слабка участь громадськості

Джерело: розроблено автором на основі джерел: [83, 84].

Аналіз таблиці 2.7 дозволяє констатувати, що проблеми інтеграційного співробітництва України та ЄС у сфері охорони довкілля мають комплексний і системний характер. Вони охоплюють як внутрішні структурні недоліки національної екологічної політики, так і зовнішні виклики, пов'язані з адаптацією до європейських стандартів. Найгострішими серед них є правові та інституційні бар'єри, які уповільнюють імплементацію екологічних директив ЄС, а також фінансова неспроможність забезпечити стаке виконання зобов'язань. Технологічна відсталість та слабка екологічна свідомість населення посилюють ці виклики, створюючи бар'єри не лише на рівні державної політики, а й у

суспільстві загалом. Таким чином, для ефективного подолання цих проблем необхідний системний підхід, що передбачає гармонізацію законодавства, інституційну реформу, залучення інвестицій та розвиток людського капіталу у сфері екологічної політики.

Таблиця 2.8

**Ступінь імплементації основних екологічних директив ЄС в
Україні (станом на 2025 р.)**

Директива ЄС	Ступінь імплементації	Основні бар'єри
Директива 2008/50/ЄС про якість повітря	часткова	Нестача обладнання, відсутність автоматизованих станцій
Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди	фрагментарна	Відсутність інструментів моніторингу, бюрократія
Директива 2000/60/ЄС (Водна рамкова директива)	початкова	Незавершеність басейнового управління, брак фахівців
Директива 1999/31/ЄС про захоронення відходів	середній рівень	Слабкий нагляд, недостатня інфраструктура

Джерело: розроблено автором на основі джерел [95, 100, 102].

Аналіз таблиці свідчить про фрагментарність та нерівномірність процесу імплементації ключових екологічних директив Європейського Союзу в Україні. Найбільш вагомі перешкоди пов'язані не лише з технічним відставанням, а й з інституційною та нормативною нестабільністю. Так, у сфері контролю якості повітря та промислових викидів спостерігається лише часткове виконання вимог ЄС, що обумовлено відсутністю сучасних систем моніторингу, нестачею професійних кадрів і надмірною бюрократизацією процедур. У водному секторі та поводженні з відходами ситуація залишається складною через незавершеність інституційних реформ та відсутність відповідної

інфраструктури. Це вказує на потребу у комплексному підході до виконання євроінтеграційних зобов'язань, зокрема шляхом посилення координації між державними органами, залучення міжнародної технічної допомоги та запровадження ефективних механізмів контролю за реалізацією директив.

На тлі виявлених труднощів в імplementації екологічних стандартів ЄС доцільним є здійснення комплексної оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища інтеграційної взаємодії. PESTL-аналіз дозволяє систематизувати політичні, економічні, соціальні, технологічні та правові чинники, що впливають на ефективність інтеграції України до екологічного простору ЄС. Такий підхід дає змогу не лише ідентифікувати основні можливості, але й своєчасно виявити загрози, які можуть уповільнити або ускладнити досягнення цілей сталого розвитку. На основі матеріалів розділу 2, нижче представлено PESTL-аналіз, що оцінює можливості та загрози інтеграції України та ЄС у сфері охорони довкілля.

На основі матеріалів розділу 2, нижче представлено PESTL аналіз, що оцінює можливості та загрози інтеграції України та ЄС у сфері охорони довкілля.

Таблиця 2.9

**PESTL аналіз факторів інтеграційного середовища Україна-ЄС
у сфері охорони довкілля**

Фактор	Опис	Можливості	Загрози
Політичні	Гармонізація екологічного законодавства, підтримка реформ через Ukraine Facility, участь у програмах ЄС, політична воля до інтеграції.	Створення спільного регуляторного поля, залучення фінансування на природоохоронні проекти.	Корупція, політична нестабільність.
Економічні	Фінансування програм з охорони довкілля, технічна допомога, інвестиції в екологічно чисті технології, адаптація до вимог ЄС.	Модернізація економіки, перехід до сталого розвитку.	Економічна криза, нестача фінансування, низька конкурентоспроможність.
Соціальні	Підвищення екологічної свідомості, підтримка громадських ініціатив, освіта та професійна підготовка у сфері охорони довкілля.	Залучення населення до реалізації екологічних проектів.	Низька екологічна культура, соціальна нерівність.
Технологічні	Розвиток зелених технологій, трансфер технологій з ЄС, інноваційні підходи до вирішення екологічних проблем, цифровізація екологічного моніторингу.	Впровадження передових технологій, підвищення ефективності природоохоронних заходів.	Технологічна відсталість, висока вартість.
Екологічні	Забруднення довкілля, зміна клімату, деградація екосистем, потреба у відновленні та охороні природних ресурсів.	Спільні проекти з охорони довкілля, покращення екологічної ситуації.	Екологічні катастрофи, втрата біорізноманіття.
Правові	Гармонізація законодавства з правом ЄС, імплементація міжнародних угод, створення ефективних механізмів контролю та відповідальності за порушення екологічного законодавства.	Створення правового поля для співпраці. Неефективність	Неефективність правової системи, корупція.

Джерело: складено автором самостійно

Висновок із проведеного PESTL-аналізу свідчить про складну, але потенційно перспективну структуру інтеграційного середовища України та ЄС у сфері охорони довкілля. Ідентифіковані фактори демонструють

наявність реальних можливостей для поглиблення співпраці, модернізації економіки та екологічної трансформації країни шляхом впровадження європейських стандартів і технологій.

Водночас, аналіз також виявив низку значущих ризиків і обмежень, пов'язаних із політичною та економічною нестабільністю, правовою незавершеністю, технологічним відставанням і низьким рівнем екологічної культури. Це підкреслює потребу у системному підході до управління інтеграційними процесами, який має враховувати взаємозв'язок між політичними рішеннями, економічною стійкістю, технологічними ресурсами, соціальним включенням і правовим супроводом. Лише за умови усунення ключових загроз і повного використання наявних можливостей інтеграція з ЄС у сфері охорони довкілля стане ефективною, сталою та результативною.

Отже, можна зробити висновок, що у процесі дослідження проблем інтеграційного співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля встановлено, що незважаючи на стратегічну важливість цього напрямку, існує низка об'єктивних і суб'єктивних бар'єрів, які суттєво стримують динаміку та ефективність взаємодії. Основними проблемами залишаються фрагментарність адаптації національного законодавства до європейських стандартів, обмеженість фінансових ресурсів для реалізації екологічних проектів, низький рівень інституційної спроможності та координації між органами влади, а також технологічне відставання у сфері екологічного моніторингу та управління природними ресурсами. Важливою складовою є й соціально-комунікаційна проблема, пов'язана з низькою екологічною свідомістю суспільства та слабкою участю громадськості у формуванні й реалізації екологічної політики.

Встановлено, що інтеграційні процеси вимагають системного, багаторівневого підходу, орієнтованого на одночасне вирішення правових, фінансових, управлінських і технологічних питань. Для України нагальною

є потреба у розбудові ефективних інституцій, посиленні правозастосування, активному залученні європейських екологічних фондів і програм технічної допомоги, а також у розвитку внутрішнього потенціалу — як у кадровому, так і в інфраструктурному вимірах. Подолання виявлених проблем є передумовою для поглиблення інтеграційного діалогу з ЄС, зміцнення екологічної безпеки та переходу до моделі сталого розвитку.

Висновки до 2 розділу

У другому розділі кваліфікаційної роботи було здійснено ґрунтовний аналіз сучасного стану інтеграційної взаємодії між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони навколишнього середовища. На основі розгляду нормативно-правової бази, програм співробітництва, статистичних показників та результатів реалізованих проєктів зроблено висновок про послідовне та поступальне поглиблення інтеграційних процесів, що відбуваються на фоні складних економічних та політичних умов в Україні.

З'ясовано, що початковий етап співпраці був зосереджений на гармонізації законодавства та розбудові інституційної спроможності. Проте з часом фокус зсунувся на більш глибоку адаптацію стандартів ЄС у сфері екології, зокрема у сфері управління відходами, якості повітря, водних ресурсів та біорізноманіття. Процес імплементації європейських стандартів, як показало дослідження, хоч і супроводжується позитивною динамікою, однак залишається нерівномірним і стикається з рядом системних проблем, серед яких особливо гостро постають обмеженість фінансових ресурсів, фрагментарність нормативної бази, недостатня координація між органами влади та низький рівень екологічної культури в суспільстві.

Розглянуто низку програм, серед яких «Горизонт Європа», EU4Environment, LIFE та Ukraine Facility, які відіграють провідну роль у підтримці екологічної трансформації України. Залучення до цих програм дозволяє Україні не лише адаптувати інфраструктуру та інституційне середовище, а й стимулює науково-дослідницький потенціал та інноваційну активність у сфері зелених технологій. Зокрема, можливість участі українських наукових установ і стартапів у європейських проєктах відкриває доступ до фінансування, технологій та експертизи, що є критично важливим у період посткризового відновлення країни.

У розділі також проведено поглиблений аналіз проблемного поля співробітництва. Виявлено, що слабка інтеграція екологічних пріоритетів у загальнонаціональну економічну стратегію, правова нестабільність та відсутність достатніх механізмів екологічного контролю стримують потенціал інтеграції. Поряд з цим, Україна демонструє стійке прагнення до системного наближення до екологічної політики ЄС, що підтверджується низкою стратегічних документів, зокрема Національною екологічною стратегією та Національним планом скорочення викидів.

Оцінка поточної ситуації дозволяє зробити висновок про наявність суттєвого потенціалу подальшого розвитку інтеграційної співпраці між Україною та ЄС у сфері охорони довкілля. Цей потенціал базується на наявній інституційній основі, позитивному досвіді участі в європейських програмах, зростаючому запиті суспільства на екологічну безпеку та підтримці з боку міжнародних партнерів. Водночас, для повноцінної реалізації цього потенціалу необхідне комплексне посилення стратегічного планування, розширення механізмів фінансування, вдосконалення нормативного регулювання та активізація участі громадянського суспільства в екологічному управлінні.

Таким чином, другий розділ підтверджує тезу про те, що інтеграційне співробітництво з ЄС у сфері захисту довкілля є не лише можливістю для екологічного оздоровлення України, а й невід'ємною складовою загальної євроінтеграційної траєкторії держави. Реалізація цілей європейського зеленого курсу в Україні можлива за умови консолідації зусиль державного, громадського та бізнес-секторів навколо стратегічної мети – переходу до екологічно безпечної та конкурентоспроможної економіки.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ІНТЕГРАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЕС В СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ.

3.1 Формування механізмів міжнародного фінансування інтеграційного співробітництва за рахунок європейських фондів спільних проектів.

У 2025 році для українських підприємців відкриті для розвитку більше 20 основних програм Європейського Союзу, а серед них – система «Горизонт Європа», система «Copernicus», система EU4Environment, система Net Zero World, система GA GUMA, система EPAIU, система IPAC, система PAABS, система InnovateUkraine, система E5P, система IKI Інтерфейс, система EU4Climate, система Ukraine Facility, система NEFCO, система EU4Green Recovery East, система LIFE.

З закінченням у 2020 році програми ЄвроСоюзу «Горизонт 2020» (58,8 млрд євро) була відкрита в 2021 році в ЄС нова програма «Горизонт Європа», яка є ключовою програмою ЄС з фінансування досліджень та інновацій із бюджетом 95,5 млрд євро на період 2021 – 2027 рр., в яку Україна знову отримала доступ асоційованої країни світу.

Основні джерела фінансування міжнародної співпраці включають різноманітні форми підтримки, серед яких фінансова допомога та технічна допомога відіграють ключову роль у забезпеченні ресурсів для реалізації спільних проектів та програм розвитку.

Співпраця між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля здійснюється через різні європейські фонди та програми, що надають фінансову підтримку для реалізації екологічних ініціатив. До основних джерел фінансування відносяться Програма LIFE, яка є фінансовим інструментом ЄС для захисту навколишнього середовища та фінансування екологічних і кліматичних заходів. Бюджет програми на період 2021–2027 років складає близько 5,4 мільярдів євро. Іншим

важливим джерелом є Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI), який фінансує проекти в галузі охорони довкілля та клімату в країнах-партнерах, включаючи Україну.

Крім того, Європейський Інвестиційний Банк (ЄІБ) та Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) надають кредити та гранти для реалізації екологічних проєктів в Україні. Це включає модернізацію систем водопостачання, підвищення енергоефективності та розвиток екологічно чистих технологій.

Спільні проєкти між Україною та ЄС у сфері охорони довкілля охоплюють кілька ключових напрямків. Один із них — модернізація систем водопостачання та водовідведення, що спрямовані на покращення якості води та зменшення рівня забруднення водних ресурсів. Іншим важливим напрямком є розвиток відновлювальних джерел енергії, зокрема інвестиції в сонячні та вітрові електростанції, що сприяють зниженню залежності від викопного палива. Окрім того, значна увага приділяється управлінню відходами, зокрема впровадженню систем збору та переробки відходів, що знижує їхній негативний вплив на довкілля [58, 60, 62].

Таблиця 3.1

**Аналіз фінансування проєктів інвестиційних проєктів та проєктів
технічної допомоги ЄС у сфері довкілля в Україні**

Назва проєкту	Сума, млн євро	% від загальної суми	Період реалізації	Сума на рік, млн євро
EU4Environment	55,3	22,01%	2019–2024	11,06
Горизонт 2020	41,0	16,32%	2015 –2020	6,83
Горизонт Європа	22,8	9,07%	2021–2027	5,70
LIFE	35,0	13,93%	2021–2025	8,75
Clima East	28,7	11,42%	2020–2024	7,18
EU4Climate	25,4	10,11%	2018–2024	4,23
EUWaterInitiative Plus (EUWI+), EU4WaterData(EUWD) ,	22,8	9,07%	2015–2024	5,70
EU4Energy	20,3	8,08%	2021–2025	5,08
Всього	251,3	100,00%	—	—

Джерело: складено автором самостійно на основі [58, 59, 60]

Формула розрахунку середнього фінансування:

$$\text{Середнє фінансування} = \frac{\text{Виділений бюджет}}{\text{Кількість проєктів}} = \frac{250 \text{ млн. євро}}{40} \approx 6,25 \text{ млн євро}$$

Механізми фінансування проєктів, як зазначено в таблиці 3.1, включають різні форми фінансування, кожна з яких має свої особливості. Грантове фінансування становить 65% від загального обсягу, при цьому кошти надаються безповоротно та використовуються на конкретні цілі проєктів. Спільне фінансування складає 30% від загальної суми, при цьому проєкти фінансуються з бюджету ЄС та державного бюджету України у співвідношенні 85% до 15%. Кредитне фінансування з грантовим компонентом займає 5% загального обсягу і поєднує в собі елементи позики та гранту. Окрім того, існує механізм поєднання кредитних коштів ЄІБ та ЄБРР з грантовою складовою від ЄС, що дозволяє більш гнучко використовувати фінансові ресурси для реалізації проєктів [89].

Пріоритетність джерел фінансування проєктів технічної допомоги свідчать, що найбільша частка фінансування (22,0%) припадає на проєкт EU4Environment, що свідчить про пріоритетність комплексного підходу до вирішення екологічних проблем. Друге місце посідає програма HORIZON 2020 (15,3%), яка фокусується на проєктах збереження довкілля. Помітною є тенденція до збільшення щорічного фінансування проєктів, що розпочалися після 2020 року, що свідчить про зростання уваги ЄС до екологічних проблем України [59,60].

Аналіз формування механізмів щодо міжнародного фінансування інтеграційного співробітництва за рахунок європейських фондів спільних проєктів в кваліфікаційній роботі проведемо на основі діяльності Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського, яка з 2018 року виконує спільні проєкти з організаціями ЄвроСоюзу по програмам EUWaterInitiative Plus (EUWI+), EU4WaterData(EUWD) по «Водній

ініціативі Європейського Союзу для країн Східного партнерства» [102], [103].

27 червня 2022 року Міністерство охорони навколишнього середовища України та проєкт ЄС «EU4Environment – Водні ресурси та екологічні дані» визначили пріоритетні напрямки нової програми роботи по водним ресурсам України на період 2022-2027 років. Міндовкілля продовжує підтримку екологічних проєктів і очікує від проєкту «EU4Environment – Водні ресурси та екологічні дані» низку важливих ініціатив. Серед них — завершення процесу гармонізації українського водного законодавства з європейськими стандартами, а також завершення роботи над планом управління річковим басейном Дніпра.

Крім того, передбачається надання експертної підтримки у розробці планів управління для п'яти річкових басейнів України. Також важливим завданням є проведення скринінгу забруднюючих речовин у басейнах річок Приазов'я, Причорномор'я, Вісли, Дунаю та Південного Бугу, що дозволить оцінити рівень забруднення водних ресурсів.

Розвиток екологічних відкритих даних є ще одним ключовим напрямком. В рамках цього передбачається розширення таких інформаційних систем, як геопортал «Водні ресурси України» і система «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України». Крім того, проєкт передбачає допомогу Україні в отриманні міжнародної технічної допомоги для відновлення довкілля, яке зазнає значних руйнувань через військову агресію Росії.

Важливим аспектом є також реалізація проєктів із ревіталізації малих річок, що сприятиме відновленню екосистем і покращенню якості води на рівні місцевих водних ресурсів [38].

9 лютого 2022 року ЄС запустив нову регіональну програму «EU4Environment – Водні ресурси та екологічні дані». Ініціатива працює в Україні, Азербайджані, Вірменії, Грузії, Республіці Молдова [103].

Програма «EU4Environment – Водні ресурси та екологічні дані» базується на досягненнях попередніх проєктів ЄС EUWI+ та ENI SEIS II East. Проєкт EUWI+ допоміг країнам у впровадженні практик ЄС у сфері управління водними ресурсами. А ENI SEIS II East надав підтримку у підготовці екологічних даних, показників та звітів щодо біорізноманіття, водних і земельних ресурсів, відходів та стану повітря.

Лабораторія гідробіології Центру гідрометеорології та охорони навколишнього середовища (ЦГО) у період з 2019 по 2024 роки спільно з проєктами Європейського Союзу, такими як «Водна ініціатива Європейського Союзу Плюс» (EUWI+, 2015–2020 рр.) та «EU4Environment – Водні ресурси та дані про навколишнє середовище» (EUWD, 2021–2024 рр.), виконала низку важливих робіт по створенню системи управління басейном річки Дніпро. Зокрема, було розроблено план та технічний документ для Плану управління річковим басейном (ПУРБ) річки Дніпро, що реалізовувався у 2019–2020 роках.

У рамках подальших етапів реалізації, лабораторія також брала участь у розробці плану та проведенні досліджень підземних водних ресурсів на території басейну річки Дніпро, що триватимуть з 2022 по 2025 роки. Крім того, було розпочато розробку плану та проведення досліджень біо різноманіття поверхневих вод цього басейну, що має тривати з 2023 по 2026 роки. З 2023 року також планується розробка Плану управління річковими басейнами ще для 15 інших річок України, що має завершитися в 2027 році.

Ці ініціативи є частиною комплексних зусиль щодо поліпшення екологічного стану водних ресурсів в Україні відповідно до європейських стандартів та принципів інтегрованого управління водними ресурсами[33].

Таблиця 3.2

Опис нової програми EU4Environment – Водні ресурси та дані про навколишнє середовище (EUWD) (2021 – 2024 рр.)

Назва програми	EU4Environment– Водні ресурси та дані про навколишнє середовище (EUWD)
Мета	Більш стійке використання водних ресурсів та покращення використання та доступності екологічних даних для осіб, що приймають рішення, та громадян.
Країни – партнери	Вірменія, Азербайджан, Грузія, Республіка Молдова, Україна
Тривалість	2021–2024
Бюджет програми	12,75 млн євро (внесок ЄС: 12 млн євро)
Партнери по реалізації	Агентство з охорони навколишнього середовища Австрії (UBA), Австрійська агенція розвитку (ADA), Міжнародне бюро з водних ресурсів (ОіЕау) (Франція), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН)

Джерело: побудовано за [48, 50, 72]

Програма EU4Environment – Водні ресурси та дані про навколишнє середовище (EUWD), що діятиме з 2021 по 2024 роки, має на меті забезпечити більш стійке використання водних ресурсів, а також покращити доступність і використання екологічних даних для осіб, що приймають рішення, та для громадян. Програма охоплює такі країни-партнери, як Вірменія, Азербайджан, Грузія, Республіка Молдова та Україна. Загальний бюджет програми складає 12,75 млн євро, з яких 12 млн євро надається у вигляді внеску Європейського Союзу.

До партнерів програми з реалізації належать кілька організацій, серед яких Агентство з охорони навколишнього середовища Австрії (UBA),

Австрійська агенція розвитку (ADA), Міжнародне бюро з водних ресурсів (ОіЕау) з Франції, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН). Програма спрямована на покращення управління водними ресурсами та підвищення ефективності екологічних даних у регіоні, сприяючи сталому розвитку та покращенню якості навколишнього середовища.

Таблиця 3.3

**Аналіз фінансування проєктів інвестиційних проєктів та проєктів
технічної допомоги ЄС у сфері довкілля в Україні по
«EU4Environment – Water Resources and Environmental Data»**

Назва проєкту	Сума, млн євро	% від загальної суми	Період реалізації
1) Проєкт EUWaterInitiative Plus (EUWI+) та окремі підрозділи досліджень	47,2	64,13%	2015–2020
1.1. Загальна характеристика поверхневих та підземних вод району річкового басейну	5,75		2018–2019
1.2. Основні антропогенні впливи на кількісний та якісний стан поверхневих та підземних вод, у тому числі з точкових та дифузних джерел.	1,75		2018–2019
1.3. Зони (території), що підлягають охороні, та їх картування	0,95		2018–2019
1.4. картування системи моніторингу, результатів програм моніторингу, що виконуються для поверхневих вод (екологічний та хімічний), підземних вод (хімічний та кількісний), зон (територій), що підлягають охороні.	1,85		2020
1.5. Перелік екологічних цілей для поверхневих вод, підземних вод та зон (територій), що підлягають охороні, та строки їх досягнення	1,1		2020
2) Проєкт EU4WaterData(EUWD) та окремі підрозділи досліджень,	52,8	35,87%	2021–2025
2.1 Загальна характеристика та картування підземних вод району ПУРБ Дніпро	5,5		2021–2024
2.2 Загальна характеристика та дослідження біорозманіття ПУРБ Дніпро	4,5		2023–2026
2.3 Загальне картографування інших ПУРБ України	2,75		2023–2027
Всього	24,15	100 %	–

Джерело: складено автором самостійно на основі [108, 135, 136]

Нова програма «EU4Environment – Вода» та дані є частиною парасолькової програми EU4Environment. «EU4Environment – Вода» також є частиною ініціативи Team Europe з води та нульового забруднення, яка спрямована на рух до вільного від токсичних речовин довкілля для всіх громадян. Певні заходи ґрунтуються на забезпеченні попередньої програми EU Water Initiative Plus (2015 – 2020 pp.) для Східного партнерства.

Діяльність нової програми «EU4Environment – Водні ресурси та дані про навколишнє середовище» (2021–2024 pp.) зосереджена на двох основних компонентах. Перший компонент полягає у зменшенні негативного впливу людської діяльності на водні ресурси та екосистеми, а також забезпеченні доступності водних ресурсів відповідної якості та кількості для всіх. Другий компонент передбачає розширення та вдосконалення використання надійної екологічної статистики, а також забезпечення більшої доступності важливих для політичних рішень даних для осіб, що приймають рішення, а також для громадян [143].

Програма «EU4Environment – Водні ресурси та дані про навколишнє середовище» діє на регіональному, національному та місцевому (басейновому) рівнях, взаємодіючи з державними органами в країнах Східного партнерства, водокористувачами, виробниками екологічних даних, громадянським суспільством, академічними колами та приватним сектором.

Використання європейських фондів для фінансування екологічних проектів має кілька ключових переваг. По-перше, забезпечується комплексність підтримки, оскільки використання різних фондів охоплює всі аспекти захисту довкілля — від інноваційних технологій до відновлення природних ресурсів. По-друге, механізм фінансування є гнучким і дозволяє адаптувати розподіл коштів відповідно до потреб та пріоритетів, як України, так і ЄС. Третя перевага полягає в залученні міжнародної експертизи, оскільки фінансові посередники, такі як Європейський інвестиційний банк

(ЄІБ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), сприяють передачі досвіду та підвищенню ефективності управління проектами. Четвертою перевагою є наявність чіткої системи контролю та моніторингу, яка забезпечує прозорість використання коштів і можливість оперативного коригування проектних рішень [135, 136].

Формування ефективних механізмів міжнародного фінансування та інтеграційного співробітництва за рахунок європейських фондів є важливою складовою успішної імплементації екологічних стандартів в Україні. Дані за 2024 рік підтверджують, що ефективний розподіл коштів між різними програмами, такими як «Горизонт Європа», LIFE, Ukraine Facility, EU4Environment та Net Zero World, забезпечує комплексну підтримку екологічних проектів, що сприяють захисту довкілля та сталому розвитку.

Завдяки використанню європейських фінансових механізмів вдалося досягти кількох позитивних результатів: підвищення якості екологічних технологій, модернізацію інфраструктури, забезпечення прозорості управління проектами та зміцнення інтеграції України в європейський дослідницький простір. Таким чином, подальший розвиток і вдосконалення механізмів розподілу фінансових ресурсів допоможе ефективно вирішувати екологічні проблеми, реалізувати кліматичні зобов'язання та забезпечити сталий економічний розвиток в Україні.

3.2 Формування заходів підвищення ефективності співробітництва України та ЄС в сфері охорони середовища з застосуванням технології «Twinnig».

У сучасних умовах євроінтеграції надзвичайно важливим є налагодження ефективних механізмів інституційного співробітництва України з країнами ЄС у сфері охорони довкілля. Одним із інструментів такого співробітництва є технологія «Twinnig» – форма технічної допомоги Європейського Союзу, спрямована на обмін досвідом між державними структурами країн-членів ЄС та державами-партнерами. Вона поєднує в собі як освітні, так і адміністративні, аналітичні та нормативні компоненти, що дозволяє забезпечити системну трансформацію екологічного управління.

В рамках впровадження цієї технології Україна має змогу не лише адаптувати своє законодавство до стандартів ЄС, але й посилити інституційну спроможність державних органів, модернізувати екологічний моніторинг та вдосконалити кадрове забезпечення. Яскравим прикладом є реалізований проєкт в Центральній геофізичній обсерваторії, де було впроваджено біологічний моніторинг поверхневих вод Дніпра з використанням нової комп'ютерної техніки, аналітичних методів та автоматизованої системи досліджень біорізноманіття [101].

Згідно з «Планом розвитку моніторингу поверхневих вод України – Біологічний моніторинг» в Центральній геофізичній обсерваторії був проведений TWINNIG-проєкт навчання співробітників гідрологічної лабораторії новим елементам дослідження в рамках «Біологічний моніторинг поверхневих вод Дніпра» з застосуванням нової комп'ютерної техніки та відділеної автоматизованої системи досліджень водного біорізноманіття [101].

У межах процесу євроінтеграції Україна активно залучається до програм інституційного розвитку, зокрема програми Twinning – ключового

інструменту Європейського Союзу для передачі управлінського та технічного досвіду. Цей механізм передбачає створення партнерств між державними органами країн-членів ЄС та країн-бенефіціарів задля зміцнення адміністративної спроможності та адаптації до *acquis communautaire*.

Застосування Twinning в екологічній сфері забезпечує структурне підсилення потенціалу екологічного управління, сприяє інституційному наближенню до європейських стандартів, а також відкриває шляхи до залучення інвестицій у природоохоронні проєкти.

Процес реалізації проєктів Twinning має чітко визначену структуру, яка охоплює підготовку, виконання та моніторинг усіх компонентів співпраці.

Таблиця 3.4

Основні етапи реалізації Twinning-проєкту

Етап	Зміст
1. Ініціація	Визначення проблеми, підготовка термінів референсу
2. Конкурс	Подання заявок країнами-членами ЄС
3. Відбір проєкту	Розгляд, оцінка і вибір консорціуму
4. Реалізація	Проведення навчання, розробка документації, візити
5. Завершення	Оцінка результатів, підготовка фінального звіту

Джерело: побудовано за даними [146].

Проєкти у сфері довкілля зосереджені переважно на гармонізації законодавства, удосконаленні моніторингових систем, підготовці кадрів та впровадженні інноваційних інструментів екологічного аналізу.

Програма Twinning виступає не лише інструментом технічної допомоги, а й фактором економічної інтеграції. Вона сприяє зміцненню міжнародної кооперації, створенню нових робочих місць у

природоохоронній сфері, розвитку «зеленої» економіки та збільшенню інвестиційної привабливості екологічних проектів в Україні.

Таблиця 3.5

Очікувані економічні вигоди від Twinning-співпраці

Ефект	Очікуваний результат
Трансфер технологій	Сучасні методики екологічного контролю
Інституційна модернізація	Підвищення якості управління
Підвищення кваліфікації персоналу	Зростання експертного потенціалу
Доступ до європейських фондів	Нові канали фінансування

Джерело: побудовано за даними [91].

Фінансування здійснюється переважно за кошти Європейського Союзу. Загальний бюджет одного класичного проекту може сягати 2 млн євро. Для окремих заходів у межах Twinning формуються окремі бюджетні блоки.

Таблиця 3.6

Кошторис заходів Twinning

Вид заходу	Статті витрат	Орієнтовні витрати, грн
Круглий стіл	Оренда, логістика, експерти	51 000
Тренінги	Друк матеріалів, харчування	38 000
Навчальні поїздки	Проживання, транспорт, добові	74 000
Консалтинг	Оплата міжнародних консультантів	66 000

Джерело: побудовано за даними [147].

Аналіз таблиці 3.6 свідчить про раціональну та збалансовану структуру витрат у межах Twinning-проекту. Найбільше коштів спрямовано на навчальні поїздки та консалтинг, що підкреслює пріоритетність обміну досвідом та залучення міжнародних експертів. Витрати на круглі столи та

тренінги формують меншу частку бюджету, однак залишаються важливими для забезпечення внутрішньої комунікації та професійної підготовки. Така фінансова модель відповідає цілям інституційного розвитку та ефективної інтеграції України до екологічної політики ЄС.

Пропозиції щодо реалізації «Твіннінг»-проекту, спрямованого на підвищення спроможності України в контролі за промисловим забрудненням, включають кілька важливих етапів і заходів, що забезпечать ефективне впровадження європейських стандартів та кращих практик.

Першим кроком є створення спільної робочої групи, до складу якої увійдуть експерти Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Державної екологічної інспекції України та відповідні органи ЄС. Це дозволить організувати ефективну співпрацю між сторонами та забезпечити чітке управління проектом.

Другим важливим заходом є організація навчальних візитів українських фахівців до країн ЄС. Така ініціатива дозволить ознайомити українських експертів з кращими практиками контролю за промисловим забрудненням, зокрема через використання інструментів, передбачених Директивою 2010/75/EU. Крім того, планується проведення серії тренінгів та семінарів за участі європейських експертів для українських фахівців, що забезпечить глибоке розуміння механізмів імплементації та застосування цієї Директиви в Україні.

Третім етапом є спільна розробка методичних рекомендацій та інструкцій щодо контролю за промисловим забрудненням. Ці рекомендації будуть орієнтовані на європейські стандарти і допоможуть українським органам влади ефективно реалізувати політику в цій сфері.

Важливим компонентом проекту є підтримка у впровадженні сучасних інформаційних систем для збору, обробки та аналізу даних про промислові викиди. Це сприятиме автоматизації процесів моніторингу та забезпечить високий рівень прозорості у контролі за забрудненнями.

Для підвищення обізнаності підприємств щодо вимог Директиви 2010/75/EU та необхідності впровадження кращих доступних технологій, буде організовано інформаційну кампанію. Це дозволить зменшити бар'єри для підприємств та стимулювати їх до впровадження більш екологічних технологій.

Реалізація цього «Твіннінг»-проекту сприятиме значному підвищенню інституційної спроможності українських органів влади в галузі контролю за промисловим забрудненням. Впровадження європейських екологічних стандартів та використання кращих практик дозволить зменшити негативний вплив промисловості на навколишнє середовище і забезпечить сталий розвиток екологічної ситуації в Україні.

Схема 3.1

Структурно-Логічна Схема Твінінгу

Джерело: розроблено автором самостійно.

Ініціація проекту в рамках програми Twinning передбачає кілька етапів, починаючи від визначення потреби у вирішенні конкретної проблеми органом-бенефіціаром країни-партнера, до фінальної оцінки результатів. На початковому етапі орган-бенефіціар формулює проблему, що потребує вирішення за допомогою проекту, після чого визначаються цілі та завдання, що мають бути досягнуті протягом його реалізації.

У наступному етапі, який включає оголошення конкурсу, інформація про проект публікується на офіційних веб-сайтах країни-партнера та ЄС для ширшого доступу. Країни-члени ЄС запрошуються до участі в конкурсі на участь у проекті, після чого вони формують консорціуми установ з досвідом та експертизою в відповідній сфері. Ці консорціуми розробляють проектні пропозиції, які включають детальний опис досвіду, план дій і очікувані результати.

На етапі оцінки проектних пропозицій відбувається перевірка їх відповідності критеріям відбору, таким як досвід, кваліфікація експертів та

реалістичність плану дій. Після оцінки визначається переможець конкурсу, який отримує право на реалізацію проекту.

Реалізація проекту передбачає формування спільної проектної команди з експертів країни-члена ЄС та країни-партнера. Розробляється детальний робочий план з чіткими завданнями та термінами виконання. Проект включає різні заходи, такі як навчання, консультації, розробку нормативно-правових актів тощо. Крім того, здійснюється постійний моніторинг та оцінка результатів для забезпечення ефективності проекту.

Завершення проекту включає підготовку звіту про досягнуті результати, оцінку виконання цілей та ефективності проекту, а також розробку заходів для забезпечення сталого розвитку результатів після його завершення.

Проекти Twinning здійснюються через різноманітні активності, такі як семінари та тренінги для підвищення кваліфікації державних службовців та фахівців у сфері охорони довкілля, робочі зустрічі для обміну досвідом та координації дій, а також круглі столи для обговорення важливих питань та прийняття рішень.

Окремо визначається бюджет для таких заходів, як організація круглих столів, який включає витрати на оренду приміщень, харчування та розваги, логістику та транспортування учасників, оплату послуг модераторів та експертів, а також витрати на інформаційні матеріали та рекламу. Загальний бюджет на проведення Круглого столу становить 51,000 грн.

Таким чином, структура проекту Twinning забезпечує систематичний і структурований підхід до вирішення конкретних проблем, а також сприяє розвитку інституційної спроможності через обмін досвідом та технологіями між країнами ЄС та країнами-партнерами.

Організаційно – технологічна допомога Європейської Комісії TWINNING, TAIEX TWINNING [44], [46].

Європейський Союз пропонує країнам, які охоплені Європейською політикою сусідства, можливість участі в різноманітних видах діяльності ЄС через більш інтенсивну співпрацю в політичній, економічній та культурній сферах, що сприяє зміцненню стабільності, безпеки та добробуту всіх партнерів. Інструментом інституційного розвитку є програма Twinning (TWG), яка передбачає пряму технічну співпрацю між центральними органами виконавчої влади країни-бенефіціара та органами влади країн-членів Європейського Союзу. Twinning є важливою формою зовнішньої допомоги ЄС, що здійснюється в рамках організації та реалізації проектів через Європейську Комісію.

Зовнішня допомога Європейської Комісії у рамках Twinning та TAIEХ в Україні регулюється відповідними постановами Кабінету Міністрів України, зокрема постановами від 7 лютого 2007 року № 154 та 9 квітня 2008 року № 316. Проекти Twinning включають консультування (підготовка законопроектів, організаційно-інформаційні питання), тренінги, навчально-ознайомлювальні поїздки та стажування, які забезпечують двосторонній обмін досвідом [44].

У межах проектів Twinning партнери отримують спільну вигоду, що проявляється в обміні знаннями та досвідом через пряме спілкування між державними службовцями («від державного службовця до державного службовця»), впровадженні кращих практик органів влади країн-членів ЄС, а також здобутті досвіду в управлінні проектами. Крім того, реалізація проектів сприяє досягненню відповідності національного законодавства європейським стандартам, впровадженню адаптованого законодавства, що є необхідним для виконання спільних угод і планів дій, а також інтеграції в європейські ринки. Важливими результатами є зміни в організаційній практиці та культурі, покращення стилю керівництва, комунікації та координації між органами влади країн-бенефіціарів, а також створення професійних мереж і довгострокових робочих взаємин між партнерами [45].

В додатку табл. В.2 містить перелік спеціалістів з гідробіологічного моніторингу, відібраних для проходження навчання в рамках проекту TWINNING EUWD.

План навчання (табл. Е.1 Додатку Е) узагальнює всі навчальні заходи, які проводились експертами з питань поверхневих вод програми TWINNING EUWD протягом робочого періоду проекту (2022 – 2023). В табл. 3.11 перелічено навчальні заходи у хронологічному порядку, з прогнозом на період після навчання. Обсяг навчальної діяльності, як правило, був регіональним або субрегіональним, з учасниками з кількох країн Східного партнерства для забезпечення транскордонного обміну знаннями. Для додаткового задоволення потреб у навчанні для конкретних країн біологічні та гідроморфологічні дослідження супроводжувались експертами TWINNING EUWD.

Для закупівлі були визначені технічні специфікації та перелік корисних таксономічних ідентифікаційних визначників. Закуплене обладнання для біологічного моніторингу наведено в додатку Б.3.

Для забезпечення стабільної роботи необхідно безпечне зберігання та регулярне обслуговування всього обладнання для моніторингу.

Вимоги до персоналу Центральної геофізичній обсерваторії України для проведення робіт з гідробіологічним моніторингом ЄвроСоюзу після закінчення програми TWINNING EUWD викладені в Додатку табл. В.3.

В результаті проведеної програми TWINNING EUWD гідрологічного моніторингу персонал Центральної геофізичній обсерваторії України отримав 9 сертифікованих спеціалістів для побудови лабораторії гідрологічного моніторингу на основі представлених ЄвроСоюзом спеціального обладнання, на якому проведений курс ознайомлення та курс основ роботи по гідромоніторингу.

Потенціал програми TWINNING EUWD гідрологічного моніторингу залежить як від кадрових ресурсів експертів та фахівців, так і від наданого

експертами обладнання. Як тільки потенціал персоналу зміцнюється, в біологічний моніторинг слід включати додаткові біологічні елементи якості. Програма TWINNING EUWD забезпечує надійну основу для біологічного моніторингу макрохребетних, включаючи систему класифікації екологічного стану (СКЕС). Щоб забезпечити стійкість зусиль біологічного моніторингу, програма TWINNING EUWD інвестувала у використання роботи з відбору зразків попередніх років і проектів та надала консолідовані бази даних (MS Access) біологічних даних для подальшого використання.

На додаток до представлених апаратних засобів (мікроскопів, ідентифікаційних визначників для обладнання відбору зразків) програма TWINNING EUWD проекту «Планом розвитку моніторингу поверхневих вод України – Біологічний моніторинг» з ЄвроСоюзом у рамках 2024 – 2027 рр. надала такі витратні матеріали, як контейнери та консерванти для відбору біологічних зразків, у кількості, яка перевищує проектний період і, отже, покращує стабільність зусиль програма TWINNING EUWD [101].

Грунтуючись на науковому підході, підготовка проектної заявки для отримання фінансування від ЄС є складним та багатоетапним процесом, що вимагає стратегічного планування та глибокого розуміння пріоритетів Європейського Союзу.

Для підготовки конкурентоспроможної проектної заявки на фінансування з боку ЄС важливо дотримуватись послідовного та структурованого підходу. Кожен етап розробки заявки має ключове значення для забезпечення її відповідності вимогам програми, обґрунтованості і реалістичності. Нижче представлено основні кроки, які варто врахувати під час підготовки проекту:

-аналіз програмних документів та визначення відповідності проекту пріоритетам ЄС: на першому етапі необхідно здійснити детальний аналіз програмних документів ЄС, таких як стратегії, директиви та регламенти, що регулюють відповідну сферу. Особливу увагу слід приділити визначенню

пріоритетів та цілей програми, на фінансування якої претендує проєкт. Відповідність проєкту стратегічним напрямам програми є ключовим критерієм успіху;

- формулювання чітких цілей та завдань проєкту (SMART-критерії): ефективна проєктна заявка має містити чітко сформульовані цілі та завдання, які відповідають критеріям SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound). Це означає, що цілі мають бути конкретними, вимірюваними, досяжними, реалістичними та обмеженими у часі;

- розробка детального плану реалізації проєкту: якість планування є одним з основних критеріїв оцінювання проєктних заявок. План реалізації має містити детальний опис заходів, часові рамки, необхідні ресурси та очікувані результати. Важливо продемонструвати реалістичність та обґрунтованість плану, а також передбачити можливі ризики та шляхи їх мінімізації;

- визначення цільової групи та зацікавлених сторін: проєктна заявка повинна чітко визначати цільову групу, на яку спрямований проєкт, та перелік зацікавлених сторін (стейкхолдерів), які можуть впливати на його реалізацію або бути зацікавленими у його результатах. Важливо врахувати інтереси та потреби кожної групи стейкхолдерів;

- розробка обґрунтованого бюджету проєкту: бюджет проєкту має бути деталізованим, обґрунтованим та реалістичним. Важливо чітко розподілити витрати за статтями, врахувати вимоги програми щодо співфінансування та допустимих витрат, а також передбачити резервний фонд на випадок непередбачених обставин;

- формування команди проєкту та розподіл ролей: ефективна команда проєкту є важливим фактором успіху. Проєктна заявка має містити інформацію про членів команди, їхню кваліфікацію, досвід та роль у

проєкті. Важливо чітко розподілити обов'язки між членами команди та забезпечити ефективну комунікацію між ними;

- підготовка пакету документів та подання заявки: заявка повинна містити всі необхідні документи, передбачені вимогами програми, такі як опис проєкту, бюджет, листи підтримки від партнерів, інформація про організацію-заявника тощо. Важливо дотримуватися вимог щодо формату та термінів подання заявки;

- моніторинг та оцінка проєкту: в рамках проєктної заявки необхідно запропонувати систему моніторингу та оцінки проєкту, що дозволить відстежувати прогрес у досягненні цілей та завдань, своєчасно виявляти проблеми та вживати коригувальні заходи.

Перспективи удосконалення співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля із застосуванням технології Twinning мають суттєвий потенціал розвитку як в інституційному, так і в науково-технічному вимірах. Важливим напрямом подальшого поглиблення партнерства є розширення мережі взаємодії між установами-учасниками. Це передбачає створення стабільно діючих вузлів спільного навчання — своєрідних центрів компетенцій, де українські та європейські фахівці могли б не лише передавати досвід, а й проводити систематичну підготовку державних службовців, інженерів, аналітиків, залучених до процесів екологічного управління. Такі платформи сприятимуть стандартизації методів роботи, узгодженню термінології та підходів, а також уніфікації нормативних процедур згідно з практиками ЄС.

Ще одним вектором удосконалення Twinning-співпраці виступає поглиблення інтеграції науково-дослідного потенціалу обох сторін. Доцільним є активне залучення українських університетів, академічних інститутів та наукових лабораторій до розробки й апробації інноваційних рішень у сфері екологічної політики. Співпраця з науковими закладами країн ЄС дозволить не лише актуалізувати дослідницьку базу України, а й

забезпечити прикладне впровадження нових підходів у природоохоронну практику через спільні грантові програми, академічну мобільність та доступ до технічного ноу-хау.

В умовах сучасних глобальних викликів особливої актуальності набуває цифровізація екологічного моніторингу. Сучасна Twinning-співпраця може бути доповнена впровадженням автоматизованих систем збору, обробки та візуалізації даних, що забезпечить більшу точність, оперативність і прозорість у процесі прийняття рішень. Мова йде про використання сенсорних платформ, супутникових технологій, систем раннього попередження, а також електронних баз даних, інтегрованих із європейськими інформаційними ресурсами. Такі рішення дозволяють ефективніше виявляти порушення, реагувати на екологічні загрози та прогнозувати їх розвиток.

Окрему увагу варто приділити формуванню спільних програм і проєктів з ЄС, що виходять за межі класичних Twinning-ініціатив. Йдеться, зокрема, про інтеграцію України до таких програм, як LIFE (EU Programme for the Environment and Climate Action) та EU4Environment, які дозволяють поєднувати інституційну підтримку з фінансуванням прикладних заходів у сфері збереження біорізноманіття, управління ресурсами, адаптації до кліматичних змін та екомодернізації промислових підприємств. Спільне використання інструментів цих програм посилить синергію політичного, адміністративного та фінансового компонентів екологічної інтеграції, відкриваючи нові горизонти партнерства Україна–ЄС.

Таким чином, розвиток Twinning-платформ з урахуванням зазначених напрямів сприятиме не лише формальній гармонізації законодавства, а й формуванню глибокого структурного партнерства у сфері охорони довкілля, що базується на довгостроковій взаємодії, інноваціях та обміні найкращими практиками.

Підсумовуючи, підготовка успішної проектної заявки на фінансування ЄС вимагає високого рівня професіоналізму, глибокого розуміння європейських політик та вміння стратегічно планувати та управляти проєктами.

3.3 Формування механізмів спільних проектів удосконалення якості кадрового забезпечення міжнародного співробітництва та підвищення його кваліфікації.

Співпраця між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля є важливим аспектом інтеграційних процесів, що відбуваються в країні. В рамках цієї співпраці особливу увагу слід приділити удосконаленню якості кадрового забезпечення, оскільки висококваліфіковані фахівці є запорукою успішної реалізації спільних проектів. Формування механізмів спільних проектів, спрямованих на підвищення кваліфікації кадрів, має стати пріоритетним завданням для забезпечення ефективності міжнародного співробітництва.

Основні організаційно-економічні принципи, що лежать в основі міжнародної співпраці у сфері охорони довкілля, включають три ключові підходи: принцип спільної відповідальності, принцип субсидіарності та принцип прозорості. Принцип спільної відповідальності полягає в тому, що всі учасники співпраці несуть колективну відповідальність за досягнення спільних екологічних цілей. Це передбачає спільне вирішення проблем і обов'язкове співробітництво для досягнення результатів. Принцип субсидіарності вказує на необхідність прийняття рішень на найбільш ефективному рівні, який забезпечує найкращу результативність, тобто рішення повинні ухвалюватися там, де вони матимуть найбільший позитивний ефект, за умови, що це буде найефективніше. Принцип прозорості передбачає, що всі етапи співпраці мають бути відкритими для громадськості та зацікавлених сторін, що допомагає забезпечити належну інформованість і підзвітність.

Ці організаційно-економічні принципи створюють фундамент для ефективної взаємодії між Україною та Європейським Союзом, забезпечуючи прозорість і відкритість процесів прийняття рішень, а також

надаючи можливість ефективно реалізовувати спільні екологічні ініціативи.

Співпраця України з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) є важливою складовою частиною фінансування екологічних проєктів. Ці міжнародні фінансові установи надають кредити та гранти для реалізації екологічних ініціатив, спрямованих на покращення охорони довкілля. Зокрема, йдеться про модернізацію систем водопостачання та водовідведення, розвиток відновлювальних джерел енергії, а також ефективне управління відходами.

За допомогою цих інвестицій Україна отримує можливість здійснити важливі кроки у напрямку сталого розвитку та зменшення екологічного впливу на навколишнє середовище. У контексті міжнародного партнерства з Європейським Союзом особливе значення набуває дотримання ключових організаційно-економічних принципів, які забезпечують ефективність та сталість екологічної співпраці. Серед них – принцип спільної відповідальності, згідно з яким усі сторони несуть зобов'язання щодо досягнення спільних цілей у сфері охорони довкілля; принцип субсидіарності, що передбачає ухвалення рішень на найбільш доцільному та результативному рівні; а також принцип прозорості, який гарантує відкритість усіх етапів співпраці для громадськості та зацікавлених сторін.

Спираючись на ці принципи, Україна вибудовує різнопланову співпрацю з європейськими партнерами.

Основу міжнародної співпраці у сфері охорони довкілля становлять ключові організаційно-економічні принципи, які визначають її ефективність та результативність. Перш за все, це принцип спільної відповідальності, згідно з яким усі учасники процесу несуть рівну відповідальність за досягнення узгоджених цілей у сфері захисту навколишнього середовища. Важливим є також принцип субсидіарності, що передбачає ухвалення рішень на найбільш доцільному та ефективному

рівні управління, з метою досягнення максимальної користі. Не менш значущим є принцип прозорості, який вимагає відкритості усіх етапів співпраці для громадськості та зацікавлених сторін. Сукупність цих принципів створює надійну основу для побудови ефективних механізмів взаємодії між Україною та Європейським Союзом у галузі екологічної політики. Ці принципи створюють основу для формування ефективних механізмів взаємодії між Україною та ЄС [107].

Європейські інвестиційні банки, зокрема Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), відіграють важливу роль у фінансуванні екологічних та інфраструктурних проєктів в Україні. Їхня участь дозволяє залучити довгострокові інвестиції на вигідних умовах, що сприяє реалізації проєктів у сферах енергоефективності, відновлюваної енергетики, поводження з відходами, водопостачання та очищення стічних вод.

Співпраця з цими банками відбувається не лише через пряме фінансування, але й шляхом надання технічної допомоги, консультативної підтримки та впровадження міжнародних стандартів управління проєктами. Європейські інвестиційні банки також активно підтримують ініціативи з екологічного реформування промисловості, модернізації транспортної інфраструктури з урахуванням екологічних вимог, а також підвищення стійкості міст до змін клімату.

Завдяки цій співпраці Україна отримує не лише фінансові ресурси, а й доступ до передових європейських практик, що сприяє більш ефективному досягненню цілей сталого розвитку та інтеграції в екологічну політику ЄС.

Таблиця 3.8

Фінансування проєктів

Проект	Сума фінансування (млн євро)	Опис
Модернізація водопостачання	10	Поліпшення якості води в містах України
Відновлювальні джерела енергії	15	Інвестиції в сонячні та вітрові електростанції
Управління відходами	5	Створення системи збору та переробки відходів

Джерело: розроблено автором на основі джерел [43]

Дана таблиця демонструє приклади проєктів фінансування у сфері охорони довкілля, які реалізуються за підтримки Європейського Союзу та інших міжнародних організацій. Ці проєкти спрямовані на модернізацію систем водопостачання та водовідведення, розвиток відновлювальних джерел енергії та вдосконалення управління відходами.

Диверсифікація напрямків фінансування є важливим аспектом реалізації екологічних проєктів, що включають різноманітні напрямки, такі як енергоефективність, відновлювальна енергетика та управління відходами. Такий комплексний підхід дозволяє охопити широкий спектр екологічних проблем, сприяючи створенню сталих і ефективних рішень у боротьбі з негативними наслідками для навколишнього середовища. Проєкти, що фінансуються, не обмежуються лише одним аспектом охорони довкілля, а намагаються покрити всі ключові сфери, що є критично важливими для сталого розвитку країни.

Значна фінансова підтримка з боку ЄС та інших міжнародних організацій демонструє серйозну зацікавленість у модернізації інфраструктури України та реалізації екологічних ініціатив. Загальна сума фінансування цих проєктів дозволяє Україні здійснювати значні інвестиції в екологічні заходи, що сприяє підвищенню енергоефективності, впровадженню технологій відновлювальної енергетики та покращенню

управління відходами. Цей процес є необхідним для забезпечення сталого розвитку та мінімізації екологічного впливу.

Співпраця між Україною та ЄС у реалізації таких проектів є важливою складовою частиною міжнародної співпраці у сфері охорони довкілля. Партнерство дозволяє не лише отримати фінансування, а й доступ до європейського досвіду та технологій, що є важливим для підвищення ефективності екологічних ініціатив. Така співпраця підкреслює важливість міжнародного підходу до вирішення глобальних екологічних проблем, створюючи умови для сталого розвитку.

Європейський Союз пропонує низку програм фінансування, які сприяють реалізації екологічних проектів в Україні. Однією з основних програм є Програма LIFE, яка є основним фінансовим інструментом для підтримки екологічних ініціатив. Крім того, Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI) надає фінансування для проектів у сфері охорони довкілля, сприяючи реалізації заходів, спрямованих на покращення екологічного стану та адаптацію до змін клімату.

Таблиця 3.9

Основні програми фінансування

Програма	Бюджет (млн євро)	Опис
LIFE	5,4	Підтримка екологічних і кліматичних проектів
NDICI	21,3	Фінансування сталого розвитку

Джерело: розроблено автором на основі джерел [37, 47]

В таблиці вказані основні програми фінансування, які використовуються для підтримки екологічних проектів в Україні.

Загальний бюджет цих програм свідчить про серйозну фінансову підтримку України з боку ЄС, спрямовану на розвиток екологічної політики та реалізації проектів у сфері охорони довкілля.

Програми фінансування спрямовані не лише на вирішення екологічних проблем, але й на підтримку сталого розвитку та відновлення після кризових ситуацій, що підкреслює комплексний підхід ЄС до співпраці з Україною.

Рекомендації щодо вдосконалення механізмів та інструментів співпраці України та ЄС у сфері збереження довкілля спрямовані на покращення фінансової, технічної, інституційної та інноваційної підтримки, що дозволить підвищити ефективність екологічних ініціатив. Зокрема, щодо фінансових механізмів пропонується збільшити фінансування пріоритетних напрямів екологічної інтеграції з 251,3 млн євро до 350 млн євро на період 2025-2027 років, що дозволить посилити підтримку ключових екологічних проєктів. Крім того, варто перерозподілити наявне фінансування, збільшивши частку коштів, спрямованих на управління відходами з 10,8% до 25%, а також на водні ресурси з 12,2% до 20%. Для посилення ефективності відновлення екологічної ситуації в Україні необхідно створити спеціальний фонд екологічного відновлення України з внесками країн-членів ЄС на рівні 500 млн євро.

У сфері технічної допомоги рекомендується збільшити кількість проєктів Twinning у галузі екології з 5 до 15 на період 2025-2027 років, що сприятиме посиленню співпраці з європейськими партнерами. Важливим кроком є покращення розподілу технічної допомоги між регіонами України, приділяючи особливу увагу західним та південним областям, де спостерігається найменша концентрація проєктів. Окрім того, для забезпечення постійної підтримки необхідно створити постійно діючі групи технічної підтримки при ключових міністерствах та відомствах з експертами з ЄС, що дозволить ефективно координувати дії та обмінюватися досвідом.

Щодо підготовки фахівців, пропонується впровадити спеціальну програму підготовки екологічних менеджерів з бюджетом 12 млн євро на

2025-2027 роки, що сприятиме підвищенню кваліфікації кадрів у сфері екологічного управління. Розширення програм обміну для українських фахівців з екології стане важливим елементом, що дозволить забезпечити стажування у відповідних установах ЄС для 500 спеціалістів щорічно. Крім того, пропонується створення мережі спільних навчальних центрів Україна-ЄС з екологічного управління в 5 регіонах України, що дозволить забезпечити безперервний розвиток кадрів на місцях.

Інституційні механізми також потребують вдосконалення. Одним з ключових кроків є прискорення створення незалежного регуляторного органу з питань екологічної політики відповідно до стандартів ЄС, що забезпечить ефективний контроль за впровадженням екологічних норм. Важливим завданням є також впровадження системи екологічного аудиту та сертифікації за стандартами ЄС на всіх великих підприємствах до 2026 року, що сприятиме підвищенню рівня екологічної відповідальності. Розширення повноважень місцевих органів влади щодо екологічного контролю та моніторингу також є важливим етапом у забезпеченні ефективного реагування на екологічні проблеми на місцях.

Інноваційні інструменти можуть значно посилити екологічну модернізацію в Україні. Запровадження системи «зелених облігацій» для фінансування екологічних проектів з гарантіями ЄС дозволить залучити додаткові фінансові ресурси. Створення українсько-європейського фонду венчурного капіталу для підтримки стартапів у сфері екологічних технологій з обсягом 50 млн євро стане важливим кроком у розвитку інновацій. Також важливо розробити систему екологічного страхування за участю європейських страхових компаній, що дозволить мінімізувати екологічні ризики та забезпечити сталий розвиток.

Впровадження зазначених рекомендацій сприятиме значному покращенню співпраці між Україною та ЄС у сфері екології, забезпечивши

комплексний підхід до вирішення екологічних проблем та розвитку сталого розвитку в Україні.

Висновки до розділу 3

Формування ефективних механізмів міжнародного фінансування, спрямованого на охорону довкілля та сталий розвиток України, є важливим аспектом євроінтеграції країни. У 2025 році українським підприємцям доступні понад 20 програм Європейського Союзу, серед яких ключовими є «Горизонт Європа», LIFE, EU4Environment, Ukraine Facility та інші. Ці програми забезпечують комплексну підтримку різних аспектів охорони довкілля, включаючи інноваційні технології, природоохоронні заходи та кліматичні ініціативи.

Європейські фонди забезпечують фінансування різних напрямків, включаючи модернізацію інфраструктури та екологічний моніторинг. Бюджет програми LIFE на період 2021-2027 років становить близько 5,4 млрд євро, що свідчить про значний обсяг фінансування, спрямованого на екологічні проекти. Фінансування проектів здійснюється через різні механізми, включаючи грантове фінансування, спільне фінансування з державним бюджетом України та кредитне фінансування з грантовим компонентом. Найбільша частка фінансування припадає на проект EU4Environment, що свідчить про пріоритетність комплексного підходу до вирішення екологічних проблем.

Європейський Інвестиційний Банк (ЄІБ) та Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) відіграють важливу роль у фінансуванні екологічних проектів в Україні, надаючи кредити та гранти на модернізацію систем водопостачання та водовідведення, розвиток відновлювальних джерел енергії та управління відходами. Центральна геофізична обсерваторія ім. Бориса Срезневського є прикладом ефективної співпраці, беручи участь у спільних проектах з організаціями ЄС по програмам EUWI+ та EU4WaterData, спрямованих на створення системи управління басейном річки Дніпро.

Технологія «Твіннінг» також відіграє важливу роль у підвищенні ефективності співробітництва України та ЄС у сфері охорони довкілля. Ця технологія передбачає інституційне співробітництво між органами державної влади України та країн-членів ЄС з метою обміну досвідом та впровадження кращих практик. У Центральній геофізичній обсерваторії був проведений TWINNIG-проект навчання співробітників гідрологічної лабораторії новим елементам дослідження в рамках «Біологічного моніторингу поверхневих вод Дніпра».

Екологічний моніторинг поверхневих вод складається з біологічного моніторингу, фізико-хімічних параметрів та протоколів гідроморфологічних постів. Основою моніторингу є екологічний/біологічний моніторинг та відповідна оцінка екологічного стану згідно з Водною рамковою директивою (ВРД; Директива 2000/60 / ЄС). Реалізація проекту «Твіннінг» передбачає створення робочої групи з експертів України та ЄС, організацію навчальних візитів українських фахівців до країн ЄС та проведення тренінгів та семінарів за участі європейських експертів.

Формування ефективних механізмів міжнародного фінансування та застосування технології «Твіннінг» є ключовими факторами успішної інтеграції України до європейського простору у сфері охорони довкілля. Забезпечення доступу до європейських фондів, обмін досвідом та впровадження кращих практик сприятимуть підвищенню якості екологічних технологій, модернізації інфраструктури та зміцненню інституційної спроможності України у сфері охорони довкілля. Подальші наукові дослідження повинні бути спрямовані на аналіз ефективності використання різних фінансових інструментів та технологій, а також на розробку рекомендацій щодо удосконалення механізмів співпраці між Україною та ЄС у сфері охорони довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангел Є, Андрусевич Н., Беглій О., Бутін А., Коссе І., Костів Б., Кропова А., Мовчан І., Ремізов А., Шульга Д. Інтеграція в рамках асоціації: динаміка виконання угоди між Україною та ЄС. Аналітичний звіт за січень 2023, Видання п'яте, доповнене / За редакцією Мовчан В., Косе І., DiXi Group - Київ, 2023, 196 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/Integration_UA_EU/Report_Integration_final_ua.pdf (дата звернення 20.03.2025)
2. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Аналіз проблем інтеграції та адаптації законодавства України у сфері охорони довкілля до правових стандартів Європейського Союзу. 2024. URL: <https://sls-journal.com.ua/en/article/read/problemi-integratsiyi-ta-adaptatsiya-zakonodavstva-ukrayini-u-sferi-okhoroni-dovkilliya-do-pravovikh-standartiv-yevropeyskogo-soyuzu> (дата звернення: 15.04.2025)
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Звіт про стан виконання у 2023 році Національного плану дій з відновлюваної енергетики та клімату. 2024. С. 5-12. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/Rozmishhennya-Zvit-po-vykonannyu-NPD-za-2023.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)
4. Investopedia, European Investment Bank (EIB). 2023. URL: https://www.investopedia.com/terms/e/europeaninvestmentbank.asp?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.04.2025)
5. Національний інститут стратегічних досліджень. Пріоритети кліматичної політики України в контексті євроінтеграції. 2024. С. 10-18. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/priorytety-klimatychnoyi-polityky-ukrayiny-v-konteksti> (дата звернення: 15.04.2025)
6. Національний контактний пункт Horizon Europe. «Горизонт

Європа» та «Горизонт 2024»: підтримка передових наукових досліджень у Європі. URL: <https://cipitt.nas.gov.ua/HORIZON-EUROPE6.html> (дата звернення: 20.03.2025)

7. Гірман А.П. Інтеграція у міжнародних відносинах, Регіональні студії, № 28, 2022, С. 63 – 66. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4854> (дата звернення: 20.03.2025)

8. Європейський інвестиційний банк (EIB). Sustainable cities and regions. 2024. URL: https://www.eib.org/en/projects/topics/sustainable-cities-regions/index?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.03.2025)

9. Кабінет Міністрів України. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2023 рік. 2024. С. 22-35. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrayinoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

10. Міністерство енергетики України. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року. 2024. С. 3-15. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/Informatsiya-pro-dosyagnennya-zaplanovanoyi-mety-zavdan-ta-rezultatyh-pokaznykiv-byudzhetnyh-program-a-takozh-tsilej-derzhavnoyi-polityky-za-rezultatamy-2023-roku.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

11. Інтерньюз-Україна, USAID, Система законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, її основні відмінності від екологічного законодавства України. 2024. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUEcology1.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

12. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. ГОРИЗОНТ ЄВРОПА (HORIZON EUROPE) – програма досліджень та інновацій ЄС (2021–2027). URL:

<https://science.knu.ua/granty/Horizon%20Europe.pdf> (дата звернення: 20.03.2025).

13. Геєць В.М., Семенюк О.А., Князь С.І., та ін. Моделювання економіки сталого розвитку України: монографія. Київ: Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України, 2023. с. 412. (дата звернення: 20.03.2025)

14. KPMG Ukraine. Відновлювані джерела енергії в Україні. 2019. С. 7-20. URL: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2019/09/Renewables-Report_2019-ua.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

15. Європейський зелений курс (European Green Deal) 2021 р. URL: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html> (дата звернення: 12.03.2025)

16. Європейський інструмент сусідства (ENI) - European Neighbourhood and Partnership Instrument), 2025. URL: https://www.fpri.kiev.ua/articles_view/bjudzhet-novoi-politiki-susidstva-mozhe-sklasti-16-miljardiv-vro/ (дата звернення: 20.03.2025)

17. Іванісова М.А. Основні імперативи співробітництва України з міжнародними організаціями у сфері екологічної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. № 18. 2021 – С. 115 – 119. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7613&i=17> (дата звернення 20.03.2025)

18. Кабінет Міністрів України. Реформа Державної екологічної інспекції України – серед ТОП-5 пріоритетів 2024 року у сфері довкілля. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/reforma-derzhavnoi-ekolohichnoi-inspektsii-ukrainy-sered-top-5-priorytetiv-2024-v-sferi-dovkillia> (дата звернення: 15.04.2025)

19. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) — селф-скрінінгу в Україні у 2024 році (Постанова КМУ від 28 лютого 2023 р.

№ 189). Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції та Проєкт ЄС Association4U. 205 с. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-UA.pdf> (дата звернення: 20.03.2025)

20. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері довкілля. 2023. Київ: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/> (Дата звернення: 17.03.2025).

21. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері довкілля. 2024. Київ: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/> (Дата звернення: 17.03.2025).

22. Каталог інформаційних послуг „Copernicus”. Служба управління надзвичайними ситуаціями Copernicus (Copernicus EMS). 2025. URL: <https://emergency.copernicus.eu/> (дата звернення: 12.03.2025)

23. Купчак М.Я., Саміло А.В. Проблеми інтеграції та адаптації законодавства України у сфері охорони довкілля до правових стандартів Європейського Союзу. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Соціально-правові студії. 2018. Випуск 1. С. 36-41 . URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/7566/1.pdf> (дата звернення: 20.03.2025)

24. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Європейська дослідницька рада (ERC), рік публікації відсутній (останнє оновлення 2024). URL: <https://nung.edu.ua/departament/nkp-horyzont-uevropa/uevropeyska-doslidnytska-rada> (дата звернення: 20.03.2025).

25. Курсовикс. Світовий досвід та міжнародне співробітництво в області охорони навколишнього природного середовища. 2024. URL: http://ua.kursoviks.com.ua/metodychni_vkazivky/article_post/2787-tema-2-5-svitoviy-dosvid-ta-mizhnarodne-spivrobitnitstvo-v-oblasti-okhoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha (дата звернення: 15.04.2025)

26. Офіс Президента України, Екологічний договір для України, 2023.

URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/24/65/148029c127aa3b2a3fe9f482f9226118_1707492894.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

27. Мапа кліматичних донорських проектів Європейського Союзу в Україні у 2025 році. URL: <https://ukrainian-climate-office.org/projects/> (дата звернення: 12.03.2025)

28. Кегт Рівненський державний гуманітарний університет. Лекція 7. Біоіндикація стану водного середовища. 2024. С. 5-15. URL: <http://kegt.rshu.edu.ua/images/dustan/INDL7.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

29. Одеський державний екологічний університет. Оцінка якості природних вод. 2021. С. 10-30. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060050.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

30. Екодія. Європейський Зелений Курс: основні цілі та складові. 2023. С. 1-10. URL: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html> (дата звернення: 15.04.2025)

31. Діксі Груп. Україна та Європейський зелений курс: досягнення та виклики. 2023. С. 5-15. URL: <https://dixigroup.org/u-2023-ukrayina-stalablyzhchoyu-do-zelenoyi-transformacziyi-eksperty-prezentuvaly-richnyj-zvit-ukrayina-ta-yevropejskyj-zelenyj-kurs/> (дата звернення: 15.04.2025)

32. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Стратегія охорони біорізноманіття до 2030 року. 2021. С. 2-12. URL: <https://deplv.gov.ua/2021/03/22/zatverdylly-strukturu-strategiyi-ohorony-bioriznomanittya-do-2030-roku/> (дата звернення: 15.04.2025)

33. Нагорічна О.С., Слободян В.В. Основні форми міжнародного співробітництва України у митній справі. Приазовський економічний вісник, Випуск 3 (20) 2020, С. 34–42. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/3_20_ukr/2.pdf (дата звернення: 20.03.2025)

34. Інформація щодо виконання державного бюджету України. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/> (дата звернення: 18.03.2025).

35. Співробітництво з міжнародними організаціями. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/spivrobitnytstvo-z-mizhnarodnymu-organizatsiyamy/> (дата звернення: 18.03.2025).

36. Міжнародне співробітництво. Міністерство оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnicztvo> (дата звернення: 18.03.2025).

37. Програма LIFE. Підтримка екологічних і кліматичних проєктів. 2021–2027. С. 1–10. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/znovu-mizerniy-byudzheth-na-kulturu-2025-303923/> (дата звернення: 15.04.2025)

38. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (дата звернення: 18.03.2025).

39. Про затвердження Порядку денного засідання Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2024 р. Кабінет Міністрів України. <https://www.kmu.gov.ua/nras/66240072> (дата звернення: 20.03.2025)

40. Міністерство енергетики України. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року. 2024. С. 3-20. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/uriad-zatverdyyv-natsionalnyi-plan-dii-z-vidnovliuvanoi-enerhetyky> (дата звернення: 15.04.2025)

41. План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року : Постанова КМУ № 133-р від 09.02.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2024-%D1%80> (дата звернення: 20.03.2025)

42. Коваленко В. Методологія та методи гідробіологічних досліджень. 2022. С. 5-15. URL: https://hydrobio.kiev.ua/images/Aspirantura/rob_prog_metod_hydrob_dosl23.pdf (дата звернення: 15.04.2025)
43. Укрінформ. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3977192-na-rekonstrukciu-sistemi-vodopostacanna-v-ukraini-potribno-11-milardiv-smigal.html> (дата звернення: 15.04.2025)
44. Державне агентство водних ресурсів України. План управління річковим басейном річок Причорномор'я. 2023. С. 12-20. URL: https://davr.gov.ua/fls18/PURBPrychornomorya7_ukr.pdf (дата звернення: 15.04.2025)
45. Петренко С. Актуальні водні проблеми та інноваційні водні технології. 2023. С. 15-22. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9457/1/Aktualni_vodni_problemy.pdf (дата звернення: 15.04.2025)
46. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу (2024 –2027 рр.) для плану реалізації «Ukraine Facility», 2024. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/> (дата звернення: 20.03.2025)
47. European Commission. NDICI – Global Europe: фінансування сталого розвитку. 2021. С. 5–15. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3262014-evrosouz-pogodiv-finansovij-instrument-globalna-evropa.html> (дата звернення: 15.04.2025)
48. International Office for Water (OiEau). Results of the EU4Environment Water & Data project for sustainable water management in Eastern Partnership countries. 2025. URL: <https://www.oieau.org/en/actualites/results-eu4environment-water-data-project-sustainable-water-management-eastern-partnership-countries> (дата звернення: 15.04.2025)

49. Про управління відходами: закон України від 20 червня 2022 року № 2320–IX (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2849–IX від 13.12.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320–20#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

50. Directorate-General for Environment. Too Little Water: Eastern Partnership countries tackle water scarcity. 2024. URL: https://environment.ec.europa.eu/news/too-little-water-eastern-partnership-countries-tackle-water-scarcity-2024-07-29_en (дата звернення: 15.04.2025)

51. Про затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів: Постанова КМУ від 20 жовтня 2023 р. № 1102 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1247 від 01.11.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102–2023–%D0%BF#n204> (дата звернення: 20.03.2025)

52. Про пакетне прийняття європейських нормативних документів CEN/CENELEC. Наказ Державного підприємства „Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості” України від 28.12.2022 № 285 / (Зміни до Наказу див. у Наказах Українського науково-дослідного і навчального центру проблем стандартизації, сертифікації та якості № 355 від 21.12.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0285774-22#Text> (дата звернення: 12.03.2025)

53. Про затвердження Порядку видачі, відмови у видачі, анулювання дозволу на здійснення операцій з оброблення відходів : постанова КМУ від 19 грудня 2023 р. № 1328 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 964 від 23.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1328–2023–%D0%BF#n10> (дата звернення: 20.03.2025)

54. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з управління небезпечними відходами : Постанова КМУ від 5 грудня 2023 р. № 1278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1278–>

2023–%D0%BF#n10 (дата звернення: 20.03.2025)

55. Про оцінку впливу на довкілля : закон України від 23 травня 2017 року № 2059–VIII (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3505–IX від 08.12.2023) . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059–19#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

56. Ukrainian Climate Office, EU4Environment – Ukrainian Climate Office, 2024, с. 2-8. URL: <https://ukrainian-climate-office.org/project/eu4environment/> (дата звернення: 15.04.2025)

57. Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) : Постанова КМУ від 28 лютого 2023 р. № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

58. European Commission, EU4Environment Programme Overview, 2019–2024, с. 1-10, 2025. URL: <https://www.eu4environment.org/ru/> (дата звернення: 15.04.2025)

59. Ресурсоефективне та чисте виробництво в Україні, EU4Environment підтримує українські підприємства, 2022, с. 1-7. URL: <https://www.recpc.org/novyny/eu4environment-supports-ukrainian-enterprises-on-the-path-towards-green-production-ua/> (дата звернення: 15.04.2025)60. UNECE, EU4Environment - UNECE, 2019–2024, с. 1-9. URL: <https://unece.org/environmental-policy-1environmental-assessment/eu4environment> (дата звернення: 15.04.2025)

61. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон України від 24 квітня 2024 року № 3668–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668–20#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

62. Ресурсоефективне та чисте виробництво в Україні, Програма "Європейський Союз для довкілля" в Україні. 2023. с. 3-12. URL: <https://www.recpc.org/programa-yevropejskij-soyuz-dlya-dovkilliya->

eu4environment-v-ukra%D1%97ni/ (дата звернення: 15.04.2025)

63. Система законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, її основні відмінності від екологічного законодавства України. 2024. С. 46-64. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUEcology1.pdf> (дата звернення: 20.03.2025).

64. Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках: Постанова КМУ від 30 травня 2024 р. № 483–р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483–2024–%D1%80#n183> (дата звернення: 20.03.2025)

65. Про управління відходами видобувної промисловості : Проект Закону України, 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002–22#Text (дата звернення: 20.03.2025)

66. Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 року № 2320–IX {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2849–IX від 13.12.2022}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320–20#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

67. Івасечко В. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі охорони довкілля. 2023. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/lib/50573/1/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

68. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закн України від 31 травня 2007 року № 1103–V (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3645–IX від 23.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103–16#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

69. Огляд програм ЄС, доступних для заявників з України. 2024. URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

70. Український щорічник з європейських інтеграційних студій. Випуск II. 2020. URL: <https://yearlybook-aprei.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/Ukrayinskyj-SHHorichnyk-z-YEvropejskyh-Integracijnyh-Studij.-Vypusk-II.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)71.

71. EU4Environment. Ukraine profile 2022. 2022. URL: https://www.eu4environment.org/app/uploads/2023/01/Ukraine-profile-2022-_FINAL-UKR-web.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

72. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 8 липня 2011 року № 3677–VI (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 4017–IX від 10.10.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677–17#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

73. EU4Environment. Programme description – Water and Data. 2021–2024. URL: <https://eu4waterdata.eu/en/about/programme-description.html> (дата звернення: 15.04.2025)

74. Про питну воду та питне водопостачання 10 січня 2002 року № 2918–III (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2887–IX від 12.01.2023)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918–14#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

75. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962–IV (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3993–IX від 08.10.2024)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/962–15> (дата звернення: 20.03.2025)

76. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894–III (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 4017–IX від 10.10.2024)

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14> (дата звернення: 20.03.2025)

77. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року № 591–XIV (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 4017–IX від 10.10.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

78. Про охорону, захист, використання та відтворення лісів України в особливий період: Рішення Указом Президента України від 29 вересня 2022 року № 675/2022

79. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон України від 24 квітня 2024 року № 3668–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 20.03.2025)

80. Програма LIFE 2021 -2027 : гранти від Європейської комісії для України. Європейський Союз. 2021. URL: <https://decentralization.ua/news/18487> (дата звернення: 12.03.2025)

81. Погляди Європи на землю. Погляд на нашу планету та її довкілля на благо громадян Європи (Система Copernicus «Коперник»). 2025 . URL: <https://www.copernicus.eu/en> (дата звернення: 12.03.2025)

82. Резніков В.В. Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика: монографія.. Харків : «Діса плюс», 2020. С. 364 (дата звернення: 12.03.2025)

83. Ганна Голубовська-Онісімова, Руслан Гаврилюк. Україна має імплементувати в законодавство дві сотні екологічних директив і регламентів ЄС. 2024. URL: <https://zmina.info/news/ukrayina-maye-implementuvaty-u-zakonodavstvo-dvi-sotni-ekologichnyh-dyrektyv-i-reglamentiv-yes/> (дата звернення: 17.04.2025)

84. Олександр Коваль. Які можливості для України відкриває зелене фінансування? 2024. URL: <https://epravda.com.ua/experts/vidnovlennya-iz-akcentom-na-ekologiyu-yaki-mozhливosti-dlya-ukrajini-vidkrivaye-zelene->

finansuvannya-800061/ (дата звернення: 17.04.2025)

85. Результати програми „Горизонт 2020” за 2024 -2020 рр. в Україні. 2021.URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/horizont/2021/09/23/Rezult.progr.Gor.2020.23.09.21.pdf> (дата звернення: 12.03.2025)

86. Самооцінювання відповідності України праву Європейського Союзу (*acquis communautaire*). Київ. Офіс Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. 2024. 212 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Yevrointegratsiya/samotsinka-2024.pdf> (дата звернення: 17.03.2025).

87. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.03.2025)

88. Сіваш А.А., Шерстюк К.Д. Правове регулювання захисту довкілля в контексті Європейської інтеграції. Юридичний науковий електронний журнал, № 10, 2023. – С. 286 –289. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/67.pdf (дата звернення: 20.03.2025)

89. Співробітництво з ініціативою ЄС «Східне партнерство». Міністерство закордонних справ України. 2024. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo#:~:text> (дата звернення: 20.03.2025)

90. Старостіна А.О., Кравченко В.А. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять глобалізація та підприємницький ризик). Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка, том № 128, 2011. С.5–10. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_128_2011.pdf (дата звернення: 20.03.2025)

91. Технічна допомога Європейської Комісії TWINNING, TAIECH

TWINNING. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/tehnichna-dopomoga-evropeyskoi-komisii-twinning-taiaex-twinning.html>? (дата звернення: 20.03.2025)

92. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Додатки) : Угода; Україна від 27.06.2014 / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_a11 (дата звернення: 20.03.2025)

93. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535 (дата звернення: 20.03.2025).

94. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату (Угоду ратифіковано Законом України № 2590–IX від 20.09.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-22#Text (дата звернення: 20.03.2025)

95. Інтерньюз-Україна. Система законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, 2024 рік, с.6-12. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUEcology1.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)

96. Цінке Олександр, Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для країн Східного партнерства (EUWI+), 2023, с. 1-5. (дата звернення: 15.04.2025). URL: <https://www.euwipluseast.eu/en/> (дата звернення: 15.04.2025)

97. Центральна геофізична обсерваторія ім. Бориса Срезневського, м. Київ, 2025. URL: <http://cgo-sreznevskiy.kyiv.ua> › 198-laboratoriya-gidrob... (дата звернення: 12.03.2025).

98. Ярова Н.В., Воркунова О.В. Основні форми міжнародної інтеграційної взаємодії. Розвиток методів управління та господарювання

на транспорті: 3б. наук. праць, 2022. № 3 (80). С. 16–25. DOI 10.31375/2226–1915–2022–3–16–25.

URL: <https://www.daemmt.odesa.ua/index.php/daemmt/article/view/419> (дата звернення: 20.03.2025)

99. Aginam O. Regional cooperation for health (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 311 - 326 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

100. Уряд України. Звіт за результатами проведення первинної оцінки імплементації директив ЄС, 2024 рік, с. 10-15. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

101. Сеган Філіп, Міжнародний водний офіс. 2023. С. 2-6, (дата звернення: 15.04.2025). URL: <https://www.oieau.org/actualites/resultats-du-projet-eu4environment-water-data-pour-une-gestion-durable-de-l-eau-dans-les-pays-du-partenariat-oriental> (дата звернення: 15.04.2025)

102. Європейська комісія. Аналітичний звіт щодо заявки України на членство в ЄС, 2023 рік, с. 50-55. URL: <https://epl.org.ua/announces/yevrokomisiya-pro-diyi-ukrayinskogo-uryadu-shhodo-implementatsiyi-dyrektyv-yes-v-sferi-zahystu-dovkillya/> (дата звернення: 15.04.2025)

103. Cassidy-Neumiller M., Nagabhatla N., Islam M., Debray A. Cross-border water management (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023 p. 372 – 398. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

104. Chou M., Huisman J., Lorenzo M. Regional cooperation in higher education (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium,

Bruges, 2023, p. 266 - 289 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

105. De Lombaerde Philippe Regional Cooperation and Integration: Why? Where? and So What? UNU-CRIS Working Papers. UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges – 35 p. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

106. De Lombaerde Philippe. Introduction to the Handbook of Regional Cooperation and Integration: why, where, and so what? UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies, 2024. 530 p. URL: <https://www.elgaronline.com/edcollchap-oa/book/9781800373747/book-part-9781800373747-7.xml> (дата звернення: 20.03.2025)

107. De Lombaerde, P. and Lizarazo Rodríguez, L. (2015) ‘International Regionalism and National Constitutions: A Jurimetric Assessment’. Journal of Transnational Law & Policy, 24: 23–64. URL: <https://ir.law.fsu.edu/jtlp/vol24/iss1/2/> (дата звернення: 20.03.2025)

108. European Commission. EU Water Initiative Plus (EUWI+) – integrated water resources management in river basins for Eastern Partnership countries. 2016–2020. С. 1-15. URL: <https://www.water-alternatives.org/index.php/alldoc/articles/vol13/v13issue3/597-a13-3-15/file> (дата звернення: 15.04.2025)

109. UNIDO. EU4Environment Action, 2019–2022. URL: <https://www.unido.org/our-focus-safeguarding-environment-resource-efficient-and-low-carbon-industrial-production/eu4environment> (дата звернення: 15.04.2025).

110. Denton F. Regional management of stranded hydro-carbon assets and the energy transition (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 351 – 372. URL:

<https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

111. Communication on EU enlargement policy. 2024. DOCUMENT Ukraine 2024 Report Accompanying the document. Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions, 2024, 28 p. European commission. Brussels. 2024. Повідомлення про політику розширення ЄС). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (дата звернення: 20.03.2025)

112. Communication on EU Enlargement policy.2023. DOCUMENT Ukraine 2023 Report Accompanying the document. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023. European commission. Brussels. 2023. Повідомлення про політику розширення ЄС) URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a0f3eaa6-7eee-11ee-99ba-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 20.03.2025)

113. Gnanguênon A. and Hofmann S. Regional security cooperation (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04. 2023. Belgium, Bruges, 2023. p. 164 - 182 URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

114. European Commission. 2024. Association Implementation Report on Ukraine. Brussels: European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/> (Дата звернення: 17.03.2025).

115. OECD. Environmental Performance Reviews: Ukraine. Paris: OECD Publishing. 2023. URL: <https://www.oecd.org/environment/> (Дата звернення: 17.03.2025)

116. European Commission. Association Implementation Report on

Ukraine. Brussels: European Commission. 2024. URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/> (Дата звернення: 17.03.2025)

117. European Environment Agency. Towards a green and digital Europe. Copenhagen: EEA. 2023. URL: <https://www.eea.europa.eu/signals> (Дата звернення: 17.03.2025).

118. Jetschke A. and Münch S. Regional organisations: a multidimensional approach to policy scope (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04. 2023. p. 442 - 460 URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

119. EU4Environment. About EU4Environment. 2024. URL: <https://www.eu4environment.org/about/> (дата звернення 20.03.2025)

120. U.S. Department of Energy. Net Zero World Initiative Resources and Publications. 2024. URL: <https://www.energy.gov/ia/net-zero-world-initiative-resources-and-publications>

121. Гармонізація законодавства в процесі інтеграції України до ЄС. 2024, с. 139-145. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2024/114.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

122. Kaasch A., Shriwise A., Agartan T., Cook S., Seekings J., Sukhampha R. Regional social policies: aspirations, vernacularisation, or new forms of solidarity? UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 243 – 266. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

123. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції України. Звіт 2024 за результатами первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС . 2024. URL: <https://dixigroup.org/analytic/zvit-u-mezhah-paketu-rozshyrennya-2024->

energetyka-dovkillya-i-zmina-klimatu/ (дата звернення: 15.04.2025).

124. Lee Y. and Kring W. Regional financial cooperation and regional financial arrangements (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges. 2023. p. 123 – 143. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

125. Lesage D. , Lips W., Moskowitz E., Waris A. Regional tax governance (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 223 – 243. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

126. Lietaert I. and Pécoud A. Regional migration governance (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 22 - 38 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

127. Miller J., Rayp G. and Standaert S. Regional trade liberalisation (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 38 – 63. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

128. Європейська Комісія, TAIEХ – Technical Assistance and Information Exchange instrument. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/technical-assistance-information-exchange-taieh_en (дата звернення: 20.03.2025).

129. Erasmus+ Ukraine, Щодо моніторингу проєктів МТД – Програми ЄС Еразмус+. 2025. URL: <https://erasmusplus.org.ua/news/shhodo-monitoryngu-proyektiv-mtd->

programy-yes-erazmus-podannya-do-10-01-2025-r/ (дата звернення: 20.03.2025)

130. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. План заходів 2024 року для виконання рекомендацій Європейської Комісії у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС 2023 року (розділ 27 – Довкілля та зміни клімату). 2024. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Strategichnyj_plan_24.10.2024_zatverdzhenyj-Ministrom.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

131. Mattheis F. Regional organisations and their resources (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023 p. p. 431 - 442 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

132. Шпарик Н. Я. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу: аналіз міжнародної та національної правової бази. 2024. С. 29-45. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4853/1/%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9F%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%90%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%86%D0%9D%D0%98.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).

133. Центр РЕЧВ. Програма "Європейський Союз для довкілля" в Україні, 2019–2024. URL: <https://www.recpc.org/programa-yevropejskij-soyuz-dlya-dovkillya-eu4environment-v-ukra%D1%97ni/> (дата звернення: 15.04.2025)

134. Panke D. and Stapel S. Multi-level governance (Handbook of

Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023 p. p. 417 – 430. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

135. Збірка кейсів Європейські практики екологічної відповідальності та Європейський зелений курс. 2023, с. 4-11. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/Jean%20Monnet/Zbirka%20keisiv_DOC.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

136. OECD, UNECE, Environment Agency Austria, International Office for Water (OiEau). European Union Water Initiative Plus for Eastern Partnership Countries (EUWI+). 2016–2020. С. 1-45. URL: <https://www.euwipluseast.eu/en/> (дата звернення: 15.04.2025)

137. Pelkmans J. Common markets (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 63 - 108 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

138. Palestini S. Regional democracy protection (Handbook of Regional Cooperation and Integration). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 182 – 197. URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

139. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013 (Text with EEA relevance). 2021 - Регламент (ЄС) 2021/695 Європейського парламенту та Ради. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0695&qid=1694607739483> (дата

звернення: 12.03.2025)

140. Огляд програм Європейського Союзу, доступних для заявників з України (січень 2024), URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf> (дата звернення: 20.03.2025)

141. Rodríguez L. and Casalin D. Regional protection of human rights and the environment (Handbook of Regional Cooperation and Integration), UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 197 - 223 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

142. Рейтер І., П'ятницький В. Проблеми та перспективи адаптації законодавства України до норм ЄС. Рецензований науковий журнал. 2024. С. 27-37. URL: <https://www.reicst.com.ua/pmtl/article/download/2024-12-01-09/2024-12-01-09/1212> (дата звернення: 15.04.2025)

143. International Office for Water (OiEau). Results of the EU4Environment Water & Data project for sustainable water management in Eastern Partnership countries. 2025. С. 1-20. URL: <https://www.oieau.org/actualites/resultats-du-projet-eu4environment-water-data-pour-une-gestion-durable-de-l-eau-dans-les-pays-du-partenariat-oriental> (дата звернення: 15.04.2025)

144. Schneegans S. and Soete L. Regional science and innovation policies (Handbook of Regional Cooperation and Integration), UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies № 04, 2023. Belgium, Bruges, 2023, p. 326 - 351 . URL: <https://cris.unu.edu/regional-cooperation-and-integration-why-where-and-so-what> (дата звернення: 20.03.2025)

145. Міністерство юстиції України. Гармонізація законодавства України як умова членства в ЄС. 2023. С. 8-15. URL: <https://yur->

gazeta.com/publications/practice/inshe/garmonizaciya-zakonodavstva-ukrayini-yak-umova-chlenstva-v-es-progres-i-perspektivi.html (дата звернення: 15.04.2025).

146. Європейська служба зовнішніх дій. Проєкт ЄС «Реформування сфери регулювання аудіовізуальних медіа в Україні відповідно до стандартів». 2024. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D1%94%D1%81-%C2%AB%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B7%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE-%D0%B4%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D0%B2_uk?s=232 (дата звернення: 15.04.2025)

147. Erasmus+ Національний офіс в Україні. Методичні рекомендації для виконавців проєктів Еразмус+. 2022, с. 12-15. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/pamyatka_january_2023.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

**Особливості, сутність та обмеження форм міжнародної економічної
інтеграції**

Таблиця А.1

Форми міжнародної економічної інтеграції	Особливості форм міжнародної економічної інтеграції	Сутність форм міжнародної економічної інтеграції	Обмеження форм міжнародної економічної інтеграції
Зона економічного росту	Транснаціональний розвиток географічно близьких регіонів на основі спільного використання факторів виробництва.	Нова форма економічної співпраці на основі високого рівня взаємозалежності та взаємодоповнюваності	За участю тільки географічно близьких регіонів кількох країн
Зона преференційної торгівлі	Встановлюються відносно нижчі тарифи або нетарифні бар'єри у відносинах з країнами—членами угруповання.	Найнижчий рівень економічної інтеграції. Всі учасники самостійно визначають засади та механізми національної зовнішньоторговельної політики	Ризик непогодження іншими країнами—учасниками національної зовнішньоторговельної політики
Промислова зона вільної торгівлі	Скасування тарифів і квот та тарифів між учасниками.	Ефект для розвитку промислового виробництва	Торгівля тільки промисловими товарами
Зона вільної торгівлі	усунення внутрішніх тарифів при забезпеченні їх в торгівлі з іншими країнами.	Принцип зони вільної торгівлі застосовується як до всіх, так і до певного класу товарів та послуг	Ризик втрати взаємовигідної торгівлі між країнами угруповання
Митний союз	Спільний внутрішній тариф. Встановлення спільного зовнішнього тарифу	Зручність для третіх країн при торгівлі з різними країнами—учасниками, через спільний зовнішній тариф	Спільний зовнішній тариф не вигідний для окремих країн—інтегрантів
Спільний ринок	Вільний рух товарів і послуг, капіталів та громадян	Інтеграція безпосередньо у сфері виробництва, співпраця у грошовій, податковій політиці та політиці зайнятості	Можливий вплив робочої сили, інтелектуальна міграція, мінус розвинених країн угруповання
Економічний союз	Гармонізація внутрішньої та	У країнах інтегрантах — функціонує єдина грошова одиниця.	Криза може виникати у всіх

	зовнішньої економічної політики		країнах– учасниках
Політичний союз	Поряд із економічною забезпечується і політична інтеграція. Повна інтеграція	Наднаціональний рівень управління	Втрата країнами– учасниками часткового суверенітету

Джерело: побудовано за даними [29]

Додаток Б

Структурні таблиці визначення понять «міжнародна економічна інтеграція» (економічний аспект) та «міжнародне співробітництво»

Таблиця Б.1

**Структура поняття « міжнародна економічна інтеграція»
(економічний аспект) в підходах різних авторів та офіційних
документів**

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
1	Б. Баласа (1961) Економічна інтеграція – це	Інтеграція - процес, що передбачає заходи, які поступово знищують дискримінацію між господарюючими одиницями, що мають різну державну приналежність наразі є актуальною. Він систематизував основні етапи розвитку міжнародної економічної інтеграції: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, повна економічна інтеграція	Інтеграція як процес і стан економіки. У її основі лежать заходи щодо усунення дискримінації між суб'єктами господарювання, що належить різним національним державам. Він пропонує розрізняти співробітництво й інтеграцію, оскільки процес співробітництва може передбачати певні дії щодо зменшення різного роду, дискримінації, то процес інтеграції – їх усунення.	Інтеграція – це об'єктивний процес розвитку стійких економічних зв'язків і поділу праці національних господарств, які близькі за рівнем економічного розвитку, мають спільні кордони і розташовані в одному регіоні. У цьому розумінні може йтися про інтеграцію як регіоналізацію.
2.	К.Т. Кравченко Економічна інтеграція – це	Економічна інтеграція – це широке міждержавне об'єднання, яке діє відповідно до спеціальних договорів і має певну організаційну структуру (включаючи спільні керівні та інші установи)	У межах такого об'єднання на території країн–учасниць діють різні види господарської діяльності на особливих пільгових умовах порівняно з рештою країн.	Підвищення ефективності господарської діяльності, розширення внутрішнього ринку інтеграційного об'єднання

Продовження табл. Б.1

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
3	За визначенням У. Уоллеса Економічна інтеграція – це	Інтеграція – «це створення і підтримка інтенсивних і різнобічних систем взаємодії між раніше автономними частинами»	Формування системи взаємодії між раніше незалежними економічними суб'єктами, що забезпечує координацію у різних сферах економіки	Зростання взаємозалежності, підвищення ефективності використання ресурсів, створення умов для спільного розвитку
4	Філіпенко А. С. Економічна інтеграція – це	Інтеграція – це не лише прийняття постанов стосовно скасування дискримінації у торгівлі, а «міжнародна економічна інтеграція» є процесом зближення, взаємопереплетіння, зрощування 18 національних економік і формування цілісного регіонального (міжнародного) господарського комплексу	Інтеграція – це не лише прийняття постанов стосовно скасування дискримінації у торгівлі, а «міжнародна економічна інтеграція» є процесом зближення, взаємопереплетіння, зрощування національних економік і формування цілісного регіонального (міжнародного) господарського комплексу	Створення інтегрованої економічної системи, підвищення конкурентоспроможності, оптимізація виробництва, розширення ринків, а також посилення залежності між країнами-учасниками
7	В. Молле Економічна інтеграція – це	Інтеграція означає поглиблення процесів ліквідації економічних кордонів між країнами. Важливим є те, що інтеграція є поступовим процесом, який розвивається послідовно	Послідовне усунення бар'єрів у торгівлі, руху капіталу, робочої сили, гармонізація економічних політик	Поступове формування єдиного економічного простору, підвищення мобільності факторів
8	Ж. Пелкманс Економічна інтеграція – це	Інтеграція являє собою ніщо інше як ліквідацію економічних кордонів між кількома суб'єктами міжнародного господарства, унаслідок чого підвищується мобільність товарів, послуг і факторів виробництва	Усунення перешкод для вільного руху товарів, послуг, капіталу і робочої сили між країнами-учасниками, створення умов для глибокої економічної взаємодії	Збільшення ефективності розподілу ресурсів, зростання обсягів торгівлі і інвестицій

Продовження табл. Б.1

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
9	П. Стріттен (1964) Економічна інтеграція – це	Під інтеграцією, слід розуміти спільну політику зайнятості, спільну монетарну і фінансову політику, а також спільну антимонопольну політику	Координація і уніфікація ключових економічних політик між країнами-учасниками для створення стабільного економічного середовища	Підвищення макроекономічної стабільності, зменшення економічних дисбалансів
10	Лук'яненко Д.Г., Жеваго Д.В. Економічна інтеграція – це	інтеграцію як відносини визначають через рівноправність партнерських відносин кожної з національних економік виходячи з інтересів економічного розвитку та національної безпеки.	Як процес інтеграція полягає у стиранні відмінності економічного розвитку між країнами–учасниками.	Інтеграція – це процес усунення дискримінації у відносинах між країнами, а також поєднання економічних систем країн регіону в господарський комплекс.
11	А. Маршалл Економічна інтеграція – це	Економічна інтеграція країн як глибинний процес структурних перетворень в їх економіці, завдяки чому мають виникнути оптимально збалансовані в територіально–економічному, соціальному сенсі господарства. Отже, йдеться про своєрідну зміну системи: інтегрування повинно означати не просто суму національних економік, а якусь нову якість, більш досконалий господарський організм	Інтеграція національна, міждержавна характеризується встановленням людської співпраці на глобальному, міждержавному рівні. Між національною та інтернаціональною інтеграцією існує проміжна форма – інтеграція континентальна, якої легше досягти, оскільки у середині континенту спостерігається більша однорідність географічного, економічного, політичного, етнічного характеру, яка виражається у більшій згуртованості і співпраці	Формування більш згуртованих і ефективних господарських систем, підвищення рівня економічного розвитку і соціальної стабільності. Зміцнення співпраці між країнами, що сприяє створенню «простору солідарності» та нової якості економічного організму

Джерело: побудоване за даними [102], [96], [110], [111], [3], [119], [108].

Таблиця Б.2

Структура поняття «міжнародна економічна інтеграція» (економічний аспект) в підходах різних авторів та офіційних документів

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
1	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Міждержавне регулювання економічної взаємозалежності та господарського комплексу, орієнтованого на потребу регіону в цілому	Процес, що звільняє від національних бар'єрів рух капіталів, товарів, послуг, робочої сили;	Створення єдиного внутрішнього ринку; зростання продуктивності праці та рівня життя в країнах угруповання
2	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Формування спільного ринку з уніфікацією юридичних та економікопромислових умов торгівлі, переміщення грошових коштів та робочої сили, формування валютного та економічного об'єднань. Транснаціональний розвиток географічно близьких регіонів на основі спільного використання факторів виробництва. Підвищення рівня розвитку менш розвинутих регіонів	Ранній напрям поглиблення інтернаціоналізації економічного розвитку. Нова форма економічної співпраці на основі високого рівня взаємозалежності та взаємодоповнюваності	Економічний союз враховує уніфікацію функціонування всіх областей господарської діяльності, координацію економічної політики держав–членів союзу та формування урядів від відповідних функцій. За участю тільки географічно близьких регіонів кількох країн
3	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Представляється в першій зоні – Зона преференційної торгівлі. Встановлюються відносно нижчі тарифи або нетарифні бар'єри у відносинах з країнами–членами угруповання. Збереження національних тарифів відносно третіх країн	Передбачає підписання торговельних угод, що впроваджують торговельне співробітництво без митних тарифів, податків та зборів країнами, що мають намір інтегруватися, проте тарифи для країн поза зоною інтеграції залишаються.	НАФТА, АСЕАН, ЄАСТ. Ризик непогодження іншими країнами учасниками при самостійному визначенні кожною країною національної зовнішньоторговельної політики

Продовження табл. Б.2

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
4	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Представляється в другій зоні – Зона вільної торгівлі. Особливий торговельний режим для країн–учасниць за рахунок усунення внутрішніх тарифів при забезпеченні їх в торгівлі з іншими країнами. Свобода руху товарів і послуг між країнами	Як і зона преференційної торгівлі, ґрунтується на скасуванні митних бар’єрів між країнами–учасницями. Принцип зони вільної торгівлі застосовується як до всіх, так і до певного класу товарів та послуг	Європейська асоціація вільної торгівлі (Австрія, Фінляндія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швеція) та Північноамериканська зона вільної торгівлі. Ризик втрати взаємовигідної торгівлі між сировинно– та технологічно орієнтованими країнами угруповання
5	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Представляється в третій зоні – Митний союз. Спільний внутрішній тариф. Встановлення спільного зовнішнього тарифу	Представляє собою інтеграцію країн задля колективного протекціонізму, що запроваджує спільний митний тариф та єдину систему нетарифного регулювання торгівлі щодо третіх країн. Існування митного союзу передбачає створення контролюючих інститутів, таких як міждержавний секретаріат, відповідні міністерства та відомства, органи координації зовнішньої торгівлі.	ЄврАзЕС, МЕРКОСУР, Митний союз (Росія, Білорусь, Казахстан). Спільний зовнішній тариф для третіх країн може бути не вигідний для окремих країн-інтегрантів
6	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Представляється в четвертій зоні – Спільний ринок. Вільний рух товарів і послуг, капіталів та громадян	Ця інтеграція передбачає вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили.	Зменшення робочої сили та інтелектуальної міграції шкодять для менш розвинених країн

Продовження табл. Б.2

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
7	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Представляється в п'ятій зоні – Економічний союз. Гармонізація внутрішньої та зовнішньої економічної політики	Передбачає не лише злиття у галузі зовнішньоторговельної і виробничої діяльності, але й запровадження єдиної валюти. Більш того, уряди країн погоджуються передати частку своїх повноважень наднаціональним органам, що мають право вирішувати важливі питання щодо функціонування союзу	Європейський союз, Союз арабського Магрибу та Західноафриканський економічний і валютний союз. В умовах погіршення економічної кон'юнктури криза може виникати у всіх країнахучасниках
8	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Представляється в шостій зоні – Політичний союз. Поряд із економічною забезпечується і політична інтеграція. Повна інтеграція	Наднаціональний рівень управління	Втрата країнами – учасниками часткового суверенітету
9	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Наслідок поділу праці та інтернаціоналізації виробництва або господарчої діяльності	Процес господарсько-політичного об'єднання країн, що характеризується розвитком стійких взаємозв'язків, ліквідацією бар'єрів у торгівлі, зближенням ринків для створення єдиного спільного ринку	Створення інтеграційних угруповань, підвищення конкурентоспроможності країн-учасниць, зниження торговельних бар'єрів, економічне зростання, а також можливість втрати часткового суверенітету через передачу повноважень наднаціональним органами
10	Резніков Т.Г. (2020), монографія	Одна з форм глобалізації та регіоналізації	Процес співробітництва між національними	Поглиблення міжнародного поділу праці,

	Міжнародна економічна інтеграція – це	національних економік країн світу	економіками різних країн, що полягає у частковій або повній уніфікації, ліквідації торговельних бар'єрів, зближенні ринків з метою створення єдиного спільного ринку; інтеграція виступає як складова глобалізації і регіоналізації світового господарства	розвиток продуктивних сил, підвищення ефективності господарської діяльності, розширення ринків збуту, зростання економічної взаємозалежності країн, що стимулює економічне зростання і розвиток
11	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Являє собою співвідношення процесу або стану взаємодії її учасників	Взаємодія країн-учасниць через формування спільних ринків, координацію економічних політик, узгодження законодавства, розвиток спільних виробничих і торговельних зв'язків; інтеграція охоплює як мікроекономічний рівень (підприємства), так і макроекономічний (держави)	Поглиблення економічної взаємозалежності, підвищення ефективності виробництва і торгівлі, створення умов для стабільного розвитку, але також посилення ризиків поширення кризових явищ між країнами-учасниками
12	Резніков Т.Г. (2020), монографія Міжнародна економічна інтеграція – це	Розглядається як процес і як результат взаємодії економічних систем країн–учасниць	Сукупність економічних, політичних і соціальних зв'язків, що формуються між країнами внаслідок інтеграції; включає поступове зближення економічних структур, політик, інституцій, а також створення інтеграційних угруповань і наднаціональних органів управління	Формування інтеграційних об'єднань, підвищення рівня життя населення, але й часткова втрата національного суверенітету через делегування повноважень наднаціональним інституціям, а також можливість виникнення конфліктів через різні інтереси учасників

Продовження табл. Б.2

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
13	Balassa В. (1962), монографія Мжнародна економічна інтеграція – це	Інтеграція ринків, тобто послаблення або усунення ринкових бар'єрів	1) Як процес, вона включає заходи, покликані усунути дискримінацію між господарськими одиницями, що відносяться до різних національних держав; 2) як стан, вона може бути представлена, як відсутність різних форм дискримінації між національними господарствами	Підвищення ефективності розподілу ресурсів, зростання торгівлі та інвестицій, покращення конкурентоспроможності країн-учасниць; розвиток інтеграційних структур
14	Мжнародна економічна інтеграція – це	Процес поглиблення та зближення господарських механізмів що набувають форми міждержавних угод та домовленостей, які регулюються міждержавними та наднаціональними органами	Розвиток інтеграції тісно пов'язаний з глобалізацією і регіоналізацією, що проявляється у формуванні нових форм співробітництва та об'єднань на різних рівнях	Розвиток інтеграції призводить до формування єдиного економічного простору з вільним рухом товарів, послуг, капіталу і робочої сили
15	Глобальна економіка (2018) Мжнародна економічна інтеграція – це	Співвідношення процесу глобалізації та регіоналізації.	Розвиток економічної інтеграції тісно пов'язаний з процесами глобалізації та регіоналізації, які існують паралельно, це зумовлено тим, що і глобалізація, і економічна інтеграція	Посилення економічної взаємозалежності, розширення ринків, підвищення конкурентоспроможності
16.	М. М. Літвінцев, В. Є. Рибалкін Міжнародна економічна інтеграція – це	Регіональна економічна інтеграція як процес поступового господарського об'єднання країн, в результаті чого формується новий цілісний господарчий організм – міжнародний регіональний комплекс.	Поступове зближення економік, координація політик, формування інтеграційних структур і механізмів управління	Створення потужних регіональних економічних утворень, підвищення ефективності господарювання

Продовження табл. Б.2

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
17.	С. В. Мочерний, А. А. Задоя, Мжнародна економічна інтеграція – це	Міжнародна (регіональна) економічна інтеграція забезпечує державам, що об'єднуються, більш високу конкурентоспроможність у глобальному масштабі, посилює конкурентну боротьбу між інтегрованими національними господарствами, а також між інтеграційними угрупованнями.	Світова інтернаціоналізація не лише стримує процес відокремлення регіональних економічних угруповань, але й виключає його, породжуючи все більш тісні економічні, науково–технічні зв'язки між регіональними угрупованнями, створеними на різних континентах світу	Підвищення глобальної конкурентоспроможності, інтеграція в світову економіку, розвиток науково-технічного співробітництва, а також посилення взаємозалежності між регіональними економічними блоками
18	О., Х. Андерсон Мжнародна економічна інтеграція – це	Як економічна категорія міжнародна економічна інтеграція – це свого роду міжнародні економічні відносини регіонального економічного угруповання, кожен її учасник між собою і з партнерами, враховуючи виробництво, розподіл, обмін та споживання продукту всередині і поза інтеграційним угрупованням	Є частиною міжнародних економічних зносин, характер яких відрізняється від аналогічних відносин з окремими державами. Ці відносини у своєму розвитку підпорядковуються загальним економічним законам і власній внутрішній природі	Підвищення ефективності господарського процесу, покращення координації і взаємодії між учасниками, зміцнення позицій угруповання на міжнародній арені, оптимізація ресурсів
19	Білоус О. Г. Мжнародна економічна інтеграція – це	Міжнародна економічна інтеграція як відсутність будь-якої дискримінації іноземних партнерів у кожній із національних економік	Забезпечення рівних умов для всіх учасників інтеграції, ліквідація бар'єрів і обмежень у торгівлі та інвестиціях	Створення справедливого і прозорого ринкового середовища, підвищення привабливості для інвестицій, зростання економічного добробуту країн-учасниць

Продовження табл. Б.2

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
20	Хендерсон Д., Грищенко (2016) Міжнародна економічна інтеграція – це	міжнародні економічні інтеграція як процес, який призводить до того, що економіки стають більш тісно інтегрованими.	Спостерігається тенденція до зниження економічного значення політичних кордонів. Для визначення «глобалізація» – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах практично на всю земну кулю. А поняття «інтеграції в економіці» – це зближення економік окремих держав.	Кінцевим результатом такого об'єднання є стан повної економічної інтеграції, коли політичні кордони більше не мають економічного значення. Для розмежування понять «глобалізація» та «інтеграція» варто зазначити, що глобалізація є більш широким поняттям, яке означає інтеграцію у загальносвітовому масштабі.
21	А. Маршал (1954) Міжнародна економічна інтеграція – це	Справжня інтеграція можлива лише на стадії економічного союзу, коли відбувається взаємопроникнення національних господарств, і пов'язана зі змінами в їхній структурі. Отже, представники структурної школи в економічній інтеграції вбачають процес структурних змін у країнах, що інтегруються, та створення якісного об'єднання декількох національних господарств.	Між національною та інтернаціональною інтеграцією існує проміжна форма – інтеграція континентальна, якої легше досягти, оскільки у середині континенту спостерігається більша однорідність географічного, економічного, політичного, етнічного характеру, яка виражається у більшій згуртованості і співпраці	Інтеграція національна, міждержавна характеризується встановленням людської співпраці на глобальному, міждержавному рівні.

Джерело: побудовано за даними [83], [84], [85], [103], [105], [101], [2], [12], [108].

Таблиця Б.2.1

Пріоритетні напрямки екологічної співпраці України та ЄС

Напрямок співпраці	Основні завдання	Очікувані результати	Реальні результати	Проблеми
Якість повітря	Удосконалення системи моніторингу; зниження викидів забруднюючих речовин; впровадження сучасних технологій.	Зменшення забруднення атмосферного повітря; покращення здоров'я населення; відповідність стандартам ЄС.	Досягнуто зниження викидів на 18% (станом на 2024 рік); розроблено законодавчу базу для системи торгівлі викидами; частка відновлюваних джерел енергії склала 15%.	Недостатнє фінансування заходів з енерго-ефективності; руйнування інфраструктури внаслідок військової агресії; бюрократичні перешкоди в імplementації законодавства.
Управління водними ресурсами	Впровадження інтегрованого управління; модернізація інфраструктури; очищення стічних вод.	Покращення якості водних ресурсів; захист від забруднення та виснаження; сталий доступ до якісної води.	Створено 9 басейнових рад; модернізовано лише 15% очисних споруд; якість води покращилась у 35% контрольних точок.	Недостатні інвестиції в інфраструктуру; пошкодження водоканалів внаслідок бойових дій; невідповідність методик оцінки якості води.
Поводження з відходами	Розвиток регіональної системи управління відходами; впровадження ієрархії поводження з відходами; зменшення обсягів утворення відходів.	Зменшення кількості сміттєзвалищ; підвищення рівня переробки та утилізації; розвиток циркулярної економіки.	Створено 7 регіональних полігонів; скорочення захоронення відходів на 20%; рівень переробки становить лише 8%.	Недостатність інвестицій у інфраструктуру; низька культура сортування відходів; відсутність економічних стимулів для переробників.
Збереження біорізноманіття	Впровадження загальноєвропейської стратегії збереження біорізноманіття; розвиток мережі природоохоронних територій.	Збереження цінних видів та екосистем; розширення площі природоохоронних територій; сталий розвиток територій.	Збільшено площу природоохоронних територій до 8,7%; впроваджено сертифікацію для 60% лісгосподарств; Смарагдова мережа	Недостатня інституційна спроможність природоохоронних установ; військова окупація частини природоохоронних територій;

			затверджена на 70%.	конфлікт економічних та екологічних інтересів.
Енерго-ефективність	Впровадження енергоефективних технологій; розвиток відновлюваних джерел енергії; декарбонізація економіки	Зменшення енергоспоживання та викидів парникових газів; підвищення енергетичної безпеки; розвиток зеленої енергетики	Досягнуто зниження споживання енергії на 18% (станом на 2024 рік); розроблено законодавчу базу для системи торгівлі викидами; частка відновлюваних джерел енергії склала 15%.	Недостатнє фінансування заходів з енергоефективності; руйнування інфраструктури внаслідок військової агресії; бюрократичні перешкоди в імплементації законодавства.
Екологічна оцінка	Впровадження процедур оцінки впливу на довкілля; стратегічна екологічна оцінка	Запобігання негативному впливу на довкілля; інтеграція екологічних міркувань у процес прийняття рішень	Впроваджено систему екологічної оцінки для 70% нових проєктів; підвищено рівень прозорості інформації про викиди забруднювачів на 40%.	Недостатня інституційна спроможність екологічних органів; відсутність єдиної бази даних про екологічний стан території; низька культура екологічної відповідальності серед підприємців.
Промислове забруднення	Впровадження найкращих доступних технологій; зменшення промислових викидів	Підвищення екологічної безпеки промислових підприємств; зменшення негативного впливу промисловості на довкілля	Зниження викидів на 25% (станом на 2024 рік); впроваджено нові технології очищення на 15 підприємствах.	Недостатнє фінансування модернізації промислової інфраструктури; відсутність економічних стимулів для підприємств; військові дії пошкодили частину промислових об'єктів.

Джерело: складено автором самостійно на основі [87].

Таблиця Б.3

Проектні пропозиції, підписані грантові угоди, учасники, вартість проекту та внесок ЄС до України у проекті «Горизонт-2020» (2014 - 2020)

Блок	Тематика	Участь України (кількість проектів)	Внесок ЄС установам України за участь, євро
1. Передова наука	Майбутні та новітні технології (FET)	1	400 000
	Дії М. Складовської-Кюрі	73	10 558 415
	Дослідницька інфраструктура	11	282 753
	Сумарний внесок		11 241 168
2. Промислове лідерство	ІКТ	6	2 617 361
	Нано	2	100 000
	Новітні матеріали	5	1 323 252
	Передові процеси на виробництві	3	519 588
	Космос	5	343 028
	Іновацій в МСП	20	1 549 810
	Промислове лідерство Cross-theme	1	33 000
	Сумарний внесок		6 486 039
3. Соціальні виклики	Здоров'я, демографічні виклики та добробут	4	463 745
	Продовольча безпека, сільське гос-во, лісове господарство, водні ресурси, і біоекономіка	13	1 171 206
3. Соціальні виклики	Безпечна, чиста та ефективна енергетика	33	3 461 996
	Транспорт	2	4 125 583
	Клімат, навколишнє середовище, ефективне використання ресурсів, сировина	19	2 538 124
	Європа в світі, що змінюється	10	924 171
	Безпечне суспільство	6	668 111

	Сумарний внесок		13 352 936
4. Розповсюдження передового досвіду та поширення участі	Твіннінг дослідницьких інституцій	3	839 823
	Розповсюдження передового досвіду та поширення	1	25 438
	Сумарний внесок		865 261
5. Наука зарплата для суспільства	Спиряти гендерній рівності в наукових дослідженнях та інноваціях	1	123 500
	Розвивати управління для просування відповідальних досліджень та інновацій	2	59 883
	Сумарний внесок		183 383
6. Безпека	Розвиток безпеки	10	726 407
	Сумарний внесок		726 407
7. Дослідництв та тренінгова програма ЄвроАтом	Євроатом	35	4 708 375
	Сумарний внесок		4 708 375
Звгальна сума по Україні (2014 -2020 рр.)		286	37 563 569
Разом по всім клієнтам Горизонт-2020, євро		3 631	2 468 118 047
Частка України у загальних проектах Горизонт-2020		7,88%	1,52%

Джерело: побудовано за даними [86].

Таблиця Б.3

Структура поняття «міжнародне співробітництво» в підходах різних авторів та офіційних документів

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
1	Закон України № 3668–ІХ 24.04.2024 Міжнародне територіальне співробітництво – це	Закон визначає правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва України з іноземними державами, що спрямоване на налагодження міжнародної територіальної співпраці між державами, регіонами і територіями з метою збалансованості соціально–економічного розвитку, забезпечення державних інтересів і безпеки шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів і територій.	Європейське об'єднання територіального співробітництва – форма міжнародного територіального співробітництва, що здійснюється шляхом об'єднання суб'єктів міжнародного територіального співробітництва України і відповідних суб'єктів держав – членів Європейського Союзу та інших держав Міжтериторіальне співробітництво здійснюється шляхом: 1) реалізації спільних проектів та програм; 2) укладання угод про міжтериторіальне співробітництво в окремих сферах; 3) утворення або приєднання до об'єднання євро регіонального співробітництва; 4) приєднання до європейського об'єднання територіального співробітництва.	Міжтериторіальне співробітництво здійснюється з метою найбільш ефективного використання природно–ресурсного потенціалу регіонів і територій, які безпосередньо не прилягають до державного кордону України, підвищення рівня життя населення.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
2	Закон України № 3668–ІХ 24.04.2024 Транскордонне співробітництво – це	Транскордонне співробітництво – вид міжнародного територіального співробітництва між суб'єктами і учасниками таких відносин у межах регіонів, прилеглих до державного кордону України, у тому числі відокремлених водними об'єктами, відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин сусідніх держав, у тому числі відокремлених водними об'єктами, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;	Транскордонне співробітництво здійснюється шляхом: 1) реалізації спільних проектів та програм; 2) укладання угод про транскордонне співробітництво; 3) утворення або приєднання до об'єднання євро регіонального співробітництва; 4) приєднання до європейського об'єднання територіального співробітництва; 5) утворення євро регіону.	Транскордонне співробітництво здійснюється з метою розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів і територій України та суміжних держав шляхом оптимального поєднання їхніх можливостей і ресурсів та передбачає створення договірних взаємовідносин між суб'єктами і учасниками такого співробітництва.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
3	Закон України № 3668–ІХ 24.04.2024 Транснаціональне співробітництво – це	Транснаціональне співробітництво – вид міжнародного територіального співробітництва між Україною та іноземними державами в межах певних регіонів (макрорегіонів) та територій, у тому числі відокремлених водними об'єктами, з метою встановлення і поглиблення соціально–економічних та інших відносин, а також пошуку ефективних рішень для вирішення спільних територіальних, економічних і соціальних проблем, які потребують розв'язання на державному рівні;	Транснаціональне співробітництво здійснюється з метою залучення суб'єктів і учасників на національному, регіональному і місцевому рівнях для реалізації спільних проектів та програм з відповідними суб'єктами і учасниками іноземних держав для розширення добросусідських відносин та досягнення вищого ступеня територіальної інтеграції до міжнародного співтовариства. Транснаціональне співробітництво може поєднувати інші види міжнародного територіального співробітництва для розв'язання спільних проблем на міжнародному, державному, регіональному та місцевому рівнях.	Транснаціональне співробітництво здійснюється з метою залучення суб'єктів і учасників на національному, регіональному і місцевому рівнях для реалізації спільних проектів та програм з відповідними суб'єктами і учасниками іноземних держав для розширення добросусідських відносин та досягнення вищого ступеня територіальної інтеграції до міжнародного співтовариства.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
4	«Східне партнерство» (СхП) – зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських країн: Азербайджан, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну.	Празький установчий саміт Східного партнерства 7 травня 2009 р. СхП передбачає можливість оновлення договірно–правової бази відносин ЄС із країнами–партнерами шляхом заміни угод про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеохопних зон вільної торгівлі (ПВЗВТ), лібералізацію візового режиму між ЄС та державами–партнерами тощо.	Багатосторонній формат через механізми самітів глав держав, засідання міністрів закордонних справ, засідання експертів тощо створює для партнерів можливість обміну досвідом з імплементації реформ. Вважається, що він сприяє стабільності та зміцненню довіри в регіоні. Парламентський вимір СхП забезпечує Парламентська асамблея Євронест (ПА ЄВРОНЕСТ).	Тематична платформа «Демократія, належне врядування та стабільність»/«Democracy, Good Governance & Stability» спрямована на сприяння демократичним та економічним реформам у країнах–партнерах Східного партнерства.
«Ukraine Facility» – Розділ 1. Базові реформи				
5	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 1 «Державне управління»	Ефективне державне управління є запорукою виконання Плану. Україні потрібна інституційна спроможність, щоб реалізувати заплановані реформи та залучати великі об’єми інвестицій.	Мета «Державного управління» 1) Створення справедливої системи оплати праці державних службовців 2)Прозора процедура відбору спеціалістів на посади 3)Цифровізація управління державною службою та людськими ресурсами	Ефект: професійна державна служба без «кумівства» та корупції.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
6	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 2 «Управління державними фінансами»	Управління державними фінансами – Сталий розвиток національної економіки залежить від міцної, прозорої фінансової системи, де держава здатна забезпечити себе самостійно. Перший крок до цього — впровадження ефективного управління державними фінансами.	Мета «Управління державними фінансами»: 1) Прозора система управління державними доходами та видатками 2) Усунення податкових прогалин 3) Впровадження механізмів управління держборгом 4) Аудит державних витрат відповідно до міжнародних стандартів	Ефект: скорочення держборгу, зменшення дефіциту бюджету, детінізація економіки.
7	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 3 «Судова система»	Судова система – Справедливе правосуддя та верховенство права є основою для дотримання правил гри усіма учасниками. Мета Уряду — створити судову систему, яка відповідає європейським стандартам прозорості та ефективності.	Мета «Судова система»: 1) Створення справедливої системи відбору суддів 2) Ефективні та результативні процедури банкрутства 3) Цифрова судова система, базована на доказах 4) Професійна та підзвітна прокуратура	Ефект: менший адміністративний тиск, вища довіра інвесторів до держави, зростання інвестицій.
8	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 4 «Боротьба з корупцією та відмиванням коштів»	Боротьба з корупцією та відмиванням коштів – Корупція не повинна стати на заваді економічному розвитку країни. Додаткові заходи у цій сфері стануть надійною гарантією безпеки для потенційних інвесторів, покращать міжнародний імідж країни та допоможуть розвитку бізнесу.	Боротьба з корупцією та відмиванням коштів 1) Зміцнення спроможності та незалежності ключових антикорупційних установ 2) Ухвалення Антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми	Ефект: зростання доходів бюджету, покращення бізнес-клімату, вищий рівень інвестицій.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
9		«Ukraine Facility» – Розділ 2. Економічні реформи		
10	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 5 «Фінансові ринки»	Фінансові ринки – Фінансовий сектор має бути здоровим, спроможним та прозорим, щоб забезпечити українським підприємцям стійку підтримку, розширюючи доступ до фінансування та залучення додаткових ресурсів.	Мета «Фінансові ринки» 1) Відновлення оцінки стійкості та перевірки якості активів найбільших банків 2) Поступове скорочення держвласності в банківському секторі 3) Розв’язання проблеми непрацюючих кредитів (NPL) банків 4) Вдосконалення держрегулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків	Ефект: посилення стійкості банківської системи, кращі умови кредитування для бізнесу, підвищення довіри інвесторів до сектору.
11	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 6 «Управління державними активами»	Управління державними активами: – Неякісне управління державними активами призводить до збитків бюджету та недоотримання інвестицій. Держава прагне сфокусуватися на розвитку стратегічних активів та отримати додаткові інвестиції в держсектор.	Мета «Управління державними активами» 1) Ліквідація та приватизація нестратегічних активів 2) Впровадження корпоративного управління за принципами ОЕСР та створення наглядових рад на держкомпаніях 3) Розмежування комерційної та некомерційної діяльності держкомпаній	Ефект: зменшення тиску на державний бюджет, залучення додаткових інвестицій та підвищення доходів.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
12	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 7 «Людський капітал»	Людський капітал – Люди є найціннішим активом країни. Держава прагне зробити все для того, щоб наші громадяни могли та хотіли повернутися додому, а також жити та працювати в Україні.	Мета «Людський капітал» 1) Ухвалення нової політики зайнятості та створення конкуренції 2) Розвиток розгалуженої системи професійної освіти, соціального захисту та охорони здоров'я 3) Розширення та створення нових програм соціального житла 4) Розвиток культури та міжнародних зв'язків 5) Деінституціоналізація догляду за особами з інвалідністю та людьми похилого віку, а також забезпечення сімейних форм виховання дітей, що залишилися без піклування батьків 5) Забезпечення гендерної рівності	Ефект: підвищення рівня життя, покращення демографічної ситуації та повернення людей в Україну.
13	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 8 «Бізнес–середовище «	Бізнес–середовище – Підприємці — ключовий бенефіціар реформ. Завдання Уряду – побудувати з бізнесом нову прозору модель співпраці, орієнтовану на потреби бізнесу. Від успіху приватного сектору напряду залежать темпи економічного розвитку України.	Мета «Бізнес–середовище»: 1) Дерегуляція економіки та зменшення адміністративного тиску на бізнес, 2) Зростання частки МСП в економіці 3) Продовження реформи дерегуляції для спрощення ведення бізнесу 4) Спрощення процедури підключення до мереж	Ефект: зростання зовнішніх та внутрішніх інвестицій, прискорений розвиток інноваційних секторів економіки.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
14	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 9 «Децентралізація та регіональна політика – «	Децентралізація та регіональна політика – Відбудова буде в першу чергу відбуватись в регіонах. Потрібно посилити спроможність регіонів, забезпечити ресурсами та інструментами задля ефективного відновлення та подальшого розвитку.	Мета «Децентралізація та регіональна політика» – 1) Посилення спроможності регіонів 2) Економічний, соціальний, екологічний та територіальний розвиток регіонів та громад 3) Активна участь населення в управлінні громадою 4) Прозорість та підзвітність місцевого самоврядування 5) Стратегія регіонального розвитку 6) Створення умов для комфортного проживання, самореалізації та розвитку	Ефект: якісне управління та розвиток, підвищення якості життя в усіх регіонах України.
15		«Ukraine Facility» – Секторальний розвиток в ключових галузях промисловості та сільського господарства		
16	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 10 «Енергетичний сектор «	Енергетичний сектор – Пріоритети – енергетична безпека та перехід на низьковуглецеві та відновлювальні джерела енергії з постійним розвитком енергетичної стійкості. Це підвищить експортний потенціал України на європейських ринках та розширить можливості для залучення інвестицій.	1) Прозорий, своєчасний та скоординований розвиток 2) Створення умов для розвитку ВДЕ та залучення інвестицій 3) Інтеграція до ринку ЄС 4) Післявоєнна лібералізація ринків газу та електроенергії 5) Незалежний регулятор 6) Енергоефективне та стійке теплопостачання	Ефект: Зміцнення енергетичної безпеки та стійкості, підвищення частки зеленої енергетики, зниження впливу на довкілля, підвищення довіри міжнародних інвесторів до енергетичного сектору.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
17	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 11 «Транспорт»	Транспорт – Транспорт і логістика є ключовими для експортноорієнтованого розвитку. Необхідно модернізувати логістичні системи, мережі TEN-T, привести залізничний сектор у відповідність до стандартів ЄС та покращити портові послуги.	Мета «Транспорт» – 1) Відновлення транспортної інфраструктури 2) Модернізація шляхів для експорту до ЄС 3) Конкурентний ринок залізничних перевезень 4) Безпека та якісні портові послуги	Ефект: Модернізація транспортного сектору України та більш тісна інтеграцію як з економікою Європейського Союзу, так і зі світовою економікою.
18	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 11 «Агропроджовольчий сектор»	Агропроджовольчий сектор – Значний потенціал у виробництві та експорті продукції. Основні напрями реформ і інвестицій мають забезпечити сталий розвиток сектору, підвищення його конкурентоспроможності та адаптацію до європейських стандартів.	Мета «Агропроджовольчий сектор»: 1) Комплексний розвиток галузі та ефективне регулювання 2) Цифровізація, автоматизація та прозорість 3) Підтримка галузі за зразком ЄС 4) Продуктивність сільського господарства та продовольча безпека 5) Національна стратегія розмінування	Ефект: Покращення продуктивності агропроджовольчого сектору, зростання експорту, створення нових робочих місць, забезпечення стійкості та безпеки харчових продуктів, а також сприяння екологічному виробництву.
19	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 12 «Критичні матеріали»	Критичні матеріали: – Україна має запаси 22 з 34 корисних копалин, які вважаються критичними для ЄС. Наша мета – не постачати сировину, а виробляти кінцеву, технологічну та дорожчу продукцію.	Мета «Критичні матеріали»: 1) Розвиток видобутку та переробки 2) Прозорі, швидкі та ефективні інвестиції 3) Екологічна, соціальна та управлінська звітність (ESG)	Ефект: Забезпечення сталого розвитку сектора критичних матеріалів і сировини, збільшення його внеску у національну економіку

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
20	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 13 «Підприємництво, розвиток МСП та переробна промисловість»	Підприємництво, розвиток МСП та переробна промисловість – крім ключових секторів, представлених у відповідних розділах, додаткові інвестиційні напрями описані у розділі бізнес–середовище. Увагу сфокусовано на розвитку підприємництва, зокрема МСП та ключових галузей переробної промисловості.	Фінансові стимули 1. Надання грантів та пільгових кредитів 2. Програми підтримки фінансування 3. Розширення та диверсифікація програм фінансування МФО 4. Розвиток фінансування інвестиційних проектів 5. Впровадження доступного механізму воєнного страхування	Надання грантів та пільгових кредитів сприяє зростанню малого і середнього бізнесу, розширенню інвестицій у пріоритетних секторах, зокрема в переробній промисловості
21	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 14 «Цифрова трансформація «	Цифрова трансформація ІТ–сектор відкриває шлях до цифрової трансформації та розвитку інновацій, необхідних для підтримки інших галузей. Реалізація реформ у цій сфері також знизить корупційні ризики та адміністративний тиск на бізнес.	Мета «Цифрова трансформація»: 1) Швидкий та захищений зв'язок 2) Створення умов для розвитку екосистеми стартапів 3) Інтеграція з цифровим ринком ЄС 4) Держава в смартфоні	Ефект: інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС, зростання інвестиційного потенціалу.
22	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 15 «Зелений перехід та охорона довкілля «	Зелений перехід та охорона довкілля – Досягнення цілей кліматичної нейтральності — шанс для модернізації української економіки, підвищення її ресурсоємності та конкурентоспроможності. Він несе значні інвестиції в енергетичному секторі	Мета «Зелений перехід та охорона довкілля» : 1) Протидія промислового забрудненню 2) Курс на кліматичну нейтральність 3) Ринок квот на шкідливі викиди 4) Протидія незаконній вирубці лісів	Ефект: Поліпшення захисту здоров'я громадян, зростання інноваційного потенціалу економіки.

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
23		Фінансова програма підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024)		
24	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 1 «Пряма підтримка Державного бюджету України «	€38,27 млрд Пряма підтримка державного бюджету	1) Допомога буде надаватися у формі пільгових кредитів (33 млрд євро) та грантів (5,27 млрд євро). 2) Підтримка у вигляді грантів та кредитів надаватиметься щоквартально за виконання індикаторів Плану для Ukraine Facility 3) 20% грантових коштів в рамках першої складової програми (1,05 млрд євро) мають бути направлені на потреби регіонів 4) Фінансування не може використовуватися для покриття військових витрат	Надання пільгових кредитів (33 млрд євро) та грантів (5,27 млрд євро) забезпечить стабілізацію державного бюджету України; щоквартальна підтримка за виконання індикаторів стимулює проведення реформ; 20% грантових коштів спрямовані на регіони, що підвищує регіональний розвиток
25	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 2 «Інвестиційний фонд «	Інвестиційний фонд €6,97 млрд Інвестиційний фонд	Інвестиційний фонд 1) Спеціальний інвестиційний інструмент для стимулювання залучення інвестицій у пріоритетних секторах. 2) Фінансування зможуть отримати інвестори через ЄБРР, ЄІБ та інші міжнародні інституції.	Стимулювання залучення інвестицій у пріоритетних секторах економіки України через підтримку інвесторів (через ЄБРР, ЄІБ та інші інституції)

Продовження табл. Б.3

№	Автор, рік, вид наукової праці і поняття	Суть явища	Зміст явища	Результат явища
26	Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» (2024) Пункт 15 «Технічна та адміністративна підтримка «	Технічна та адміністративна підтримка – €4,76 млрд Технічна та адміністративна підтримка	Мета «Технічна та адміністративна підтримка» 1) Технічна допомога Уряду — синхронізація законодавства з ЄС, структурні реформи. 2) Розбудова спроможності органів влади на національному, регіональному та місцевому рівнях. 3) Покриття відсотків за пільговими кредитами в рамках програми.	Підтримка уряду у синхронізації законодавства з ЄС та проведенні структурних реформ; посилення спроможності органів влади на різних рівнях; покриття відсотків за пільговими кредитами сприяє зниженню фінансового навантаження, що підвищує ефективність реалізації реформ і інтеграції з ЄС.

Джерело: побудовано авторами на основі [47], [62]

Додаток Б.3

**План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії,
представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета
розширення Європейського Союзу 2023 року (розділ 27 – Довкілля та
зміни клімату)**

Таблиця В.1

Рекомендація Європейської Комісії	Найменування заходу	Строк виконання та відповідальні
113. Забезпечити міжсекторальну інтеграцію екологічних та кліматичних заходів у плани відбудови країни, визначити стратегію “зеленої” відбудови для ключових секторів; пріоритезувати відповідне законодавство та стандарти ЄС у Національній програмі адаптації законодавства України до права ЄС (acquis ЄС)	1) цифровізація процедури проведення оцінки впливу на довкілля та процедури стратегічної екологічної оцінки з метою дотримання положень Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм та Директиви Європейського Парламенту і Ради 2011/92/ЄС від 13 грудня 2011 р. про оцінювання впливу деяких публічних і приватних проектів на довкілля	грудень 2024 р. Міндовкілля
114. Прийняти первинне та вторинне законодавство для продовження реформ, розпочатих у сфері управління відходами	1) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта з питань транскордонного перевезення відходів	Квітень 2024 р. Міндовкілля
	2) розроблення та затвердження вимог щодо плану приведення місця розміщення відходів у відповідність з вимогами законодавства	Квітень 2024 р. Міндовкілля
	3) розроблення та затвердження правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації	Квітень 2024 р. Міндовкілля
	4) забезпечення супроводження розгляду Верховною Радою України проекту Закону України “Про упаковку та відходи упаковки” (реєстраційний номер 10066)	До прийняття закону 2024 р. Міндовкілля
	5) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про відходи видобувної промисловості	Березень 2024 р. Міндовкілля
	6) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про електричне та електронне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання	Червень 2024 р. Міндовкілля

	7) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про батареї, акумулятори та відходи батарей та акумуляторів	Липень 2024 р. Міндовкілля
115. Прийняти первинне та вторинне законодавство для продовження реформ, розпочатих у сфері управління водними ресурсами	1) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо затвердження планів управління річковими басейнами	Липень 2024 р. Міндовкілля
	2) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо імплементації норм актів права ЄС до законодавства України щодо проведення моніторингу вод	Липень 2024 р. Міндовкілля
	3) розроблення та затвердження гігієнічних нормативів якості води для купання з урахуванням вимог Директиви Європейського Парламенту і Ради 2006/7/ЄС від 15 лютого 2006 р. про управління якістю вод, призначених для купання	Грудень 2024 р. МОЗ Національна академія медичних наук
	4) розроблення санітарного регламенту про гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною, з урахуванням вимог Директиви (ЄС) 2020/2184 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2020 р. про якість води, призначеної для споживання людиною, та Директиви Ради 2013/51/Євратом від 22 жовтня 2013 р. про встановлення вимог до захисту здоров'я населення щодо радіоактивних речовин у воді, призначеній для споживання людиною	Липень 2024 р. МОЗ Національна академія медичних наук
116. Прийняти закон про екологічний контроль	забезпечення супроводження розгляду Верховною Радою України проекту Закону України “Про державний екологічний контроль” (реєстраційний номер 3091)	До прийняття закону Міндовкілля.

Закінчення табл. В.1

Рекомендація Європейської Комісії	Найменування заходу	Строк виконання та відповідальні
117. Прийняти законодавство, яке імплементує акти права ЄС щодо промислових викидів	забезпечення супроводження розгляду Верховною Радою України проекту Закону України “Про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров’я довкілля” (реєстраційний номер 6004-д)	До прийняття закону Міндовкілля.
118. Прийняти закон про основні засади державної кліматичної політики	1) забезпечення оприлюднення законопроекту про основні засади державної кліматичної політики для проведення публічних консультацій та погодження його із заінтересованими органами державної влади	Березень 2024 р. Міндовкілля
	2) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про основні засади державної кліматичної політики	Червень 2024 р. Міндовкілля
119. Ініціювати розроблення довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку відповідно до рамкової програми ЄС на період до 2030 року	1) забезпечення проведення моделювання сценаріїв економічного відновлення та розвитку країни з метою розроблення довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку	Грудень 2024 р. Міндовкілля
	2) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо затвердження довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку	Грудень 2025 р. Міндовкілля

Джерело: побудовано за даними [42]

Таблиця В.2

**Перелік спеціалістів по гідробіологічному моніторингу, які були
виділені для проведення навчання TWINNING EUWD**

Експерт–представник EUWD	Місце праці експерта – представника	Кваліфікація експерта–представника
Цінке Олександр	Umweltbundesamt GmbH (АТ), Австрія	Керівник групи експертів проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для країн Східного партнерства (EUWI+)»
Сеган Філіп	Міжнародний водний офіс (Франція)	Експерт проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства», Міжнародний водний офіс, Франція
Жозіан Монгелла	Міжнародний водний офіс (Франція)	Експерт проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу

		плюс для Східного партнерства», Міжнародний водний офіс, Франція
Шейдлендер Андреас	Umweltbundesamt GmbH (AT), Австрія	Експерт проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства»,
Траутнер Деніель	Umweltbundesamt GmbH (AT), Австрія	Експерт проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства»,
Райшер Маркус	Umweltbundesamt GmbH (AT), Австрія	Експерт проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства»,
Шауфлер Крістіна	Umweltbundesamt GmbH (AT), Австрія	Експерт проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства»,
Вольфрам Георг	DWS-Hydro-Ökologie for Umweltbundesamt GmbH (Австрія)	Експерт – гідрогеолог проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства»,
Зігмунт Елізабет	DWS-Hydro-Ökologie for Umweltbundesamt GmbH (Австрія)	Експерт – гідрогеолог проекту ЄС «Водна ініціатива Європейського Союзу плюс для Східного партнерства»,

Джерело: складено згідно [96, 101]

Таблиця В.3

Вимоги до персоналу Центральної геофізичній обсерваторії України для проведення робіт з гідробіологічним моніторингом ЄвроСоюзу після закінчення програми TWINNING EUWD

Біологічний елемент якості підготування	Кількість підготовленого персоналу	Передумови підготовки
1) МЗБ = макрзообентос = безхребетні	2 гідробіолога та 1 хімік	Висвітлення всіх груп МЗБ на необхідному таксономічному рівні ідентифікації та успішної співпраці групи з відбору зразків та лабораторії. Хімік вимірює загальні фізико-хімічні показники
2) ФБ = фітобентос (діатомові водорості)	1 досвідчений фахівець з водоростей	Лабораторія повинна бути обладнана та підготовлена для аналітичних методів аналізу хлорофілу-а
3) ФП = фітопланктон (хлорофіл-а як вихідна точка)	1 досвідчений фахівець з фітопланктону	Лабораторія повинна бути обладнана та підготовлена для аналітичних методів аналізу хлорофілу-а
4) МАК = макрофіти	1 фахівець з макрофітів	Залежно від місця відбору зразків, можуть знадобитися навички дайвінгу

5) РИБ = риба	1 фахівець та три додаткових рибалки	Важливими є методи та обладнання для конкретних типів річок, особливо у великих річках фахівці повинні бути досвідченими та добре підготовленими
6) ГМ = гідроморфологі	2 фахівці	1 фвхівець з гідрогіології 1 фахівець з морфології

Джерело: побудовано за даними [28]

Таблиця В.4

Перелік обладнання, яке потрібно придбати для біологічного моніторингу поверхневих вод в межах проекту TWINNING EUWD

№	Назва обладнання	Кількість	Технічні характеристики
1.	Сtereo—мікроскоп	1	Лахсо LMS–Z230; Тринокулярний стереомікроскоп із сумісним адаптером для камери (вбудованим); метод спостереження: фазова контрастність, світле і темне поле; коефіцієнт масштабування близько 6,7:1; сумарне збільшення близько 80–100х; ширококутні окуляри (FN 22) 10х; регулювання діоптрій; джерело холодного світла, тримач фільтра, поляризаційний фільтр; набір для захисту від пилу та набір для чищення
2	Вертикальний мікроскоп	1	Лахсо LMC4–PH18; Тринокулярний мікроскоп із сумісним адаптером для камери (вбудованим); Метод спостереження: фазова контрастність; підсвічування Келера; світлодіодна лампа білого кольору; конденсатор; моторизований або механічний столик з правим управлінням; планахроматні об'єктиви: 4х, 10х, планапохроматні об'єктиви: 20х, 40х, DL40х NA 0.65, 100х, NA 0.10–1.25; ширококутні окуляри (FN 22) 10х; набір для захисту від пилу та набір для чищення; фільтри (синій, зелений, жовтий); предметні скельця (100 шт.), покривні скельця (500 шт.)
3	Інвертований мікроскоп	1	Лахсо LMC4–PH18 Тринокулярний інвертований мікроскоп із сумісним адаптером для камери (вбудованим); метод спостереження: фазова контрастність; підсвічування Келера; світлодіодна лампа білого кольору; конденсатор; моторизований або механічний столик з правим управлінням; планахроматні об'єктиви: 4х, 10х, планахроматні об'єктиви: 20х, 40х, 100х, NA 0,10–1,25; планахроматні об'єктиви (FN 22)10х; предметні скельця (100 шт.), покривні скельця (500 шт)

4	Персональний комп'ютер	1	МБ Intel Socket, x2 / x4 слоти пам'яті DDR4, PCI; Процесор Intel i7, Вох 7-го покоління, 3,6 ГГц або вище, 4-ядерний, HD Graphics 630 або вище; Оперативна пам'ять 8 Гб DDR-4 CL15; SSD 500 Гб (6 Гбіт / с); ODD DVD-RW SATA; Корпус ATX 550Вт; Дисплей 23, Full HD LCD; Миша + клавіатура USB; Колонки 2.0, 10 Вт
5	. Ноутбук	1	ОЗУ 8 Гб, SSD 500 Гб (6 Гбіт / с), Миша USB
6	Програмне забезпечення OMNIDIA для діатомових водоростей	1	https://omnidia.fr/en/order-omnidia/
7	Камера для мікроскопів	1	Кольоровий датчик зображення, 14 Мп або більше

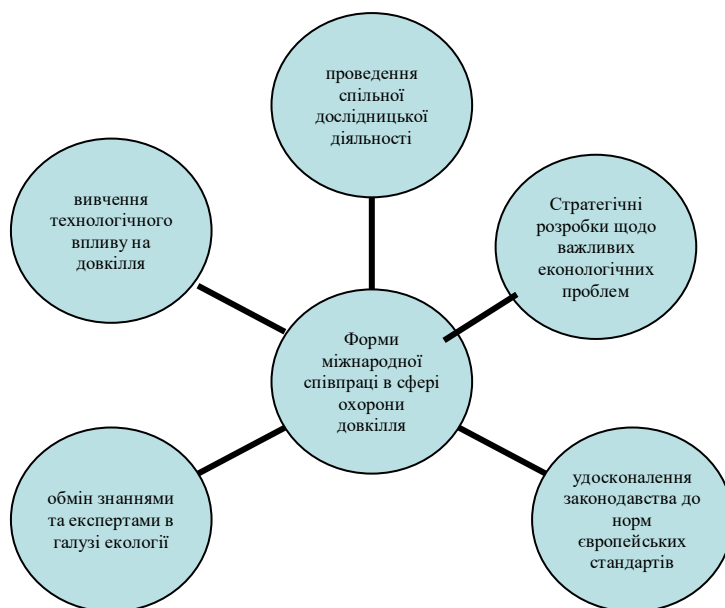
Джерело: складено згідно [101]

Рис. 1.1. Типологія рівнів міжнародного співробітництва

Складено автором за [107].

Додаток рис. 2.1 Форми інтеграційного співробітництва України та ЄС в сфері охорони довкілля

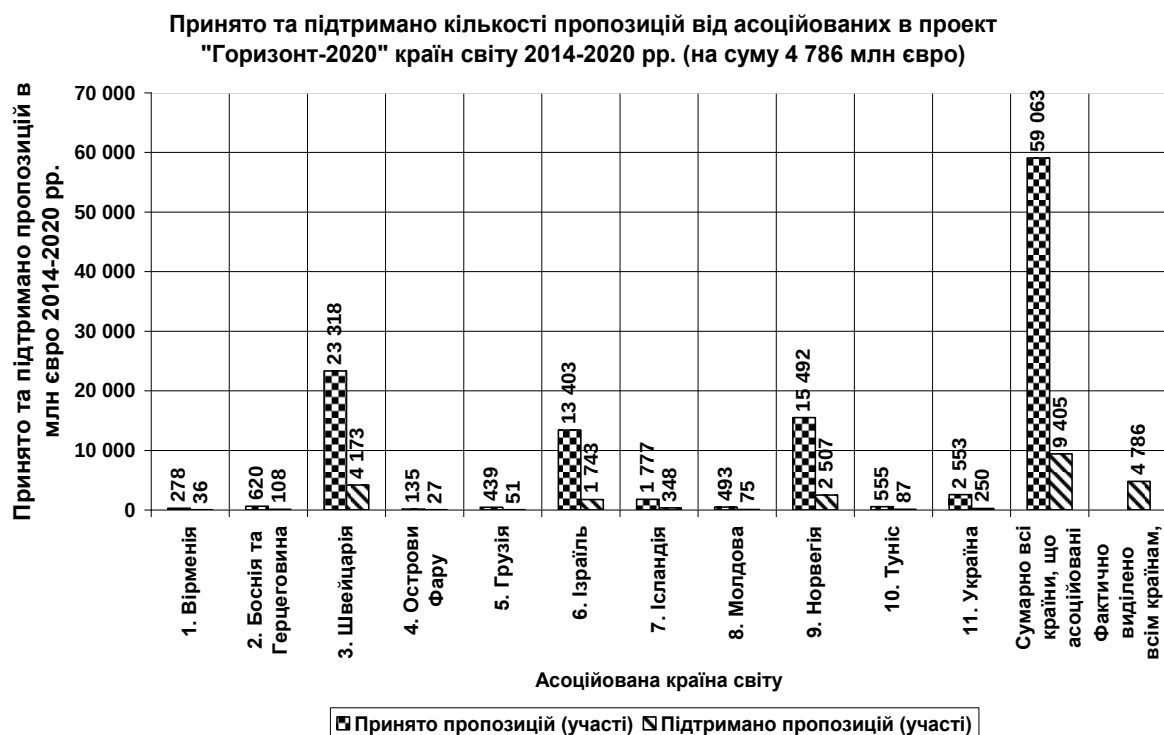
Додаток рис. 2.2 Обсяг кількості прийнятих та підтриманих пропозицій від країн-членів Горизонт-2020 у 2014 - 2020 рр. (на суму витрат 52 430 млрд євро)

Додаток рис. 2.3 Принято та підтримано кількості пропозицій від країн - кандидатів в програму "Горизонт-2020" у 2014-2020 рр. (на суму 388,2 млн євро)

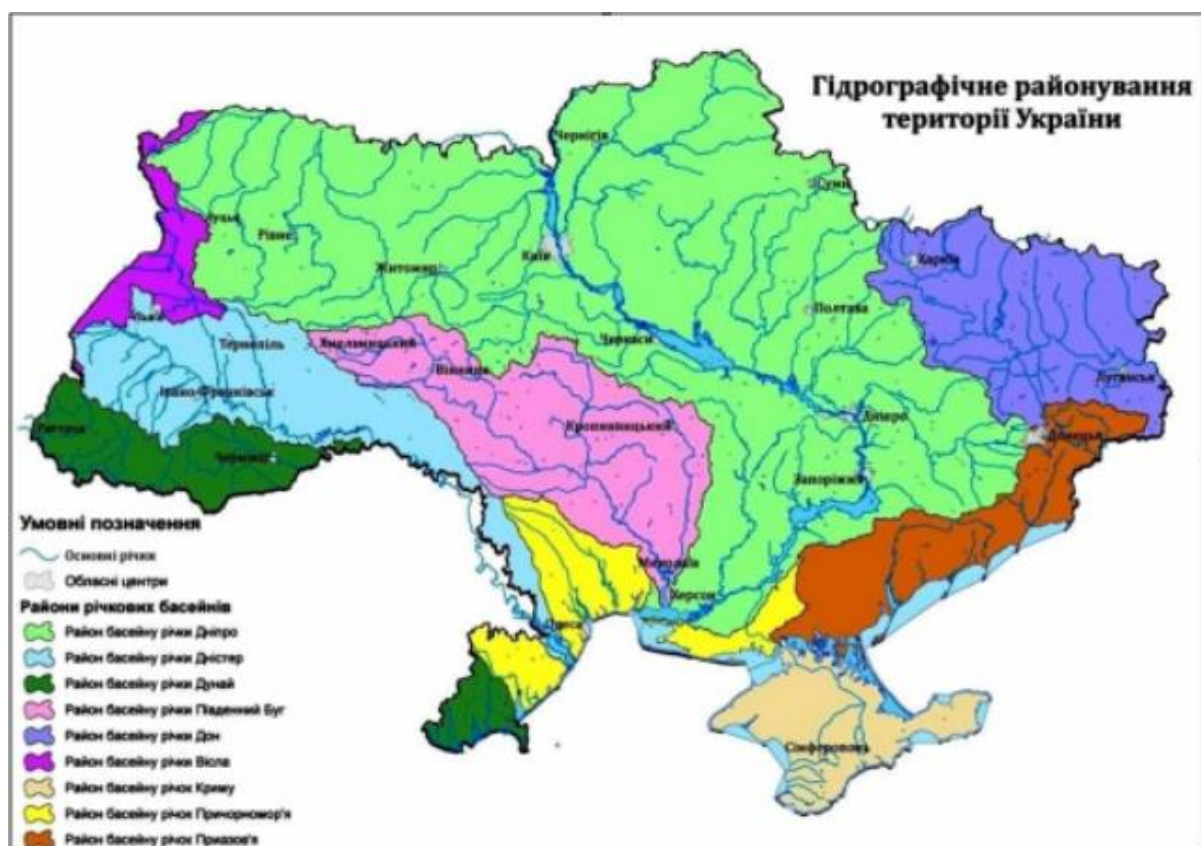
Додаток рис. 2.4 Принято та підтримано кількості пропозицій від асоційованих в проект "Горизонт-2020" країн світу 2014-2020 рр. (на суму 4 786 млн євро)

Додаток рис. 2.5 Розподіл внесків ЄС установам України за участь в проектах збереження довкілля та передового досвіду використання співробітників команд України у проектах ЄС „Горизонт – 2020” у 2014 - 2020 рр., євро

Додаток рис. 3.1 Карта плану управління річковим басейном Дніпра (за результатами досліджень ЦГО у 2018 –2019 рр. з субрегіонами по окремим річкам–притокам)

Додаток 2.3 Логічно-структурна схема руху фінансових ресурсів проєктів технічної допомоги ЄС

